SYNTAXES ARTIS MIRABILIS, IN LIBROS SEPTEM DIGESTAE.

Per quas de omni re proposita, multis & propè infinitis rationibus disputari aut tractari, omniúmque summaria cognitio haberi potest.

Authore Petro Gregorio Tholosano I. V. Doctore, & in academia Cadurcensi publico iuris ciuilis professore.

VIRTVTE DVCE,



COMITE FORTVNA.

LVGDVNI,
APVD ANT. GRYPHIVM.
M. D. LXXV.
Cum Priuilegio Regiæ maiestatis.

OMNIPOTENTI, IMPERATORI VNIVERSI, & imperatorum Domino, vnico & in trinitate ineffabili, viuenti Deo, suo liberalissimo plusquam mœcenati. Petrus Gregorius.

PRæterierunt aliquot anni, adorande Domine, quibus talentum, quod nullis præcedentibus meritis largitus mihi es, oportuit me negotiationi commodæ concedere: requirebas usuras & accessiones, si quas fecissem sorti. Non potui certè rationes calendarij, tibi qui omnia nosti, subtrahere: conscius mihi tamen, quod non ea qua decebat diligentia sim in eo negotiatus, ausus non fui statim ubi petijsti, exiguum illud quod apud me erat peculiolum promere, uix ad sortem exsoluendam sufficiens. Verùm cogitanti

OMNIPOTENTI, IMPERATORI VNIVERSI, & imperatorum Domino, vnico & in trinitate ineffabili, viuenti Deo, ſuo liberaliſſimo pluſquam mœcenati. Petrus Gregorius.

PRæterierunt aliquot anni, adorande Domine, quibus talentum, quod nullis præcedentibus meritis largitus mihi es, oportuit me negotiationi commodæ concedere: requirebas uſuras & acceßiones, ſi quas feciſſem ſorti. Non potui certè rationes calendarij, tibi qui omnia noſti, ſubtrahere: conſcius mihi tamen, quod non ea qua decebat diligentia ſim in eo negotiatus, auſus non fui ſtatim ubi petijſti, exiguum illud quod apud me erat peculiolum promere, uix ad ſortem ex ſoluendam ſufficiens. Verùm cogi=

tanti mihi, & opes quibus abundas, cum ea qua premor inopia conferenti, subit, te non tam lucrum quod postulas, quàm animũ & laborem debentis perpendere. Quamobrem & ea spe firmatus, ad suspendendas initas iam rationes, próque interusurio, hoc opusculum breue quidem, sed ni fallor perquam reipublicæ utile, tuo numini obtuli, reliqua omnia si annuas, redditurus.

***

CHRISTIANISSIMO REGI GALLIARVM ET Poloniæ, Henrico III. P. Gregorius academiæ Cadurcensis professor publicus.

DVO sunt, Christianissime Rex, quibus ciuilis societas stabilita & semper conseruata est, ratio & legitima coactio: illa, leges peperit, ista, leges conseruauit: vt contrà, parum est arma foris esse, nisi sit consilium domi, & quod ratio non suadet, vltio imperat. Atque & artes imperatoriæ, duæ, in legibus optimis condendis, & in armis legitimè pertractandis: vtraq;, pacem finem habet, & pacis quietísque desideriũ, reges

constituit. Bella suscipiuntur, vt in pace viuatur, & leges in pace colimus, vt belli causas præscindamus. Idcirco optimi cuiusque benè institutæ reipublibæ, olim imperatores & principss, non solum in pugnam educere acies, sed & bonis probísquè disciplinis instructi, exercitum continere, & regere nouerant, quibus eruditis & æquissimis orationibũs & legibus, concitabant, exacuebant, retrahebant & continebant, militum enses & animos, subditorum & hostium mentes: vt non tam vi armata, quàm iusto & accommodo consilio, oppida, ciuitates prouincias, & regna ipsa subigerent. in hoc prestabant cæteris Romani, hominúmque benè imperantium soli laude vt plerũque digni habiti sunt. Et quidem, vi vel robore exercitus, hostem aggredi, brutorum ferócium moribus peculiare & proprium, quæ

furo

furore iræ in ipſo impetu concitantur: At, cum hoſte, conſilio congredi, Vulcaniiſque ſe tegere armis, expugnare & debellare ſuperbos, prudentiſſimi & abſolutæ virtutis principis eſt. Vt merito gloria immortali donandi & celebrandi ſint, qui regum ingenia, humanioribus & iuris vtriuſque diſciplinis, ab ineũte ætate imbuunt, & cum Martis laboribus, in illorum inſtitutione Palladis artes maritant & conferunt. Quæ omnia ſimul hæc, imperatori optimo neceſſaria. Is enim qui ſolum ſanguinolentas nouerit temerè inſtruere turbas & legiones, vix eſt, quin non in Phallaridis declinet crudelitatis infamiam: vt is, qui ſolum ſtudiis liberalibus & legibus componendis omnem laborem impendit, rarum eſt, ſi non in Nini declinet otium: et ſi, propter impiorum audaciam, quæ araneorum te-

las violant, ni compeſcantur, non imperio priuetur. Ex vtroque autem, admirandus & optimus naſcitur & deſideratur à populis princeps. Quo factum, vt triplex iſta tua Gallia, prudentiſſimo & magnanimo principe, fratre tuo Rege Chriſtianiſſimo orbata, tui deſiderio qui aberas aliquandiu ingemuerit: ſpem ſtatam, in tam turbato ſtatu, & incendio tam latè propagato ſeditionum, in te vno poſt Dei opem habens: tanquam in eo, qui diſciplinæ ſuæ militaris, vſque adeò in ante actis iuuenilibus annis teſtimonium celebre dederit, & qui vſque adeò bonos, peritos, & prudentes honorauerit, ſeſéque ita eruditum & probum exhibuerit, vt à Sarmatis ſiue Polonenſibus in comitiis, multorum hominum, & tribuum millibus cõſtipatis, ſolus electus dignúſque habitus ſit, ad barbara

bara & indomita vicina regna conculcanda. Cæperat quidem, Polonia te hoc anno frui, & iam cogitabant hoſtes eius, de pacé & tributi oblatione, ſed reuocauit te non minore cum tui laude regnum natale, quàm Polonia inde elegiſſet. Potuit enim vltra id quod eras dignus eo regno, te regni ſplendor prouocare. Sed quod in regnũ natale redieris, eximium magis quippiam fecit, non enim te reduxit viuendi in otio vel ſplendore voluptas, ſed afflictarum rerum commiſeratio, patriæ pietas, & proximorum labor immenſus: vt curares, componeres, & reſtitueres, ea quæ non niſi à principe bonis legibus & diſciplinis, & militari arte inſtructo, curari, componi, & reſtitui queunt. Ades itaque talis nobis, & talia nobis proximè futura ſperamus, & pro iis Deo gratias & tibi agimus: te omnes non vt re-

gem solùm, sed vt sapientissimum pastorem populorum, afflicti expectabant: te, vt patrem amplectuntur & venerantur, tibi sua quotidie & magna certè & quæ habent cuncta, offerunt, deuouent, & consecrãt. Ego quoque, qui non habeo, quo, possim ad modulum lætitiæ animi, mei gratulari, qui non eas opes quas tibi reliqui offerunt possideo, thesauri mei quasdam primitias exhibeo, Cõpendiũ inquam cognitionis reiũ vniuersarum, per syntaxes cõpositũ. Cui accedet, Dei & tuis auspiciis, statim alia secunda pars, qua syntaxes omnium artium, si Deus voluerit & si vixero, producam cum commentariis vtriusque partis, additáque magna epitome iuris vtriusque, in qua plusquã decem annos laboraui. Quæ vt spero, poterunt rempublicã aliqua in parte iuuare, erũtque tibi & posteris, testes locupletissimi otij

nostri

nostri literarij, & quietis à lectionibus iuris ciuilis quotidianis impetratæ. omnia enim, me vtilitati reipublicæ, & meipsum, debere arbitror: vt siquando in tuo comitatu Cadurcensi, & academia eius, in qua publicus dictus sum professor iuris Cæsarei, à prælectionibus vacare contingat aliqua iusta causa, tempus illud vacuum ab hoc labore non sit, eo semper viuens animo, vt vllam nõ sinam præterire occasionem, ex qua putem meo labore, vtilitatem communi societati accessurã, quin si eam præstare possim non experiar: sed eo lubentius, quòd sciam certusque sim, nos ante oculos laborare principis & imperatoris optimi, qui merita cuiusque distinguere nouit. Quamobrem imperator Christianissime, interim hoc munusculum pro pignore mei obsequij erit & gratulationis dum cætera parturio,

turio, ab eo inquam oblatum, qui certus eſt, principem omnibus inſtructum artibus imperatoriis, non tantùm milites ſtrenuos, ſed & eos qui in pertractandis artibus & legibus verſantur, ad reipublicæ vtilitatem, gratos habere.

Deus in cuius poteſtate cor regũ eſt, tuam Chriſtianiſſime princeps, mentem & manum, ad promouendã ſuam gloriam, & imperij tui fœlicitatem dirigat. Lugduni prid. Non. Nouembris. 1574.

Elenchus ſingulorum librorum & capitum.

LIB. I.

LIB. II.

11 De

LIB. III.

LIB. IIII.

2. De

LIB. V.

LIB. VI.

5 De

LIB. VII.

FINIS.

SYNTAXEΩN
ARTIS MIRABILIS,
LIBER PRIMVS.

De cognitionis distinctione. CAP. I.

DVæ sunt cognoscendi species, quibus, veluti lumine quodã prælucente, abdita & incognita manifesta fiunt. Atque in summa, Omnis cognitio erit, vel diuina vel humana. Diuina est, quæ à diuino numine fluit: vel mediatè vel immediatè.

Mediatè, illa èst fluens, quæ est ad nos delata per Angelos, siue bonos seu malos: per prophetas, per sacramenta, per reuelationes: quæ quidẽ fiunt per mysteria, insomnia, per visiones.

Porrò visionum, aliæ sunt sensibiles, aliæ imaginariæ, aliæ intellectuales.

Sensibiles sunt, quando aliquod videtur exterius, & intelligitur significatum eius: Sicutì dum Daniel vidit inscribi parieti ab

Angelo, Mane, Thetel, Phares, & myſteriũ intellexit, in prophetia Danielis.

Imaginariæ, quãdo in vi imaginatiua formantur imagines virtute diuina, ad aliquid ſignificandum occultum: vt quãdo Daniel vidit quatuor animalia aſcendentia de mari, & myſterium agnouit. Daniel. 7.

Intellectuales ſunt, quando ſine imaginibus & figuris viſiones apparent.

Immediatè fluens à Deo cognitio, eſt illa quæ infunditur Angelis ſuperioris ordinis, Prophetis: Lex à Deo Moſi in monte Sinai conceſſa: Et euangeliun ab ore Dei Domini noſtri IESV CHRISTI traditũ: Poteſtque huiuſmodi dici, ratio & vis intelligendi inſita animæ: De qua ſcriptum, ſignatum eſt ſuper nos, lumen vultus tui domine.

Humana autem cognitio, vel eſt Naturalis vel Rationalis.

Naturalis illa, cuius & participia animalia bruta, vel ex inſita vi, vel ex ſenſuali notione. Nam inſita & veluti connata vi, omnia animalia ferè, ſibi contraria, vtilia & propria norunt.

Senſualiſque notio per ſenſus & obiecta illis oblata, facilè accedit: vt per auditum, viſum, guſtum, odoratum, tactum.

Rationalis illa eſt, quæ ſolius eſt hominis.

nis. Et hæc naſcitur, vel accedit: Aut ex propria vi intellectuali indita animali: vel ex diſcurſu & actione rationis: vel ex obſeruatione ſiue experientia, inquiſitione & collatione rationabili rerum, cauſarum, tẽporum, actorum, vnde & præſagia, & alia: vel ex præceptis artificum: vel ex diſciplina & inſtitutione peritorũ.

De Methodo & gradibus, quibus perficitur cognitio. CAP. II.

COgnitio diuinitus tradita, alia nõ eget arte ad certitudinis probationẽ, quàm ſola fide: Nec ſimiliter naturalis vel ex ſenſibus comparata: Rationalis ſola probationes recipit, cuius ſunt infantiæ & perfectionis gradus decem, in quibus, vſque ad ſextum organa ſenſuum proſunt: in reliquis autem, anima hominis ſola negotiatur & cogitat.

Primus itaque gradus cognitionis, ſtatuitur in re ipſa quæ cognoſcenda: vt ſit, quod indagandum venit, materia exterior, Græcis ὑποκείμενον, ſubiectum vel obiectum nobis.

2. In medio, quo ſenſibus res iungitur, & quodammodo applicatur: Non ſecus quàm per lucem, cognoſcitur oculis, quod anteà in tenebris latebat. Et per verba, mẽs

defertur cognoſcenda auribus, &c.

3 In organis ſenſuum, vel in ſenſibus benè diſpoſitis exterioribus, qui quinque numerantur: Auditus, viſus, olfactus, guſtus, tactus: Quorum inſtrumenta & organa totidem: Aures, oculi, nares, palatum & lingua, totum corpus animale.

4 In ſenſu interiori, ad quem exteriores colliguntur, niſi aliena prohibeat paſſio: ad quem ſenſoria vel organa ſenſuum, transferunt ſenſita, vt ad ſedem communem, vnde & ſenſus dicitur communis ea facultas. Atque hic incipit vis animalis operari.

5 In phantaſia, vbi fiunt imagines rerum ſenſu comprehenſarum. Hic etiam fit intellectualium rerum, intellectualis conceptio: cùm res incorporales non habeant corporum dimenſiones, quibus ſimulacra perficiuntur.

6 In æſtimatione & iudicio inferiori dicto: vbi iudicantur prædictæ comprehenſiones quales ſint ſimpliciter & citra diſcurſum vel ratiocinationem, diſtinctione facta tantùm reali. Et ad hunc vſque tantum gradum, cognitionis animalium præſtantia aſcendit, non vltrà.

7 In cogitatione. *Διάνοια*, Græcis, iudicium ſuperius Latinis: quo comprehenſæ

imagines, ad examen & iudicium reuocãtur discursus. atque hic pro simulacrorum varietate, & ex nimium summaria rerum collatione, opiniones variȩ nascuntur.

8 In ratione siue cõsultatione seria, qua, plura ad vnum stabiliendum colliguntur.

9 In intellectu, dum fit vera determinatio post ratiocinationem: idcirco, ibi quies agitationis mentis, & scientia indubitata. Dicimus autem hunc intellectum acquisitum, distinctum ab infuso, non via rationali vel humana, sed diuinitus præter ordinem vulgarem contingente.

10 Gradus, omnibus superioribus communis ferè, in Memoria constituitur, quæ est penus & cellarium imaginum, cogitationum, rationum intellectus. ibi etiam quies, nulla agitatio vel conflictus animæ: ibi & concurrentium ordinatio legitima per artem.

Erit autem anacephaleosis horũ graduũ decem, hæc:

1. Obiectum, 2 diaphanum, 3 sensualia, 4 sensus communis, 5 phantasia, 6 ȩstimatio, 7 cogitatio, 8 ratio vel consultatio, 9 intellectus, 10 memoria.

De Præcautione obseruanda in cognitione habenda, disputatione instituenda, in quæstionibus & earum solutionibus. CAP. III.

PRæcautio omnis, consistit in cura & cõsideratione suiipsius, rei propositę, personarum quærentium, & causarum aliquorum accidentium.

Cura suiipsius consistit, vt primùm Dei opem in auxilium inuocemus, vel palam vel apud nos: Deinc vt à peccatis animam mundam: corpus ab impuris actionibus & contaminatis actionibus, quoad fieri poterit, liberum habeamus. Tertiò, vt animæ robur ab aliis negotiis ad opus agendum reuocemus, & in vnum quod proponitur, intendamus eius omnes vires.

Cura rei propositæ versatur, primùm, vt concipiamus eandem probè, interrogati vel quæstionis, mentem & circunstantias. Deinc, vt conuenienter eligamus in speculo huius artis, cellulam in qua contineatur.

Tertiò vt in dubiis, vtramquę perpendamus partem.

Personarum quærẽtium obseruatio, versatur

ſatur in conſideratione,num ſint graues: vt tunc reſpondeatur paucis, & cum decenti decore, & concluſione accommoda: Num pertinaces, quia pluribus tunc verbis reſpondendum: Num ſimplices vel ruſticæ & parum eruditæ, vt tunc ſimplici ſolutione cum ratione quadam ex natura deprõpta, fiat ſatis: Num doctæ, & bonis diſciplinis imbutæ, vt tunc maximè locis ab authoritate traductis, ornamentum ſumat oratio.

In cauſis accidentalibus, conſidera, an quod proponitur ſit iam ſatis cognitum, vel deciſum: ſi vanum & futile, ſi parui momenti, ſi ſupra mentis humanæ notiotionem: Nam in his ſufficit ſimplici negatione vel affirmatione, reſpõdere. Deinde conſidera cauſas & occaſiones cur fiat, & tempus in quo ſit inquiſitio.

Num quidem quis ad experiendas vires ingenij quærat: vt tunc totis neruis qualis ſis, doceas. An verò tãtum tua deſideretur ſententia: tunc enim breuiter, ſed appoſitè & cum ratione, reſpondere melius opinor quæ ſentis: Quod ſi dubia & vtrinque probabilis videatur res, vtrãque propones ſententiam: demum quam eligas rationibus firmabis, & aduerſam refelles.

De generali rerum consideratione.

CAP. IIII.

PRima & ſumma rerum cōſideratio eſt, vt omne quod fuit, eſt, vel erit, dicatur aut ſubſtantia, aut accidens.

Subſtantia eſt, id quod eſt per ſe, in ſe, nō in alio: in qua accidentia recipiuntur, quæ ei inhærent.

Accidens eſt, id quod poteſt adeſſe & abeſſe ſubſtantiæ ſubiectæ, ſine rei cui adhæret corruptione. Quamobrem accidens verè & propriè, eſt tantum quatenus adhæret; niſi cōſideratione ſola ſeorſum conſideretur.

Diuiditur autem ſubſtantia, vt alia ſit increata, creata alia, alia ex creata & increata conſtans.

Increata ſubſtantia, eſt immortalis & extrà omnia accidentia, omnem mutationem vel alterationem reſpuens. Et hæc ſolius ipſius Dei eſt qui omniū creator, cauſáq; eſt omnis eſſentiæ: quia entia & non entia, ex Deo ſunt.

Creata, ſubdiuiditur in ſpiritualem ſiue incorpoream, corpoream, & ex vtraque compoſitam ſubſtantiam.

Spiritualis vel incorporea rurſum, vel eſt viuens,

viuens, vel ſine vita. viuens, qualis Angeli vel ſpiritus, item animæ. Sine vita ſubſtantiæ incorporales, poſſunt eſſe ideæ, & abſtractiones quas animus facit. Item prima materia ſecundum philoſophos.

Corporea denuò ſubdiuiditur, in ſimplicem & compoſitam. Simplex conſtituitur in æthere, & quatuor elementis. Aethere continentur decem cœli: empyreum, criſtallinum, firmamentum vbi ſtellæ inerrantes, & ſeptem planetarum orbes: ſunt & eius ſubſtantiæ ipſi ſeptem planetæ, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna, & corpora ſtellarum fixarũ.

Quatuor elementa, quæ ab Ariſtotele dicuntur ſubſtãtiæ naturales ſunt, ignis, qualitatis calidæ & ſiccæ: Aër, qualitatis calidæ & humidæ: Aqua, qualitatis humidæ & frigidæ: Terra, qualitatis frigidæ & ſiccæ.

Compoſita autẽ ſubſtantia, vel eſt perfectè ex quatuor elementis cõpoſita. Ex perfecta compoſitione nata, quædam habent ſolam eſſentiam, alia cum eſſentia vitam.

Quæ ſolam eſſentiam habent, ſunt, veluti, lapides, gemmæ, vitrum, cadauera, excisa & arida ligna, metalla.

At, quæ cum eſſentia habent vitam, ratione perfectionis vitæ diſtinguuntur: vt, alia viuant vita plantæ, alia vita ſenſitiua,

alia intellectiua. Vita plãtæ vegetabilis dicitur: qualis in arboribus, fruticibus, herbis, oleribus, frumentis, leguminibus, & in horum & similiũ partibus & productis, in floribus, foliis, fructibus, corticibus, siliquis, & aliis id genus.

Vita sensitiua irrationalis dicta, in animalibus substantiæ suæ vim exhibet, siue ea sint volantia, pennis vel membranis: siue gressilia, quadrupedia, vel bipedia, aut multipedia: siue reptilia vel terrestria, vt serpentes, vel aquatilia vt pisces. Vita intellectiua viuunt homines soli, constantes anima intellectuali & corpore.

Imperfectè composita corporea substantia, apparet in impressionibus aëris, quæ conspiciuntur ex imperfecta elementorum quatuor compositione, vel ignitæ, vel aqueæ, vel aëreæ. Ignitæ impressiones, oriuntur ex halitibus siccis & oleagineis, & aliis: cuius mixtionis sunt stellæ cadentes, bolides, cometæ & similia his: addunt circulum lacteum dictum galactitem vel galaxiam, & apparitiones radiorum solis, quales parelij, Halõ, virgæ solis. Ex aquea impressione, nascuntur vapores, pluuia, nix, grando. Ex aërea, venti, terræ motus, fontes, flumina, &c.

Substantia constans ex corporali & incorpo

corporali, Homo eſt, cuius pars ſpiritualis anima,reliqua corpus.

Quæ verò ex increato & creato ſubſtãtia conſtat, eſt in ſolo domino noſtro IESV-CHRISTO,qui cùm verus Deus ſit & ita increatus, eſt & verus homo, ſine diuiſione hypoſtaſeos, & ſine confuſione.

Axiomata Subſtantiæ.

1 Commune eſt omni ſubſtantiæ,in ſubiecto non eſſe

2 Ineſt ſecundis ſubſtantiis,ideſt vniuerſalibus & differentiis ſubſtantialibus, vniuocè prædicari.

3 Omnis ſubſtantia,videtur hoc aliquid, ſignificare.

4 Ineſt ſubſtantiis, nihil eſſe contrariũ.

5 Subſtantia non ſuſcipit maius vel minus:

6 Subſtantiæ ſunt ſuſceptibiles contrariorum, vnum & idem remanentes.

De accidente generaliter. CAP. V.

ACcidens ſemper in alio eſt: vel per modum materiæ, vt eſt quantitas: vel per modum formæ, vt eſt qualitas: vel eſt ad aliud, & hoc reſpectum includit, & bifariam conſiderari poteſt: vel intrinſecus, quo caſu facit prędicamentum Relationis: vel

vel extrinſecus, quo modo alia ſex cõſtituit prædicamenta, per denominationem extrinſecam. Eo modo fit per actionem, actio : per paſſionem, paſſio : per tempus, quando : Et per locum facta comparatione ad totum, vbi : per comparationem loci ad partes, ſitus vel poſitio : per ea quæ adiacent corpori hominum & brutorum, interdum & plerunque fit habitus. De quibus poſtea proprio de accidentibus libello.

Omnium autem accidentium, aliud ſeparabile, aliud inſeparabile, aliud commune, aliud proprium. Separabile à ſubiecto euelli poteſt facilè : vt ſedere, ambulare. Inſeparabile, vt nigredo in coruo & Aethiope. Cõmune, quod pluribus & diuerſis ſubiectis, vel ſubſtantiis accedere poteſt: veluti, calidum, humidum, ſiccum, frigidum aſperum, leue, bonitas, magnitudo, duratio &c. vitia, virtutes, & his ſimilia. Proprium, quod conuertitur cum ſubiecto, & vni ſoli generi, vel ſpeciei conuenit, ſine adiectione termini ſubiecti: qualis lux in ſole, ſummè calidum, in igne.

Axioma de Accidente.

Accidens, melius demonſtrat ſubſtantiæ dotes, alioquin ferè inuiſibiles, incomprehenſi

hensibiles, & indistinguibiles sensibus.

De secunda rerum consideratione, per materiam & formam. CAP. VI.

Res omnes creatę & factæ, habẽt materiã ad formam suscipiendam idoneã, & formam qua res distinguuntur, mutãtur, declaratur materia, & nomina cõcipiũtur.

Cæterùm Materia, vel spiritualis vel corporalis est. Spiritualis intellectualis dicitur, eáque bifariam intellectualis inquam creata simul cum sua forma, & consequenter immutabilis quod pertinet ad essentiã materialem: cuiusmodi est ea quæ angeli & animæ est. Alia autem est intellectualis, quæ per modum accidentis generatur in conceptione mentis, ex determinatione supposita pro subiecto disputationis. Sic materiæ, in iuris Cæsarei & Pontificij explicatione, vt plerunque, pro ipsa rerum tractatione.

Corporalis materia, vel prima vel secunda est.

Prima, illa est quam dicunt informem physici & inuisibilem: Moyses in mundi Genesi, vocat cœlum & terram. Secunda, ea quæ est ex priore & forma, composita, & ex qua aliquid aliud fit vel fieri

potest

poteſt:ita materia ſtatuæ, & lignum,& æs & ſimile vnde fit. Erit autem hæc materia, vel ſimplex vel compoſita, vel ſubſtantialis, vel accidẽtalis. Simplex, velut quatuor elementa ſunt pro ſimplici materia elementatorum. Compoſita, vt lignum, æ'ſve in ſtatua. Subſtantialis quæ & naturalis dici poteſt, eſt veluti germem auis eſt materia:ſemen, eorum quæ inde oriuntur. Accidentalis, quæ naturali & ſubſtantiali accedit non ſubſtantialiter.

Formarum etiam, alia ſpiritalis, alia corporalis. Spiritalis rurſum, ſubſtantialis vel accidentalis eſſe poteſt. Subſtantialis, per quam fit eſſentialis diſtinctio per propriã naturam conceſſam cuiq; angelorum, vel animarũ. Accidentalis ex accidentibus diſtinguit, veluti numero, ordine, bonitate, malitia, vitio, &c.

Forma corporalis, eodẽ modo, eſſentialis aut accidentalis dicitur. Eſſentialis vel ſubſtantialis illa eſt, quæ dat rei eſſentiã, qua perempta vel imminũta, res ipſa quæ erat, perire vel minui dicitur. Naſcitur nãque ex certa determinatione, mixtione & compoſitione, cuius diſſolutione diſſoluitur eſſentia. veluti in homine, anima & corpus formam conſtitũunt, hiſque diſtinctis nõ amplius homo, ſed cadauer vel anima, ita

ita lapides, plantæ, animaliáque dum integra ſunt, dum viuunt, ex tota ſubſtantia dicuntur habere certam eſſentiam, quam poſt diſſolutionem amittũt: ſiue ex viſibili aut ab inuiſibili, oriatur forma. Quomodo autem hæc compoſitio miſceatur & perficiatur, ſoli ſummo perfectóque rerum artifici & creatori Deo, relinquendum.

Accidẽtalis forma eſt, quę accedẽs ſubiecto vel materię, aut inde recedens, nõ corrumpit ſubiecti vel materiæ, eſſentialem formam: ſiue accidentalis forma viſibilis ſit, vt color: ſiue inuiſibilis, qualis eſt modus vtendi.

SYNTAXEΩN

ARTIS MIRABILIS,

LIBER SECVNDVS.

De artis Speculo. CAP. I.

EX generali rerum conſideratione, ad ſingularia perueniendi facilis eſt via & methodus. Idcirco deſideramus huius artis diſcipulum, Epitomen ſequentem, quã ſpeculum dicimus, accuratè præſcire & me-

moria

moria tenere: ibi enim rerũ omniũ ideas, & in ſpeculo repræſentatas formas, momento temporis contemplabitur, & ordinem & electionem ſubſtantiarum & accidentium, admirabitur & annotabit.

Speculum artis huius, Duas partes habet ſummas & præcipuas. Prior continet modum quærendi, examinandi & diſputandi, & reſpondendi: in hac diſponitur animus & mens eius qui ſcire deſiderat.

Altera cõtinet claſſes & cellulas ad quas, propoſita, ſcienda, diſputãdaue referri debent: vnde duci & argumenta & rationes oportet.

Speculi prior pars, quæſtiones & comparationes exhibet.

1 QVAESTIONES. 9.
2. 1 Vtrum vel an.
3. 2 Quid, quis, quæ, quod.
4. 3 Quotuplex.
5. 4 De quo.
6. 5 A quo.
7. 6 Secundum quid.
8. 7 Cuius.
9. 8 Propter quid.
10. 9 Quare.
11. COMPARATIONES, vel relationes ex trina triplicitate.

Prior Triplicitas. 21. 1 Diffe

12. 1 Differentia.
13. 2 Concordantia.
14. 3 Contrarietas.

2. Triplicitas.

15. 4 Principium.
16. 5 Medium.
17. 6 Finis.

3. Triplicitas.

18. 7 Maioritas.
19. 8 Æqualitas.
20. 9 Minoritas.

Quæ omnia in substantia, accidentibus, uirtutibus, uitijs, prædicatis & subiectibus, habent praxin.

Secunda speculi pars.

21. Classis cõmunis, prædicamentorum, substantiarum, accidentium, in abstracto & concreto. Dicuntúrque huius ordinis res, Transcendentia, numero 9.

22. 1 Bonitas, bonum.
23. 2 Magnitudo, magnum.
24. 3 Duratio, perseuerans.
25. 4 Potestas, potens.
26. 5 Cognitio, Scientia cognoscens.
27. 6 Voluntas, volens.
28. 7 Virtus, virtuosum.
29. 8 Veritas, verum.

30. 9 Gloria, glorioſum.

31. Claſſis Accidentium & prædicamentorum, accidentalium, numero. 9.

32. 1 Quantitas.

33. 2 Relatio.

34. 3 Actio.

35. 4 Paſſio.

36. 5 Vbi.

37. 6 Quando.

38. 7 Situs.

39. 8 Habitus.

40. 9 Qualitas.

41. Claſſis ſubſtantiæ & prædicamentorum præcipuorum.

42. 1 Deus: Hic, locus à Dei placitis.

43. 2 Angelus: locus, ab angelorum vi & reuelationibus.

44. 3 Cœlum: locus, à vi & effectu cœleſtium.

45. 4 Homo, cum loco ab authoritate & factis eius, & inuentis.

46. 5 Anima, cum ratione & imaginatione: locus, à præſtantia animæ.

47. 6 Vita ſenſualis, & bruta: locus, ab animalium irrationalium ſubſtãtiá, factis, & naturis.

48. 7 Vita vegetatiua: locus à plantis & earum virtute, & natura.

49. 8 Silentia corpora, ſine vita, haben-

tia eſſentiam compoſitam tantum: locus à lapidibus, metallis & ſimilibus elemẽtatis.
50. 9 Corpora ſimplicia, elementa rerũ, ſiue principia ſeorſum conſiderata: Hic, locus à principiis & elementis rerum, ſcientiarum, & actionum.
51. Claſſis, qualitatum particulariũ virtutum, & contrariorum.
52. 1 Iuſtitia: iniuſtitia.
53. 2 Prudentia: imprudentia.
54. 3 Fortitudo: timiditas.
55. 4 Temperantia: intemperantia.
56. 5 Fides: infidelitas.
57. 6 Spes: deſperatio.
58. 7 Charitas, vel miſericordia: ſine charitate, immiſericordia.
59. 8 Legum obſeruatio: legũ violatio.
60. 9 Pietas: impietas.
61 Claſſis qualitatum particularium vitiorum, & contrariorum.
62. 1 Superbia: humilitas.
63. 2 Auaritia: liberalitas.
64. 3 Luxuria: caſtitas.
65. 4 Inuidia: beneficentia.
66. 5 Gula: ſobrietas, abſtinentia.
67. 6 Ira: patientia.
68. 7 Acedia: ſtrenuitas, diligentia.
69. 8 Fraus, dolus, calumnia: Bona fides.
70. 9 Impudentia: verecundia.

De usu & praxi speculi. CAP. II.

IN hac arte, hic ordo in dicendo, & cognoscẽdi methodo seruetur. vt primùm consideremus rem propositam, cuius sit classis & numeri in speculo. Deinc obseruandæ sunt præcautiones, de quibus superiori libro egimus. in 3. cap. Tertiò, antequam rem seriò aggrediamur, exordio aliquo præludendum, vel præcognitione quadam summaria: & purè & simpliciter res complectenda vel explananda de qua dicturi simus. 4. ad examen quæstionum, vel ad topica ex quæstionibus elicita, perueniendum. Postea. 5. ad relationes triplices, res conferenda. 6. ex reliquis classibus serie continuata mutuãdæ probationes simpliciter. 7. possunt ex mistione classium & cellularum, aliæ penè infinitæ depromi rationes, ex quibus quilibet poterit eatenus haurire, quatenus sibi sufficere arbitrabitur, omittendo ea quæ non sibi plenè probare, vel non satisfacere existimabit.

De exordio. CAP. III.

EXordium mihi probatur, quod attentos, beneuolos vel dociles reddit auditores. Attentos reddemus, si nos polliceamur

ceamur de rebus magnis, nouis, difficilibus, & in vſu quotidiano & vtili poſitis dicturos: Beneuolos, occaſione ſumpta à re ipſa, à perſona vel noſtra, vel auditorum, vel aduerſarij, vel iudicis, vel aliorū: Dociles autem, ſi per breues diuiſiones, eligamus & diſtinctè proponamus capita diſcenda, docenda, dicenda, diſputanda. Conciliat etiam animos & dociles facit, Narratio negotij, ſi ea ſit ſine ambiguitate, ſine repetitione: ſi fiat accōmoda pronuntiatione, verbis vſitatis & propriis: ſi exprimantur circunſtantiæ omnes.

Erit omne exordium in ſumma, breue, quia prolixum faſtidioſum: & à re propoſita non longè petitum: Non vulgare, non affectatum, non ſuperfluens.

De tribus dicendi partibus. CAP. III.

Doctrinæ dicendi partes tres, vis orationis, oratio ipſa, quæſtio. Vis orationis, conſiſtit in rebus & verbis. Hæc ſunt inuenienda, diſponenda & rectè pronuntianda. Verba comitantur, vox, motus, vultus, actio: cuſtos horum omnium memoria.

Oratio ipſa, partes habet quatuor: duas quidem ad impellendos animos, principiū & perorationem: duas autem ad docen-

dum, nempe narrationem & confirmationem. Quæstio duplex, infinita & definita: infinita, consultatio est: definita, dicitur controuersia.

Constituuntur & tria orationum genera, iudiciale, deliberatiuum, & demonstratiuũ. Iudiciale, quando coram iudice disceptatur, vt sequatur finis per sententiam iudicis, absolutionis vel condemnationis. Deliberatiuum, quod agitatur coram eo qui consilium accipit, vel in eo positum, de quo consulitur, cuius finis spes aut suasio, aut deliberatio. Demonstratiuum, habet finem in exornatione.

De quæstione in genere. CAP. V.

QVęstio, est propositio dubitabilis, vel in dubitationem deducta: quæ apud iuris ciuilis & pontificij interpretes; dicitur species facti, aut casus, vel hypothesis: apud oratores, causæ status.

Omnis quęstio, est vel rerum, vel dictorum, vel factorum, vel voluntatis. In rebus, quęstio versatur, vel circa substantiam, vel circa accidentia. Rursum Quęstio, aut simplex, aut composita: Simplex est, quæ vnius subiecti, veluti, num mũdus sit æternus. Composita, num plures sint.

Diuersitas autem omnium quæstionum, nascitur

nascitur ex quadruplici fonte: vel ex parte rerum in controuersiam deductarum, vel ex parte nominum, vel ex modo loquendi, vel ex diuersitate artium, ad quas quęsita pertinent. Rerum controuersarũ, duo maximè genera: vnum simplex, aliud compositum. Simplex, quod ex simplici nascitur pronuntiato: cuius modi quærendi sunt, an sit, quid sit, num hoc sit illud: quomodo hoc sit illud, de quo, à quo, & sic de similibus. Compositũ, quando copulatiuè vel disiunctiuè fit quæstio. Copulatiuè, quando cõiunctione, duo vel plura iunguntur: vt, num terra stabilis sit, & cœlum moueatur. Sunt aũtem dictiones copulatiuæ, &, etiam, quoque, q;, ac, simul, tum. Disiunctiuè, quando disiunctim quid proponitur: vt sit ne dies, aut nox. Disiunctiuæ porrò dictiones, nec, neque, siue, seu, ve, vel. Quando ob nomina quæstio, animaduertendum est, Nominum alia esse vniuoca, alia æquiuoca vel homonyma: alia polyonyma, alia denominata, alia homogena, idest eiusdem generis: alia heterogenea, alia homoïdea, vel communicantia in specie: alia heteroïdea quę sunt diuersę speciei. Vniuoca dicuntur, quibus nomen commune, & ratio substantiæ est eadem. Homonyma autem duplicia, vel

æquiuoca à casu, vel à consilio: quando existente nomine communi, ratio & finitio substantiæ est diuersa: Polyonyma quãdo existente diuersitate nominum, vna & eadem est substantia.

In modo loquendi, consideramus verba & voluntatem, vel mentem.

In verbis consideramus, num quęstiones sint prædicatiuæ, aut conditionales, aut purę, aut modales. Prędicatiuę: veluti, num homo sit bipes, vbi homo subiectum, prædicatum bipes.

Conditionales, vt num si quis loquatur, expuat. Puræ, vt, Num homo mortalis. Modales, si ex quatuor modis aliquẽ habeant, veluti num possibile, num impossibile, num contingens, num necessarium.

De *Quæstione utrum uel an.* CAP. VI.

Quæstio an sit, reliquas necessariò præcedit, vel in confesso est, ne in cæteris perperam tempus conteratur.

Quæstio an sit, quærit, vel an sit simpliciter vel conditionaliter: num per se sit: num sit in alio subiecto: sit ne omnino vel pro parte, scilicet per compositionem vel additionem: an hoc illud sit. adde & quatuor proximè citatos modos, num possibiliter, impossibiliter, contingenter, necessario sit

tale:

tale:vel purè, vel ſimpliciter, vel compoſitè. per quæ etiam pari modo reſpondetur: ſcilicet quia poſſibile, impoſſibile, contingenter, &c.

Huic etiam quæſtioni fit ſatis generaliter, per dubitationem, affirmationem, negationem: Et in his quæ facti ſunt, per probationem. Dubitatio, non improbabitur, ſi proponantur dubij rei effectus: ſi in alterutram partem producãtur rationes: ſi probationes ſibi inuicem fidem abrogantes, adferantur.

Affirmationem iuuant, exhibitio rei, effectus, cauſæ demonſtratio, rei neceſſitas, contingentia, authoritas aſſerentium.

Negationem firmamus, impoſſibilitate, authoritate ſcribentium, ratione. Probationes autem facti, vel artificiales vel in artificiales erunt, vel coniecturales: Artificiales eliciuntur. à iuris authoritate & legibus, à ratione, à iudicatis, ab exemplis, à tortura. Inartificiales erunt, teſtes, inſtrumenta, ſcripturæ aliæ, antiqua monumẽta, vel cænotaphia, lapides antiqui celati vel ſculpti. Coniecturæ, ex veſtigiis facti accipiuntur: ſic probant necem, elum, cruor, clamor editus, permutatio coloris, oratio inconſtans, antè & poſt factum dicta, facta, communicatáve.

De quæstione quid, quis, quæ, quod, sit.

CAP. VII.

HAbita cognitione quod res vel negotium sit, rectè interrogatur quid sit illud.

Quæstio autem quid, petit finitionẽ vel nominis vel rei, siue substantiæ: vel personæ, per quis, quæ, quod, petit cognitionem. Estq; petitio de eo quod quid est, vel extrinsecè, idest prout apparet: vel intrinsecè, de non apparente: vel absolutè, sine expressione latentis vel apparentis.

Petit & hæc quæstio, quid sit in se, quid in alio: quid in se, formaliter, ideſt per formam: quid essentialiter, id est quid in sua essentia & substãtia propria: quid coëssentialiter, id est quid sit cum alio. Itẽ in alio, quid id agit, quid operatur, quid patitur in alio, vel per alium: sic in dominante, per quid, est dominatio: in imperante, subiectio: in glorificante, glorificatio. Querit & quid habeat in se, & in alio. Quid inquam, habeat in se, continenter vel cõpositiuè. Continẽter, vt totũ habet partes, & anima cõtinet facultatẽ agendi, patiendi, vel propriè vel appropriatè, & sic in aliis. Quid habeat compositiuè, ideſt, quã mixtionem ex materia & forma. Quid autem

in alio

in alio habeat, quęrit quid agit in alio: vt omne agit in sua parte: forma, in sua materia: virtus, in potentia: causa, in suo effectu: accidentia, in subiecto.

Ex hac quęstione colliguntur rationes & argumēta à finitione nominis, rei vel substantiæ, status personæ vel conditionis. Itē ab apparentibus, ab intrinsecis: ab essentia propria, qualis in igne calor: ab appropriata, vt in sole est idem calor.

Modi essendi in alio, ex uarijs authoribus in unum schema ordinati. CAP. VIII.

RES est in aliquo, sequentibus modis.

1 Genus in specie: vt animal est in finitione hominis, vt superius in inferiori.

2 Species in indiuiduo: vt homo, in Petro, Iohanne. &c.

3 Species in genere: vt homo latet & cōprehenditur sub animali.

4 Indiuiduum in specie: vt Petrus, comprehenditur sub specie hominis.

5 Pars in toto integrali: vt digitus in manu, manus in carpo, carpus in brachio, caput, pedes & manus, in Socrate.

6 Totum in partibus: quia totum non est sine partibus, quāuis totum non sit partes: veluti Socrates est in propriis membris, capite manibus & brachiis.

7 Acci

7 Accidens in subiecto: vt album in pariete albo.

8 Forma in materia: vt sanitas in frigidis & calidis, humidis & siccis: forma statuæ, in ære.

9 In causa efficiente & actiua: vt planta in semine, & sole & imbribus. omnia in Deo: lectus in ligno: & homo in lumbis patris.

10 In finali causa: vt lectus in requiem hominis, quia propter eius quietem fit. Sic dicimus, omnia in optimo & in fœlicitate esse constituenda, id est propter finem illũ, & ad illum consequendum.

11 In loco: vt sacerdos in templo, præses in senatu.

12 In tempore: vt Noë in diluuio, id. in tempore diluuij: homo in disputatione, in eo scilicet tempore.

13 In vase: vt vinum in dolio, triticum in modio, & sic de aliis alibi conclusis.

14 In gubernatore & potente: vt administratio, imperiũ in magistratu & lege: nauta, in naui.

15 Secundum quandam præcellentiam & eminentiam: vt calor in sole.

16 Forma naturalis, vt immortalitas in anima, ratio in homine, in igne calor: & proprium in re, vt grauitas in terra, fluiditas

in aqua &c.

17 In commixtione: vt in mulſo, vinum & mel.

18 Cognitum, in cognoſcente.

19 Pictum, in pictura.

20 Deinc, Non ſimiliter omnia in omnibus intelligenda. Sed propriè ſe habet ad omnia vniuſcuiuſque eſſentia: in intellectu quidem intellectualiter: in anima verò rationabiliter: in Plantis ſeminariè, in corporibus imaginariè: in eo quod eſt eodem modò (quod his omnibus ſuperius eſt) modo quodã intellectuali ſupereſſentiali.

Axioma.

Ex diuerſitate eſſendi, colliguntur diſtinctiones rerum & ſermonum, vitatur & cõfuſio: Et varietates.

De finitione. CAP. IX.

QVia in quæſtione quid eſt, reſpondetur per finitionem, notandum finitioné, eſſe orationem quæ breuiter demonſtrat cõtenta vel in nomine vel natura ſiue eſſentia, vel in accidente rei. Non ſecus ac in rerum corporalium certitudine, termini & anguli, res ad inuicem diſtingunt & demonſtrant

monſtrant. Cæterùm, finitionum quatuordecim traduntur ſpecies, quas ad octo reduximus, vel rei vel nominis.

Definitiones rei quinque.

1 Eſſentialis, quæ complectitur omnem eſſentiam & ſubſtantiam rei.

2 Per modum cognitionis. & deſcriptionis; eius quod res facit, vel habet: ex quibus intelligi poteſt definitũ per qualitates expreſſas. vt beatus ita definitur, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit. &c.

3 Quando per comparationẽ vel ſimilitudinem rei magis cognitæ, id quod quæritur, quid eſt demonſtratur.

4 A forma ſola ducitur.

5 A materia.

Definitiones nominis tres.

6. 1 Quæ per ſolutionẽ vel diuiſionem compoſitionis nominis fit, vt teſtamẽtum, teſtatio mentis :. dicitur, notatio.

7. 2 Quæ ab etymologia nominis, vt pertinacia definietur a pertendendo.

8. 3 Secundum analogiam vel ſimilitudinem rationis, quæ latet in nomine: vt homo dicitur, Deus, ſimilitudine, participatione, non natura.

Axioma

Axiomata de Definitione.

1 Omne æquiuocum, prius diſtinguendum quam definiendum.
2 Non eſt immorandum, in finiendis perfectè rebus parui momenti.
3 Antequam perfectam eſſentialem dare poſſimus, probè, quantúmve conſequi poterimus, intelligere debemus rei naturam.
4 Perfectè omnia definiri nequeunt, eoquod perfectè non poſſint cognoſci, vt Deus: & ideo omnis finitio periculoſa eſt.
5 Genera definiuntur, per collectionem naturarum & differentiarum ſpecierum.
6 Species definiuntur, per commemorationem generis & propriarum differentiarum, alia quibus ab aliis ſpeciebus diſtinguanrur.
7 Indiuidua, adiectione ſpeciei & proprietatis cuiuſdam, definiuntur.
8 Cui conuenit definitio, conuenit & natura finiti. Et contrà.
9 Cui non conuenit finitio, nec natura finiti, & contrà.
10 Finitio perfecta, non debet eſſe latior vel anguſtior natura rei definitæ, ſed debẽt hæc conuerti.
11 Concurrente notatione nominis, & ſubſtan

ſubſtantiali finitione, ſequenda ſubſtantialis.

De notis ueræ & optimæ finitionis.

CAP. X.

Exigitur in optima definitione, vniuerſale genus, ſpecies, differentiæ, proprium, accidens aliquando, indiuiduum.

Quippe quia omne quod cogitatur, quod eſt, quod dicitur, quod habetur, definiendum eſt, vel vt vniuerſale, vel vt genus, vel vt ſpecies, vel vt indiuiduum: in quibus diſtinctiones aut differentiæ adhibentur, vel propriæ, vel accidentales, vel numerales.

De Genere.

Genus eſt, quod plures partes complectitur.

Vſurpatur autem, vel propriè vel impropriè. Propriè, tanquam vniuerſale, quod eſt vnum indiuiduè plura continens: vt vniuerſitas. Apud dialecticos, quod habet ſub ſe ſpecies, inter ſe & cum aliis, propriè differentes. Impropriè & metaphoricè genus dicetur: vt Totum, omne, fons & origo & principium plurium: ſtemma

Stemmatis & generationis initium: Locus multis communis, vel habitatione vel natiuitate: Elementa & principia: compositionis initia: Et species specialissima, genus apud iurisconsultos interdum. Doctrinarum vel sectarum nomina, quæ earum asseclæ distingunt: congregatio hominum, genus ciuile: res pluribus inseruiens actionibus, veluti medicamentum pluribus morbis accommodum, apud medicos & genus.

Axiomata generis.

1 Ex singulis, oritur ipsum vniuersale.

2 Singularia, per sensum habere oportet, vniuersalia autem, in sensu.

3 Indefinita æquipollet vniuersali, si nihil excipiatur.

4 Generaliter dictũ, generaliter est intelligendum.

5 Qui omne vel totum dicit, nihil excludit.

6 Omnia verbo generali cõprehendi debent.

7 In toto, pars quoque continetur.

De Specie. CAP. XI.

SPecies, Cicero vocat formas: vt & Porphyrius vniuscuiusque formam.

Porrò ſpecies, variè vſurpatur. Nam apud Grammaticos, accipitur pro originali dictionis poſitione: ſic ſpecies illis nominum primitiua, quando aliundè non deriuatur, vt Æneas; cœlum: & deriuatiua, quando aliundè deriuantur. Apud Rhetoricos & Poëtas, pro forma & diſpoſitione aſpectus faciei: Sic, quis dicitur ſpecie triſtis, hilaris, criticus, &c.

Apud Phyſicos; pro rei ſimilitudine: ſicuti dum dicit Ariſtoteles, ſpeciem lapidis eſſe in intellectu. Et Metaphyſicè, ſpecies ſumitur; pro forma exemplari: hinc ideæ; formæ ſpecificæ Platoni & Ariſtoteli. Communiter autem & apud iuriſcōſultorū interpretes, pro eo quod in indiuiduo proponitur: ita ſpecies illis facti: item pro pulchritudine, vt ſpecioſus pro formoſo & pulchro. Apud Logicos, pro forma ſubſtantiali, & pro natura communicabili omnibus indiuiduis ſpecies ponitur: quæ determinato & certo generi ſupponitur: vt homo ſpecies animalis, id eſt, res quæ ſub genere ponitur; & de qua genus in eo quod quid eſt, prædicatur.

Axioma.

Axioma.

Generi per ſpeciem derogatur.

De Differentijs. CAP. XII.

OBſeruandum eſt, pro diſtinctione & diſſolutione argumentorum: Differentiarum, aliam eſſe accidentalem, aliam ſubſtantialem. Accidentalis, facit alterum ab altero, vel numero, vel communiter, vel propriè: Numero, in his quæ differunt per multum, magis, & minus, quæ in indiuiduis locum habent: communiter autem, ex accidente ſeparabili: ſicuti propriè ex accidente inſeparabili, vt qui habet oculos cæſios, differt à non habentibus.

Subſtantialis vel eſſentialis differentia, magis propria, facit aliud ab alio: eáque eſt, vel generica, vel ſpecifica. Generica eſt cùm ſubiecta ſunt diuerſi generis: vt equus & ficus, habent diuerſa genera, animal & plantam. Specifica eſt, eorum quæ proximo generi communicant: & hęc explicat qualitatem, quæ ſpeciem ab ſpecie facit differre.

In ſumma, differentia tria facit. primùm diuidit genus, & illud limitat per ſpecies.

Secundò, constituit species sua distinctione. Tertiò, facit differre species ab inuicem.

Reliqua quæ ad differentiam pertinent, videre oportet in relationibus post quæstiones.

De Proprio. CAP. XIII.

PRoprium cuique, quòd optimum est apud Platonem.

Vel secũdum Ciceronem, proprium cuique, quo quisque vtitur vel fruitur. Proprium ideo, quia propius alicui potius quàm alij, accedat: non ita nec æque aliis ac vni, commune.

Quatuor autem modis proprium dicitur: primùm, quod alicui soli speciei cõpetit, non omni tamen indiuiduo eius speciei: vt hominis proprium ratione vti, potentia quidem omni homini proprium, sed non actu. Secundò proprium, quod omni indiuiduo alicuius speciei conuenit, excepto casu & impedimento, verumtamen non tantum ei soli speciei: vt quod homo bipes sit, hoc enim & commune auibus. Tertiò, proprium, quod alicui speciei, & eius omni indiuiduo, competit, sed non semper, nec omni tempore: veluti, canescere homini, quod non omnibus hominibus

minibus sed senibus tantùm, accidit, vel alia occasione pituitæ. Quartò Proprium, quod omni indiuiduo conuenire potest eiusdem speciei & semper, quando voluerit: vt homini proprium, esse risibile: hinnibile, equo: crocitare coruo.

De Accidente. CAP. XIIII.

ALius tertiúsque vniuersaliter distinguendi modus, est per accidens in abstracto consideratum vniuersaliter, non in concreto: veluti consideratur aliter albedo, aliter album.

Accidens apud Aristotelē, quatuor modis dicitur: primùm id quod est extrà naturalem formam & rationem: Huiusmodi sunt nominum impositiones. Secundò, pro omni ente quod non est substantia: súntque huiusmodi nouem, vt quantitas, qualitas, & alia prædicamenta. Tertiò, pro casu & fortuna, seu pro eo quod præter spem aduenit: Dicuntur & apud medicos accidentia, morborum symptomata, & morborum causæ, interdum & morbi ipsi. Quartò, accidens vsurpatur pro omni eo quod in sermone & prædicato appositum, facit propositionem per accidens, cùm prædicatum non est de essentia: vt homo est Iohannes, alba nix est.

Axiomata.

1 Accidens, nō poteſt eſſe ſine ſubiecto vel exiſtente vel conſiderato.
2 Variatio accidētis, nō mutat ſubſtantiā.

De *Indiuiduo.* CAP. XV.

INdiuiduum id dicitur, quod per diuiſionem, tale quod eſt, eſſe deſinit.

Indiuiduum, vel ratione formæ ſubſtantialis eſt, vel ratione formæ figuræ externæ. Formæ ſubſtantialis indiuiduum, in anima apparet, quæ vna in animas non diuiditur, ſicut nec factum, nec per ſe ſolutio ſtata, neque ſeruitus eundi, agendíue iumenta, &c. non iura apud iuriſperitos. Pari modo, ratione formæ figuram apparentem adiicientis, indiuiduus erit Petrus, Iohannes, &c. quia in alios Petros ille, vel Ioannes diuidi, citra figuræ corruptionem, nequit. nec vna manus in plures: etſi ratione corporis ſecabilis, res per ſe, non contemplata figura, diuidua ſit: Et hoc indiuiduum reale, vt prius legale dicunt iuriſconſulti.

Indiuiduum pro ſingulari acceptum, qua drifariam ſumitur: vt aliud ſit indiuiduum demonſtratione, aliud terminatione, aliud

vagum,

vagum, aliud ex ſuppoſitione. Demonſtratione, quàndo ſine appellatione res aliqua demonſtratur. Determinatione, qualia ſunt propria nomina, rebus ex placito impoſita. Vagum, quando cum vniuerſali, adiicitur indefinita particularis dictio, quales, quidam, aliquis homo, item, quiſpiam, quodpiam, &c.

Ex ſuppoſitione, cùm ex his quæ dicuntur, quoddam ſingulare intelligitur, vt filius Mariæ, pro Domino noſtro IESV CHRISTO.

De tertia quæſtione quotuplex, & de loco diuiſionis. CAP. XVI.

PRoximum eſt, vt cùm quid ſit vnumquodque dixeris, deinde quotuplex ſit oſtendas: diuiſiones enim, nos ſcientiæ compotes reddunt.

Hic generaliter, locus diuiſionis, partitionis, & enumerationis conſtituitur: inter quæ hoc intereſt, quod diuiſio ſit generis in ſpecies: Partitio, totius cuiuſlibet, in partes & membra. Enumeratio vel diſtinctio, eſt vocis in ſignificata diſtributio.

Vt autem diuidendi quiſque ſibi compare ret facilitatem, ſubijciemus typum diuiſionum.

Diuiſio itaque fieri poteſt modis ſequentibus.

1 Generis in ſpecies, per differentias contrarias & oppoſitas: éſtq; hæc integra & perfecta diuiſio.

2 Diuiſio fit, in formas eſſentiales: vt, corpus aliud animatum, aliud inanimatum.

3 A cauſa materiali vel à materia: vt plantæ, aliæ à ſemine, aliæ ſine ſemine naſcuntur.

4 Ab his quę rebus adiacent: vt animaliū aliud domeſticum, aliud ferum.

5 Et adiacētia, prout in abſtracto ſumuntur, diuiduntur, in ea quibus adiacent: vt feritas, alia pardi, alia leonis, &c.

6 Sic ab actibus & iis qui agunt, fit diuiſio: vt hominum, alij ſtudioſi, alij ſegnes.

7 A cauſis efficientibus: vt animalium, aliud generatur à putredine, propagatione aliud, aliud à ſole cum aliis &c.

8 A variatione factorum: vt animalium, aliud parit fœtum, aliud vermen, aliud ouum. &c.

9 A fine diuerſo, vt rerum, aliæ ad voluptatem, aliæ ad neceſſitatē, aliæ ad bellū, aliæ ad pacem.

10 A diuerſis modis tendentibus ad vnum finem: vt hominū alij diteſcunt iuſtè, videlicet

delicet bonis artibus:alij iniustè,ex rapina furto,aliis'ue illicitis.
11 A loci diuersitate: vt animantum,aliæ degũt in paludibus,quædã in aqua,quædam in syluis.
12 A tempore:vt florum,alij æstiui,alij autumnales,alij verni.&c.
13 A connexis,vt hominum,alij domini, alij serui,alij ingenui,alij libertini,&c.
14 A contingentibus: veluti musicorum, alij literat ,alij illiterati.
15 A dictis, veluti hominum,alij laudati, alij opprobrio affecti.
16 A partitione similium vel dissimilium: Similium inquam:facta diuisione in partes toto similes:Et ita diuiduntur similares partes,vt os,caro,neruus, in partes substantia similes.Dissimilium partitio, fit de partib⁹ dissimilaribus in partes dissimiles, veluti in capite,manu,& similibus,quæ non diuiduntur in capita, in manus, sed tantùm in alias dissimiles portiones.
17 A sufficienti partium enumeratione.
18 Ab ordine & numero: vt dum partitio fit in primum & secundum &c.
19 Postremo,ab omnibus classibus & cellulis speculi nostræ artis,diuisio sumi potest,& ab eorũ contrariis, de quibus loco proprio.

Axiomata.

1 In vera diuisione, nullo modo considetatur naturâ prius vel posterius.
2 Neque maius vel minus.
3 In partitionibus, cuncta permissa.
4 Diuisa, participant quidem in natura generis, verúmtamen, naturas & proprietatem inter se non commiscent.
5 Quod dictum est de toto, habet locum in aliqua eius parte.
6 Qui totũ dicit & partes comprehẽdit.

De quarta quæstione, De quo uel ex quo.

CAP. XVII.

IN hac quęstione, cognoscitur basis vel materia ex qua aliquid fit.

Respondetur itaque, ad quęstionem ex quo vel de quo, tripliciter, vt sit: Non ab aliquo nec de aliquo, vt Deus: Non de aliquo sed ab aliquo, vt creatum omne, angelus, anima: vel sit de aliquo & ab aliquo, qualia sunt corporea generata, producta, facta, formata.

Fit autem aliquid ex alio: vel ex materia sensibili & corporali, vel ex materia spirituali. Ex materia sensibili, vel materialiter mutata forma, vt dum ex panno, fit vestis: vel transmutatiuè siue conuersiuè, vt dum

cibus & potus mutãtur in carnem & ſanguinem, aliquod metallum in aliud, lapis in calcem. vel confuſiuè per commixtionem: vt dum fit ex aqua & melle hydromel: ex aceto & melle, oxymel. vel compoſitiuè ſiue conſtitutiuè, vt dum ex cæmentis, lapidibus, & tignis, fit domus: ex anima & corpore, homo.

Ex materia ſpirituali fit aliquid ex alio, veluti quando de aliqua re inſtituitur tractatio: vel quando imagines ſeu phãtaſmata, apprehẽſa, vel notiones rerũ cõſtituunt diſcurſum, vel ſermonem, vel conſilium.

Repeto hic rurſum, materiam duplicem eſſe, primam & ſecundam. Prima & remota, eſt id quod primum eſt, & ad quod vltimum aliud reducitur, quóue corrupto vel diſſipato, non eſt materiatum. Secunda & proxima, eſt, quæ ex alia vlterius materia, tanquam parte eſſentiali componitur: vt aurum & argentum in ſtatua, materia ſtatuæ eſt.

Axiomata quæſtionis, De quo, & materiæ.

1 Materia non eſt ſeparata à corporibus: quia ſine ea, non ſunt.

2 Qualis materia, tale materiatum.

De

De quinta quæstione, à quo, & per quem.

CAP. XVIII.

PEr hanc quęstionem, authorem, inuentorem, facientem, agentem, & originē, aliam tamen quàm materiæ, quærimus.

Fieri autem quid potest, & dicitur ab aliquo, vel per aliquem, tripliciter: vel constitutiuè, vel compositiuè, vel effectiuè: per instrumentum, actionis, cognitionis, inuentionis, verbi. Instrumentum actionis, secundum negotij vel artificij necessitatem variat: velut instrumēta bellica, galea, lancea, clypeus, signa, & reliqua id genus, sunt diuersa ab instrumentis agriculturæ, veluti, à marra, rastro, aratro: vt sutorum, acus filum, forfices diuersa. Dicitur & fieri quid, pugno, manu, &c. Cognitionis instrumenta sunt, pædagogi, libri, documenta, pręcepta, & alia similia. Inuentionis, ratio, casus, fortuna, experientia. Verbum, instrumentum Dei fuit in creatione: est & in homine, cum vi diuina, miraculorum, sanitatúmve instrumentum: fiúntque per verba, impressiones in animo ex auditis.

Axioma.

Omnis facultas quę alicuius causa agit,

instrumenta quærit ad opus apposita.

De sexta quæstione, iuxta vel secundũ quid.

CAP. XIX.

HIc locus, addit tractationi similitudinis considerationem. Et quęstio hæc, habet solutionem: vt sit, vel secundum conceptionem animi, vel præter, vel cõtra. vel secundum ideas exẽplares, quas quis imitatur, vel præter, vel contrà. vel secundum ideas vel formas cœlestes, ad quas inferiora referuntur, vel præter, vel contrà. vel secundum præcepta, leges, canones, mandata, &c. vel secundum rationẽ temporis, locorum, occasionis & similium. Conceptio animi, habet exemplar secundum quod ex voluntate fit, vel opus vel oratio. opus autem, vel per ichnographiam, leuẽ inquam descriptionem: vel per orthographiam, id. rectiorem delineationem: vel per scenographiam, id. per magis politam operationem. Sumitur & exemplar, ex protoplaste, pictura, scriptura, imagine: Oratio autem, ex conceptionibus, vel dilucidis, vel confusis, vel ambiguis, veluti ad exẽplar mentis, similis, exeritur. Trahitur etiam in exemplum iam iudicatum, & sufficienter per alia probatum: vt secundũ id, fieri quid dicatur benè vel perperam.

De

De septima quæstione, cuius.

CAP. XX.

HAc quæstione, de possessione, detentione, dominio eorum quæ alterius iuris sunt, agitur.

Respondetur autem ad quæstionem cuius, quod sit, aut possidentis, aut domini proprietarij, per modos acquirendi possessionem & dominiū, per contractus licitos, per vsucapionem ex possessione cùm iusto titulo, & bona fide, & tempore legitimo, habitam, vt titulo pro emptore, pro donato, pro suo, & sic de similibus. Item ad quæstionem cuius, respondetur quod sit detinentis tātùm, vel vi, vel prȩcario, vel clam, vel occupatione, vel custodia, vel ex commodato, vel deposito, vel ex locato. Accedit & accōmodæ responsioni, si res dicatur eius in cuius est potestate. In sua autem potestate habet pater, filium, filiam, nepotes: maritus, vxorem: dominus, seruum: tutor, pupillos: abbas, prior, præpositus, monachos: episcopus, clerum: dux, milites: superior, inferiores: victor, victos: Angelus, sibi commissa. Sicuti ratione authoritatis, est potestas imperatoris in regulos: regis, in subditos: magistratus, in res & personas

suæ

ſuæ iuriſdictionis & territorij: Patrisfamilias in domeſticos: legis, in ſubditos: cuiuſque, in ea quæ ſua ſunt: Dæmonis, in obſeſſos, Dei permiſſione.

De quæſtione octaua, propter quid.

CAP. XXI.

CVm Deus & natura, árſque, quæ imitatur perfecta, nihil faciant fruſtrà: finē meritò & ſcopum rerum & actionum, inquirimus: Fines autem diuerſi ſunt, pro rerum varietate, boni vel mali.

Axiomata.

Semper deterius, melioris gratia eſt, ſiue ſit ſecundum artem, ſiue ſit ſecundum naturam.

Semper cuique expetendum eſt, cuius frui eſt ſummum.

De nona quæſtione, Quare.

CAP. XXII.

QVia etiam proprium eſt hominis, nihil temerè, ſed cum ratione agere vel dicere, cùm ſit animal rationis particeps, in hac quæſtione ſit inquiſitio rationis, vndè ſit hinc tranſitus ad alias claſſes probationum.

De

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER TERTIVS.

De nomenclatura relationum distinguentium. CAP. I.

TRes triades distinctionum sunt. Prior docet in quo res differāt, conueniant, vel concordent, vel contrariæ sint inter se, cum aliis, ratione accidentis vel substantiæ, seorsum vel simul. Secunda trias, habet topica à principio, medio, fine rerum, & de illis agit. Tertia differentias venatur ab eo quod maius, quod ęquale, quódq; minus est. Et ita nouem sunt hic sedes argumentorum, à differentia, concordantia, contrarietate, principio, medio, fine, maiore, æquali, minore.

De differentia, & concordantia. CAP. II.

QVæ dicentur de differentia, eadem dicta censeantur de concordantia, per

contra

contrarium.

Differentiarum & concordantiarum, alia communis erit, alia propria, alia magis propria. Communis, quam facit quodlibet accidens separabile, quod inest ratione, cuius, quid, & à seipso & ab aliis differt: hæc que differentia est separabilis. Propria, est quam constituit omne accidens proprium & inseparabile, vt coruus differt à cygno accidente inseparabili, nigredine & albedine: hæcq; differentia est inseparabilis. Magis propria est, qua quid differt ab alio essẽtialiter: Sic hæc differentia, aliud ab alio facit.

Differentia esse potest dictorum, factorum, vel actionum, & rerum, siue res inanimatæ sint, siue animatæ, siue corporales, siue spirituales.

Omnis differentia vel concordantia colligitur, vel ex primis vel secundis intentionibus. Primæ intentiones sunt, qua humana cognitio vt proximiora corpori subiecto, vel rei, primùm contemplatur, cuiusmodi sunt essentialia, realia, accidentalia: primæ intentionis dicta habita ratione nostræ cognitionis. Secundæ intentionis ea sunt, ad quæ secundo loco consideratio nostra post priores intentiones attollitur, cuiusmodi sunt genera, species, numeri siue indiuidua.

Latius & vberius, differentia & concordantia, vel est nominis, vel rei. Nomen diducitur, in incomplexum, significans & cõplexum. Nomen incomplexum est, quod seorsum orationem non constituit. Significans, est nomen quod significat seu demonstrat aliquid, vel propriè, vel vniuocè, vel æquiuocè, vel comparatiuè, vel communiter, secũdũq; vsum loquendi, vel translatiuè seu metaphoricè. Propriè, quando nominis & substantiæ ratio est communis: æquiuocè, cùm ratio substantiæ est diuersa, & nomen commune, siue sit æquiuocum à consilio, siue à casu, siue per analogiam. Est autem æquiuocum à consilio, quando vnũ aliquid principaliter, nomine illo significatur, & aliud minus principaliter: A casu, quando significantur plura æque principaliter: per analogiam autem, quando per similitudinem rationis: Sicuti & metaphoricè seu translatiuè, potest differentia vel conuenientia elici per analogiam, similitudinem, oppositioné, varias suppositiones, per varias scientiarum acceptiones.

Complexum nomen, est illud quod orationis est constitutiuum. In oratione auté, differentia & concordantia consideratur subiecti & prædicati, & modus eorum: patientis & agentis, & quod vltra ea: variæ attributiom

tributiones: variæ ſuppoſitiones, variæ applicationes.

Realis vel rerum differentia, ex diuiſionibus facilè colligitur: vt quando fit diuiſio totius generalis, integralis, accidentalis. generis, in ſpecies: ſpecierum, in indiuidua: totius, in partes: cauſæ, in effectus: ſubiecti, in accidentia: virtutis, in operationes: ſubſtantię, in ſuas potentias: abſoluti, in ſua comparata: vnius, in attributiones varias, per modos exiſtendi vel eſſendi: Mixti, in ea ex quibus fit mixtio: Compoſiti, in ea ex quibus cõponitur: Continui, in continuantia: Diſcernentis, in diſcreta: Suppoſiti vel ſubiecti, in materiam & formam: Termini, in ea quæ ad eum concurrunt: ſtirpis ſeu proſapiæ, in cognatos & affines, aſcendentes, deſcendẽtes & collaterales: Artis & inſtrumenti, in ſubiectas ſibi materias & partes.

Sic de concordantia, vt alia ſit eſſentialis, integri, accidentis: ſpecierum in genere. indiuiduorum, in ſpecie: partium, in toto: effectuũ, in cauſa: accidentium, in vno ſubiecto: operationum diuerſarum, in virtute vna: facultatum in communi ſubſtantia: cõparatiuorum, in abſoluto & poſitiuo: attributionum variarum, in vno cui attributio: modorum eſſendi, in eſſentia: mixtorum,

in mixtione:compoſitorum,in compoſito: continuatorum, in continuato:diſcretorũ, in diſcernente:materiæ & formæ, in ſuppoſito:extremorum, in medio : ſtemmatum, proximiorum,affinium, in ſtipite vel ſtirpe:operationum vel actionum,in operante vel inſtrumento.

Inſumma, etiam differentiæ & concordantiæ peti poſſunt, à principiis & cellulis claſſium ſecundæ partis ſpeculi artis.

Porrò,vt faciliùs differentiarum & concordantiæ habeatur ratio,ſubiiciam quædã quæ ſe eas habere doceant.

Syntagma differentiarum.

Aliud.
Alterum.
Cõfuſio ex pluribꝰ.
Diſcordia.
Diſcretio.
Diſparitas.
Diſproportio.
Diſtinctio.
Diſſimilitudo.
Diſſonantia cõcentuũ in harmonia.
Diſtantia.
Diuerſitas.
Diuiſio.
Inæqualitas.
Intercapedo.
Longinquitas.
Multiplex.
Multiplicatio.
Mixtura plurium.
Nomina, quia diſtinguũt, propria, agnomina cognomina, appellatiua.
Non idem.
Pluralitas.
Pronomina.
Præpoſitiones omnes ſingu-

ſingulares, & demonſtratiuæ.	Temperatura, diſſimilium partium penetratio.
Remotio.	Varietas.
Separatio.	

Iſtis oppoſita, habent concordiã: & præter hæc, adſunt adhuc alia, quæ concordiã indicant.

Amicitia.	Paritas.
Æqualitas.	Proportio.
Communio.	Similitudo.
Coniunctio.	Vnitas, ſiue ea ſit totius, vt membrorũ in corpore: vel conformitatis, vt dum dicitur vnus anim⁹, vna volũtas, ineſtq; ſimilitudo: vel attributionis, quãdo pluribus vnum tribuitur, vt dũ vna fides dicitur.
Copula.	
Conuenientia omnis: vt contractus, conſenſus, matrimoniũ, ſocietas, pax, & ſimilia.	
Conſonantia.	
Concentus.	
Continuum.	
Harmonia.	
Idem.	

Axiomata.

1 Pares cum paribus, facilè cõgregantur.
2 Argumẽtum receptum eſt à ſimili affirmatiuè, à diſſimilibus, negatiuè.
3 Simile ſimili, in aliquo communicat.
4 Nullum ſimile eſt idem.

De contrarietate uel contrario.

CAP. III.

HIc contrarium, generaliter vſurpatur pro omni oppoſitione, Oppoſitio erit, vel terminorũ complexorum ſiue propoſitionum, vel terminorum incomplexorum, vel rerum. Oppoſitio terminorum complexorum ſiue propoſitionum, eſt, quando propoſitiones pugnant inter ſe, vel quantitate, vel qualitate, veritate, aut falſo. Propoſitio quanta, quadruplex eſt: vniuerſalis, cuius ſignũ eſt omnis, nullus: Particularis, per quidam, aliquis, ſignata: Indefinita, quæ effertur cum termino communi, ſine ſigno, vt animal eſt corpus: Singularis, quæ fit, cũ communi termino, addita demonſtratione, vt hic, ille, iſte homo. Ad qualitatem propoſitionis pertinent, verum, falſum, affirmatio, & negatio.

Recipiunt autem hæ propoſitiones, oppoſitionem: vel contrariam, aut ſubcontrariam, aut cõtradictoriam, aut ſubalternam: Contraria, eſt vniuerſalis negatiua, cum vniuerſali affirmatiua, vt omnis nullus. Subcõtraria, dum vna propoſitionum eſt particularis vel indefinita affirmatiua, altera indefinita vel particularis negatiua. Contradictoria tum probè concepta eſt, quãdo fit

fit oppositio affirmationis & negationis, quatuor vnà concurrentibus: si de eodē secūdum rem & vocem, si refferātur ad idē, vel sint secundum idem, si teneantur similiter: & si eodem tempore. Subalterna est, dum altera propositionum oppositarū est vniuersalis affirmatiua, altera particularis, vel singularis vel indefinita.

Terminorum incomplexorum, quorum significata mutuò pugnant, oppositiones, generaliter quatuor sunt: Sic erit oppositio vel relatiuorum, vel contrariorum, vel priuantium, vel contradicentium. Relatiuorum, vt pater, filius: duplum & simplum ex collatione, Ciceroni: contrariorum, quæ aduersa vocat Cicero, vt albū, nigrum: priuantium, vt nox, dies: contradicentium, vt albus est, albus non est.

Rerum oppositiones fiunt, ratione localis situs: vt opposita dicuntur, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, antè, post, infrà, suprà,

Axiomata.

1 Vsque ad contrarietatem, initia & sequentia differre non possunt.

2 Quorum esse contrarium, horum & ratio & sermo cōtrarius, & proprietates.

3 Contraria sese inuicem fugāt, & simile

 attra

attrahit ſibi ſimile.

4 Relatiuorum vno poſito, alterum per conſequens ponitur.

5 Subſtantiis nihil eſt cõtrarium, ſic ſubſtantia equi, non eſt contraria ſubſtantiæ hominis, &c.

6 Quantitas non habet contrarium: ſic cubitum tricubito non eſt contrarium.

7 Subſtantiæ ſuſceptibiles ſunt contrariorum, vnum & idem numero remanentes: Dico autem ſuſceptibiles eſſe contrariorum, non autem ſuſcipere contraria, nã poſſunt quidẽ ſucceſſiuè vnum poſt aliud, in ſe contrarium ſuſcipere, non autem ambo ſimul: vt nunc corpus friget, poſtea calet, ſed non ſimul & eodem momento.

8 Habitus, non ſuſcipit contrarietatem.

Contrarietatem uel oppoſitionem hæc reſſerunt.

Abrogatio.	Corruptio.
Accuſatio.	Derogatio.
Æmulatio, quę cõtentionis genus.	Demolitio.
	Deſtructio.
Bellum.	Diſiunctum.
Contentio.	Diſſenſus.
Contrarium.	Diuortium.
Contradictio.	Inimicitię.
Controuerſia.	Iniuria.

Iru

Iurgium.
Lis.
Negatio.
Oppositio.
Repudium.
Repugnantia.
Resistentia.
Pugna.
Pertinacia.
Priuatio.
Præpositiones accusatiuo deseruientes, vt aduersus, contra, &c.
Zelotypia, discors animus.

De Principio. CAP. IIII.

DE principio, disputatio latè patet, cùm nihil sine principio sit, præter Deum, qui cùm omnium principium sit, tamen principio caret & fine.

Principium est, id ex quo aliquid oritur, & in quod extremum, omnia recurrunt: vel id, à quo aliquid procedit.

Principia omnia, aut communia, aut propria sunt: Ea autem, vel sunt, vel fiunt. Sunt quidem, à natura seu substantia: vt homo hominis, planta plantæ principium. Et in rebus immobilibus, qualitatem dixit Aristoteles principium. Constituunt & naturale principium rerum omnium, cahos, ex quo postea materia, forma, elementa, quibus & aliqui addunt athomos: facit & Aristoteles priuationem, principium.

Fiunt autem principia: vel à causa effi-

ciente, vel à casu, vel à fortuna, vel ab arte: Est & in homine solo principium actionum, quia is solus agere videtur. Sunt & cognitionis principia, vel elementa cuiusque artis & præcepta prima: vel demonstrationes, potissimum in mathematicis,

Rursum significantius, principium erit, vel vniuersale, vel accidentale, vel instrumentale, vel originale, vel positionis seu termini à quo, vel ordinis, vel priuationis, vel operantis & agentis. Vniuersalia principia sunt, veluti genus, species, differentia, prædicamenta. Instrumentale, est vel materiæ, vel figuræ seu formæ, vel doctrinæ, vel continentis: aut motus, qui quidem est principium vel generationis, vel corruptionis, vel alterationis, vel augmentationis, vel diminutionis. In Ordinis principio, prius multis modis dicitur, vel natura, vel ordine, vel situ, vel definitione, vel cognitione. Natura, vt minor numerus, naturâ maiore prior: animal, prius homine. Tempore, vt Abele prior Adam fuit: institutio, substitutione. Ordine, vt in Grammatica, literæ priores syllabis. Situ, vt ratione nostræ habitationis, vt nobis prior sphera Lunæ, sphera Mercurij: Fundamenta, super ædifica-

ficatione priora. Definitione vel determinatione, vt dum primum ex placito dicimus consensu: vt aliquis magistratus, alio in honore prior. Cognitione, vt vniuersalia, nobis priora ipsis particularibus & singularibus: Priuationis principij, formæ sunt secundum Aristotelem. Operantis & agentis principium, id per quod aliud fit. Vt instrumentum, prius eo quod per instrumentum fit.

Axiomata.

1 Omne quod est, vel est principium, vel est ex principiis.

2 In terminis prioris & posterioris, posterius sine priore esse nequit.

3 Lapsus ab initio in elementis & principiis, postea cogitur multa falsa subiicere.

4 Principiis mutatis, multa quæ hinc cõsequuntur mutari necesse est.

5 Negatis principiis, quæ ex iis consequũtur negata videntur: sicut ex affirmatione eorundem, admissa consequentia.

6 Principium rerum quę semper sunt, aut semper fiunt, nullũ principium esse quærendum, non rectè asseritur.

7 Principia non recipiunt, quæ rerum sempiternarum sunt.

8 Difficile est quæ malò inchoata sunt, princi-

principio, bonum sortiri exitum, & contrà: quod si fiat, mutetur principium, & aliud fiat, necesse est.

9 Potest aliquid esse principium, mediũ, & finis, sed diuersis respectibus, non eodem remanente modo.

Synopsis eorum quæ quodammodo principium continent.

Agens.
Antecedens.
Authoritas.
Acquirendi omnes modi.
Causa.
Coactio.
Electio.
Genus.
Generatio.
Genera, principia specierum.
Impressio.
Influxus.
Ingressus omnis, & quæ ingresũ prębẽt primum, vt limen, ianua, &c.
Initium.
Mandatum.
Metus.
Nobilitas, principiũ splendoris, dignitatis & generis.
Origo.
Obligatio, principiũ debiti.
Præcedens.
Prius, prior.
Prædicamenta omnia.
Priuatio, prout principium Aristoteli.
Producens.
Proximus.
Præpositiones ablablatiuo deseruientes.
Species respectu indiuiduorum.

De

De Causis. CAP. V.

SEd quia inter principia annumerantur Causæ, trademus etiam earum breue schema.

Causa itaque diuidetur, primùm in propriè causam, & in eam quæ impropriè vel metaphoricè causa dicitur. Rursum, propriè causa, erit vel diuina vel humana. Diuina, voluntas Dei est, omnium causa: in Deo quippe causæ causarum, & primordiales causæ. Estque Deus omnium causa, vel effectiuè vel permissiuè.

Humana causa, vel efficiens, vel formalis, vel materialis, vel finalis, vel exemplaris est.

EFFICIENS est, ad cuius actionem sequitur effectus: veluti ignis calefaciendo aquam, eam reddit calidam. Ordo autem, quo causa efficiens facit, hic est, quia disponit, præparat, conciliat, perficit. Efficientium autem causarum, quædam est antecedens procatartica, quædam coniuncta: item alia totam producit rerum substantiam, ea causa, solus Deus qui creãdo totam producit: Alia producens secũdum partem, hæcque est agens creatum, quod solùm introducit formam in materia, verùm non producit materiam, saltem primam.

primam. Deinceps & efficientium, alia vniuerſalis, alia particularis: vniuerſalis cauſa efficiens, quæ poteſt effectus plures diſtinctos ſpecie, producere: talis Deus, qui propria virtute producit: ſic etiam ſol, cauſa cum planetis reliquis hæc inferiora producens. Particularis eſt cauſa efficiens, quæ vnum ſolum producit effectum: Vt homo producit hominem, arbor quælibet proprium fructum. Poſtremò & cauſarum efficientium, alia ſubordinata eſſentialiter, alia ſubordinata accidentaliter. Subordinata eſſentialiter eſt, quando vna cauſa ſine alia agere nequit, veluti luna ſine aliis non operatur planetis. Sic in generatione, homo & ſol, cauſæ ſubordinantur. Subordinata cauſa accidentaliter, eſt veluti in motu lapidis per baculum, manus & baculus ſubordinantur accidentaliter.

FORMALIS cauſa eſt, quæ dat eſſe, intrinſecè, per ſe ipſam: vt anima, rei animatæ cauſa. Dico intrinſecè, vt differat ab efficiente & finali, quæ dant extrinſecè eſſe: Dico etiam per ſe ipſam, vt differat ab efficiente, quæ actione ſua dat cauſam. Porrò hæc formalis, vel idealis, vel eſſentialis eſt, vel accidentalis. Cauſa formalis, duo potiſſimum agit, Primùm, facit aliud

ab

ab alio differre: Secundò, reſtringit materiam primam à potentia ad actum: vt calorem, ad ignẽ, ad hominẽ, ad arborẽ: colorẽ, ad rubrum, ad album &c. Et ita dat eſſe rei.

MATERIALIS cauſa eſt, quæ recipit formam & conſeruat eam: Quia præter animam rationalem, nulla res habet eſſe per ſe, ſed in alio, ſcilicet in materia. Quamobrem ſeparata à materia corrumpuntur (vt anima bruti corrumpitur mortuo corpore animali) habéntque tandiu eſſe, quandiu in materia recepta ſunt. Cauſa itaque conſeruationis in eſſe, eſt materia: Neque accidentia ſunt, vel conſeruantur, ſine materia ſecunda cui hærent: Nec anima intellectiua actu eſt, niſi quandiu exiſtit in corpore, velut in materia.

FINALIS cauſa, eſt quæ incitat & mouet agentẽ ad agẽdum, nempe alicuius gratia: ſic ſanitas, medicinæ cauſa: æqualitas & bonum, cauſa finalis iudicij, & omnium magiſtratuum. Erit autem finalis, vel impulſiua, vel ſubordinata, vel vltima.

Exemplaris, eſt idea ſecundum Platonẽ.

IMPROPRIE' & metaphoricè cauſa eſt dicta, primùm occaſio, vnde quærere cauſam dicim⁹, pro occaſione. Deinc, Ratio, vt dicimus cauſam reddere. Item controuerſia iudicialis, dicta Græcis Δική.

cuius

cuius genera tria sunt, Nempe τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος, idest, demonstratiuum genus: secundum τὸ συμβουλευτικόν, deliberatiuum. tertium τὸ δικανικόν, iudiciale: in quibus consideramus qualitates, si honestum, si admirabile, si humile, si anceps, si obscurum genus sit.

Alia causarum diuisio, per modos quibus operantur.

Causæ à modis quibus operantur, diuiduntur in priores & posteriores, per se, per accidens: in simplicem, & compositam: in eam quæ est in potentia, & quę in actu: in extrinsecam, & intrinsecam: in cõmunem, & propriam. Priores causæ, dicuntur & superiores, & mediatæ, & remotæ: vt sol, est causa remota generationis hominis. Posteriores causæ, vel proximæ, vel propinquæ dicuntur: vt homo causa proxima generationis hominis. Per se causa est, quæ propria virtute producit effectum. Per accidens autem, quæ non secundum propriam virtutem producit effectum, sed in quantum coniungitur effectui per se, vel aliæ causæ per accidens. Prioris exemplum est, vt qui remouet columnam cui innititur ædificium, causa est per accidens, iuncta effectui per se, cur ædifi

ædificium collabatur: Secundi membri exẽplum, in hac propositione erit, Nobilis vir legit. Nam quod quis sit nobilis, per accidens est, iunctum alteri accidenti, nempe lectioni. Cæterùm per accidens, oriuntur causæ, vel à casu, vel à consilio, vel à fortuna, vel ab occasione: A casu, veluti quando nihil agenti, aliquid sinè proposito accidit: A consilio, quando per inquisitionem ex proposito aliquid aduenit. A fortuna, dum ei qui agit, aliquid citra eius actionis propositum contingit: Ab occasione, dum ex modico principio alia facilè sequuntur.

Simplex causa: sicuti dum perficiens vna absoluit causa, ibi enim adest quod perficit: Estq; hæc causa, prolata per terminum incomplexum.

Composita causa, quæ terminis complexis significatur: vt homo hispidus, perficiẽs perfecit, ibi enim causa per se, perficiens, per accidens autem, hispidus.

In potentia causa esse dicitur, quæ actu non efficit, sed quæ potest efficere, vel causare, quæ exprimitur per nomen verbale: quale, lector, auditor, creator, dominator &c. quibus significantur qui possunt legere, audire, creare, dominari, &c, quamquam actu non id agant.

In actu causa est, quæ agit, vel effectum

causat & producit, quæ exprimitur per participium præsentis temporis, vt legens, audiens, creans, dominans, &c. Reliquæ causæ per se satis patent. Si quis autem desideret cognoscere, quę causæ sint in nostra potestate, quæ ve extra nos, consulat diuisiones potestatis, de quibus in classe transcendentium dicitur.

De Medio. CAP. VI.

VIa qua peruenitur ad finem, Medium est, quod ab extremo vtroque æquè distat.

Medium autem, vel rei solius, vel orationis solius, vel rei & orationis simul.

Medium rei, exempla plura habet & distinctiones: Tale enim constituit commixtio, vnde vnum: coniunctio, cui extrema adhęrent: Mensura, inter inæquale & mensuratum: Eius modi, æquale, iustum sine differētia, participatio, comprehensio, duo vel plura continens: via, per quam ab vno loco in alia, æquāli spatio itur: Priuatio, ab eo quod fuit ad id quod est transitus: Destructio, qua ex vno aliud: constructio: his enim postremis mediis, forma mutatur rerum: Medium & mediocritas: temperamentum: Instrumenta, media operis & artis.

Orationis media, negatio & affirmatio:

in quibus adhuc aliud medium, tacere: illa autem media, dicuntur ratione expreſſionis mentis & expreſſi: Eſt & orationis medium Problema, deſtructio propoſitionis: coniunctio verbalis, vt, vel, ve: item dictiones, inter, intra. Ex quibus patebit, ſi coniungantur, quid ſit medium rei & orationis ſimul.

Axiomata.

1 Media, diuerſorũ cõparatione, & exuperare & deficere poſſunt, ſicut & æquale.

2 Quæ magis à medio abſunt, magis oppoſita exiſtimantur.

3 Medium in omnibus tenere, optimum.

Synopſis eorum quæ medium quodammodo continent.

Æquum, æquale.
Affirmatio.
Coniunctio.
Comprehenſio.
Conſtructio, mediũ collectionis.
Deſtructio, mediũ diſſolutionis.
Indifferens.
Inſtrumentum.
Iudex.
Magiſtratus.
Mediocritas.
Menſura.
Negatio, medium ſolutionis.
Participatio.
Pecunia, medium cõmerciorum.
Priuatio.
Proxeneta.
Tacere.

Virtus omnis, medium inter exuperantiam & defectum, in quibus vitia.

De Fine. CAP. VII.

VEtus adagium est, non statim cum initio finem sperandum: ideo de medio anteà dictum.

Generaliter, tot modis finis dicitur, quot principium & medium, post quæ finis.

In summa, Finis, vel est priuationis, vel termini; vel consummationis, vel consumptionis, vel corruptionis, vel intentionis, vel extremi. Priuationis autem est, vel naturalis vt mors, corruptio: vel moralis, vel artificialis, cùm artifex formam priorem tollit, vt dum fusione statuæ figuram elidit. Termini finis, exemplum habet limitem: Consummationis finis, in perfectione determinata est operis. Finis Cõsumptionis, dum aliquid deficit: sic dicimus, finẽ cibi, candelæ, materiæ, formę, & dum quippiam desinit esse, operari, pati, dicere, credere, opinari, vel aliud facere. Finẽ corruptionis norunt omnes: Intentionis autem finis est, id, ad quod quippiam dirigitur, siue sit mẽs siue actio, dicitur & scopus, & id cuius gratia aliquid fit: sic finis medicinæ, sanitas: finis iuris, iustitia.

Finis extremi, eſt vel ſubſtantiæ, vel accidentis, vel temporis, vel loci, vel quantitatis, vel qualitatis.

Axiomata.

1 Omne quod naſcitur, & finem habere neceſſe eſt.

2 Non omnes fines perfecti, ſed ad aliud quiddam: & propter vnum quodq; tale, & illud maius.

3 Ignorata finali cauſa, ignorantur & ea, quæ ad eum finem pertinent, & eius gratia ſunt.

4 Omnia, in natura, alicuius finis gratia, nec temerè ſunt.

5 Nullus in rebus creatis proceſſus ad infinitum, quia creata determinata ſunt.

Synopſis eorum quæ finem quodammodo continent.

Acceptilatio.	Implementum.
Conſummatio.	Limes.
Conſumptio.	Mors.
Corruptio.	Nouatio.
Effectus.	Obiectum.
Euentus.	Perfectio.
Exitus.	Portus.
Extremum.	Poſtremum.
Iuramentum.	Priuatio.
Intentio.	Putrefactio.

Propositum.	Status.
Quies.	Sententia iudicialis.
Scopus.	Solutio.

De Maiori, Minori, & æquali.

CAP. VIII.

MAiora aliis, excedunt: Minora, ab aliis deficiunt: quæ sine excessu & defectu, similia æqualiáq; dicuntur.

Cæterùm Maioritas, liceat vti verbo artis, & minoritas, atq; æqualitas inter substātiam & accidens esse potest, ordinis, dignitatis, præstantiæ, numeri, qualitatum, ætatis, corporis, spiritus. Ordinis, vt maiores in stemmate antiquiores, & senatores maiores, minorúmve gentium. Dignitatis, vt imperium, maius magistratu. Præstantiæ, vt in æstimatione negotiorum & eorum consequentia. Numeri maioris vel minoris, partis vel æqualis. Qualitatis, vt sanior melior pars &c. Ætatis, vt senis & iuuenis. Corporis vel molis, vel quę eorum sunt: vt procerus, pigmæ⁹ &c. Spirit⁹ & quę ei⁹ sunt.

Axioma.

In eo q; pl⁹ est, & qđ min⁹ est cōtinetur.

SYNOPSIS eorum quæ maius & minus, & æquale refferre videntur, colligi potest ex principio Magnitudinis in transcendentibus.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER QVARTVS.

Vbi de Transcendentibus.

De Bonitate. CAP. I.

Bonitas, quasi ens boni.

Itaque Bonitas, est ens, fons causáq; & origo boni totius, & essentiæ, & actuum, qui priuatione non superantur in eodem subiecto & tempore.

Omnia quæ sunt, vel bona, vel mala, vel adiaphora sunt: Adiaphora bona vel mala esse possunt, vti voluntas, otium, voluptas, & similia.

Diuisio Bonorum.

Bonorum, alia sunt bona finis, alia propter finem: & ideo rursum Bona, quædam secundum quid, alia simpliciter: Secun

dum quid, vel potentia naturæ quæ adesse consueuit: vt pueris & furiosis, inest potentia bonum rationis: vel secundum alterius, non præsentis considerationem. Simpliciter bona, dicuntur quatenus res tales sunt actu, potentia in actum deducta, siue sint morum, siue actionum, siue accidentium. Tertiò, bonorum alia necessaria, alia non necessaria. Necessaria, veluti vita, pudicitia, libertas, liberi, coniuges, cognati, parentes: per se eligibilia, vt virtutes, & similia. Non necessaria, quæ aut per se expetenda, vt munera, honores: vel ratione alterius optanda, quia aliquod adferant commodum: qualis est mercatura, ratione lucri: victoria, ratione pacis: & vt alia nobis quæramus, opes.

Quarta bonorum diuisio, in eorum electione obseruanda: vt aliud bonum sit perfectè absolutum, aliud bonum secundum quid, aliud imperfectum. Bonum perfectè absolutum, Deus solus, summum bonum: Bona perfecta secundum quid, sunt, aut ratione conuenientis naturæ propriæ, certæ speciei, vel generis, vel determinationis: aut relatione ad aliud magis perfectũ. Imperfectum bonum, est quod aliud desiderat.

Ista, & alia bona, rursum diducuntur, in

bona animi, corporis, externorum siue fortunæ.

Colligi & aliæ bonorum possunt distinctiones, à substantiis & accidentibus.

Gradus autem bonorum, tres. Primus & supremus supra ideas, in Deo, ens, genus ad omnes ideas, Deus ipse omnium creator. Secundus, inter ideas, in his quæ perfectiones rerum significant, sicuti dicemus ideam iusti, iustum: honesti, honestum: imparticipabile quippe est bonum, nisi sit in essentia. Tertius gradus, in bono à nobis participabili sub essentia: sic bona omnis essentia, secundū naturam, quia omnia esse appetunt.

Contrarium Bonitati, Malum.

Synopsis eorum quæ bonitatem referunt.	*His repugnant.*
Acceptabile.	Repudiandum.
Accommodum.	Incommodum, malè conueniens.
Actio.	Otium.
Æqnum, iustum.	Iniquum.
Benemeritum.	Malemeritum.
Beatitudo.	Infœlicitas.
Benignum & omne cōpositū ex benè, vt benedictio. &c.	Ferū, malignum. immite. Omne compositū ex malè, vt maleficum,

	leficum, maledictio.
Communicatio, vt liberalitas.	Reſtrictio, auarum, tenax.
Commodum.	Incommodum, damnum, damnoſum.
Commodatum.	
Conceſſum præcario.	
Congruum.	Incongruum, diſpar.
Conueniens.	Inconueniens.
Conſtructio.	Deſtructio.
Dans fructum.	Sterile.
Debitum.	Indebitum.
Deſiderabile.	Fugiendum.
Dei dona & facta.	Opera cõtra Dei mãdata.
Dignum, dignitas: vt honor, magiſtratus.	Indignum.
Diffuſio.	Parcitas nimia.
Donatio.	
Eſſe, eſſentia.	Non eſſe.
Fœlicitas.	Infœlicitas.
Synopſis eorum quæ bonitatem referunt.	*His repugnant.*
Gratum.	Ingratum.
Honeſtũ, honeſtas, decus.	Inhoneſtum, turpe, dedecus.
Mortis, & eorũ quę	Obliuio incõſiderata mort

mortem ſequũtur, cogitatio.	eorum quæ mortis ſunt.
Nobilitas, Nobile, clarum.	Ignobile, ruſticitas, rude, inciuile.
Pax.	Diſſidium, diſſentio.
Perfectio.	Imperfectio, imperfectum, mancum.
Pulchrum.	Turpe & deforme.
Ratio, Rationabile.	Irrationale, Temerarium.
Sanctum.	Pollutum.
Tranquillum.	Inquietum, turbidũ.
Verum.	Mendacium, falſum.
Vtile, lucrum.	Iactura rerum, ſine vtilitate.

Bonitatis Axiomata.

1 Vna eſt Bonitas naturâ & eſſentia, eaq; increata, Deus: Reliqua, bona ſunt participatione, aut per creationem.

2 Tot ſunt ſpecies mali quot & boni, & contrà: & quæ de vno affirmatiuè, eadem de contrario negatiuè dicta cenſentur, & contrà.

3 Bonitati ineſt bonum eſſe, & bonum facere poſſe: conſideratur & in eadem bonitate, id quod bonum fieri poteſt.

4 Bonum, mali eſt remedium: malum, velut morbus.

5 Bonum, dilatādū: malum, contrahendū.
6 Bonū & studiosum fieri potest animal, naturâ, moribus vel consuetudine, ratione & doctrina: naturâ, cùm nascitur: moribus cùm imitatur: ratione, cùm docetur & ratiocinatur.

Axiomata, Circa electionem boni.

1 Bonum melius, eligibilius: In malis, duobus, vtrumq; si fieri possit, vitandum: saltem peius, potius est fugiendum.
2 Meli⁹ dicitur, collatione alterius boni minoris, idest, quando id quod melius dicitur, id quod minus est continet, & aliud quippiam præterea: Malum maius, quod magis & plus adimit ab eo quod bonum est, vel quod bono magis officit.
3 In bono finis, vix erratur: facile tamen decip mur in bonis ad finē tendentibus.
4 Præstantiora bona finis, bonis tendentibus ad finem.
5 In vnaquaquæ arte licita, bonum inuenitur secundum artem, & melius.
6 Quantò finis prçstantior, tantò melior.
7 In homine, bona meliora animi quàm corporis.
8 Bonū perfectum, melius imperfecto.

9 Necessa-

9 Necessaria bona, in necessariis præponenda:
10 Et plura, paucioribus.

De Magnitudine. CAP. II.

MAgnitudo, est extentio vel intentio cuiusque rei, ex qua magna dicitur. Magnitudinũ, alia increata, alia creata: alia in potentia, alia in actu: alia perfecta, alia imperfecta. Increata, est illa quæ immensa, indeficiens, infinita, superessentialis, Dei scilicet, & Deus ipse. Creata vel spiritalis, vel corporalis est. Spiritalis, est quæ intensionem non extensionem propriè habet: vt angeli & animæ magnitudo: Corporalis, quæ molem habet. In potẽtia illa est, quæ dicitur in fieri. In actu, in eo quod est. Imperfecta autem dicetur, ratione alterius corporis magis absoluti: Sic linea, minor superficie, illa enim vnam, hęc autem duas habet dimensiones. Perfecta dicetur corporum magnitudo, vt corporis, quæ tribus constat dimensionibus, longitudine, latitudine, profunditate. Itẽ perfecta erit, ratione destinationis seu determinationis factæ, aut ratione distributæ naturæ.

Dicetur & in homine magnitudo esse triplex, corporis, animę, externorum. Est in corpore magnitudo, proceritas, crassitudo, &c.

do &c: In anima, magnanimitas, audacia &c: Inter externa, opes, dominatio, imperium. &c.

Synopſis eorum, quæ magnitudinem reffe= runt.	*His repugnant.*
Abundantia.	Penuria.
Amplitudo.	Anguſtia.
Adiunctio.	Diminutio.
Auctio.	Detractio.
Capacitas, comprehenſio, continens.	Incapacitas.
Communio.	Partitio.
Copia.	Inopia.
Dignitas omnis, & maieſtas.	Status priuatus.
Diuitiæ.	Paupertas.
Excellẽtia, excellẽs.	Vilitas.
Egregium.	Infimum.
Extenſio.	Reſtrictio.
Eſſentia omnis.	Nihil.
Exuperantia.	Defectus.
Fœcunditas.	Infœcunditas.
Fertilitas.	Sterilitas.
Immenſum.	Mẽſurabile & apprehenſibile.
Infinitum.	Finitum.

Inflatio.

Inflatio. Tumor.	Depressio.
Insigne.	Obscurum.
Intentio.	Remissio.
Liberalitas.	Auaritia.
Multitudo.	Pauci.
Sublime.	Infimum.
Sufficientia.	Insufficientia.
Vehementia.	Remissio.

Axiomata Magnitudinis.

1 Intensum magnum, perfectius suo extenso: intensio in spiritualibus, extensio de incorporalibus dicitur.

2 Magnum & paruum, cõtraria nõ sunt, sed dissimilia: Refferuntur enim ad aliquid.

3 Id quod magnum est, quatenus paruo opponitur, constituit tandiu quandiu oppositio durat simul, quodammodo contrarium.

4 Nulla essentia Magnitudinis spiritualis, quæ intensionem solam, non extensionem recipit, vérè in partes diuidi potest, remitti tamen potest. Diuiduũ quippe, interitui obnoxium est, à quo spiritualis substantia aliena est.

Caroli Bouilij Magnitudinis regulæ.

1 Omnis magnitudo, in eo quod est actu,

ctu finita, continua eſt:& infinita diuiſione, partibilis.

2 Non contingit aliquando, magnitudinem totam,ac omnino eſſe diuiſam.

3 Magnitudinis partes, ſunt potentia finitæ,actu verò,infinitæ ſemper.

4 Impoſſibilè eſt, omnes magnitudinis partes aſſignari.

5 Magnitudo tota homogena eſt, cuius quælibet pars eſt magnitudo. Conſtat enim ex ſimilaribus partibus quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt lineis pluribus.

6 Diuiſa vtcunque magnitudine, impoſſibile eſt terminos relinqui.

7 Impoſſibile eſt, ex ſuis terminis magnitudinem conſtare.

8 Ex punctis, nulla magnitudo creſcit.

9 Magnitudines omnes, ad tres reducuntur ſpecies: linearum, ſuperficierum, & corporum: Sola tertia, perfecta eſt, tres terminos & interualla poſſidens: duæ reliquæ, imperfectæ.

De *Duratione uel Perſeuerantia.*

CAP. III.

DVratio, eſt colligatio temporis.

Duratio itaque, id eſt, ratione cuius quid eſt, etiam nunc,&, vt cum arte loloquar, qđ exiſtētiā demōſtrat:exhibētq;

vel

vel præteritum, vel præsens, vel futurum, vel vtrumque. Et in summa, quod perseuerat, in eo quod est, durare dicitur: Sic durum in corporibus, quod tactui non cedit.

Duratio, alia extra omne tempus, alia in tempore, alia ex vtroque mixta. Extra tempus omne est sempiternum, vnde, (liceat declinare nomen, demonstrationis gratia) sempiternitas, quæ solius Dei, sine initio & fine existens. Duratio Temporanea, est generabilium & corruptibilium, quæ semper esse nequit, sed ad certũ vsq; tempus. Mixta duratio, æterna & æternitas dicta, quæ habuit quidem principium, sed habitura nequaquam est finem: & quæ in tempore existens, sine tempore futura & victura est: Qualis duratio Angelis bonis & malis, & animæ, imo ipsi humano erit corpori, post resurrectionem & anastasin generalem & vltimam.

Synopis eorum quæ durationem referunt.	*His repugnant.*
Aeternitas.	Quæ hæc negant.
Aeuiternum.	
Aetas omnis.	Mors.

Antiquum.	Recens,nouum.
Constantia.	Inconstantia.
Cõtractuũ, pactorũ,iuramenti vis.	Rescisio contractuũ.
Confidentia.	Diffidentia.
Consistentia.	Mobilitas.
Continentia.	Incontinentia.
Durities.	Mollities.
Existentia.	Priuatio, corruptio aliquando.
Firmitudo, vel firmum.	Infirmitas, debilitas.
Fidelitas,fides.	Infidelitas.
Immobile, pro tẽporis & negotij definitione.	Mobile.
Insolubile. Immortale.	Dissolubile. Mortale.
Nobilitas.	Ignobile. nuperrima agnitio.
Nunc.	Præteritũ, aliquãdo.
Patientia.	Impatientia.
Perpetuum.	Transitorium.
Permanens.	Fluxum.
Perseuerans.	Mutatio.
Præsens.	Aliquando.
Spes.	Desperatio.
Stabilitas.	Instabilitas.
Sanitas.	Morbus.

Temporis indicia: qualia, ſeculum, annus, Mẽſis, hebdomada, dies, hora, ſextãtes: Nam hæc ſe mutuò cõtinent & ſuccedũt ſibi.	Quod non habet tempus durans, vt momentum, athomus.
Vita.	Mors.

Axiomata.

1 Omnis duratio diutius perſeuerans, cęteris partibus, perfectior.

2 In omni duratione, conſiderari poſſunt quatuor: antè, nunc, poſtea, ſemper, quæ nunquam tamen ſimul in aliquo ſunt: Sẽper & nunc, tantùm in Deo. Antè & nunc, in exiſtentibus & deficientibus: Antè, & nunc, & poſtea, in anima & ſpiritu, & ſi qua ſit materia incorruptibilis: Hæc enim cùm creata ſint, ſemper non fuerunt, & tamen habitura finem non ſunt.

3 Vnaquæque res tantò diuturnior, quãtò eius cauſa efficiens, efficacior eſt.

De *Potentia.* CAP. IIII.

POtentia, eſt ens, ſiue principium & virtus, aut tranſmutationis in altero, aut prout alterum eſt.

Potentia, aut infinita, aut finita est. Infinita, sinè principio, sinè medio & fine: Hæc in Deo solo est, imo Deus ipse ista potentia: Quando nihil in Deo sit, quod non sit Deus, ex quo aliæ potētię omnes, vel permissiuè vel effectiuè oriuntur.

Finita Potentia duplex, actiua & passiua: vtraque, vel naturalis vel extra naturam. Naturalis rursum, vel ea rerum ipsarum natura est, vel ex alicuius legis aut consuetudinis constitutione. Ex rerum ipsarum natura potestas, subdiuiditur in rationalem & irrationalem. Rationalis, quæ in anima, & in angelica dicitur esse natura: Irrationalis, & corporis, & externorum esse potest, interdum latens occultáve nobis, aliquando apparens.

Potestas ex legis vel consuetudinis constitutione procedens, est veluti ea quę dignitatis, magistratus, principatus, est. Eáq; vel legitima, à Deo vel alia optima lege definita: vel illicita & vsurpata, Deo permittente, qualis Tyrannorum authoritas, Dæmonum obsessio, impiorum gubernatio.

Extra naturam potestas dicitur, vel quæ contra naturam, vel quæ præter ordinem naturæ, vel extra id quod natura licet. Cōtra naturam, veluti quando grauia, quæ

natura

natura deorſum, vt ad centrum proprium tendunt, ſurſum poteſtate alia, impelluntur. Tales ſunt operationes aliquando miraculorum verorum, prodigia,& his ſimilia. Præter ordinem naturæ poteſtas, caſus eſt. Extra id quod naturâ licet, vis, abuſus,&c.

Latius & ſignificantius, Poteſtas omnis oritur, vel ex his quæ ſunt extra nos, vel quæ ſunt in nobis, vel ex mixtis ex illis. Quæ ſunt extra nos, habere cauſam dicũtur, à Deo, à neceſſitate, à fato, à natura, à fortuna, à caſu, ab homine. A Deo, eſt ſubſtãtia rerum & prouidentia earum. A neceſſitate, illa, quæ ferè ſemper eodẽ modo contingunt: A fato, quæ ex deſtinatione Dei, quæ & neceſſitati ſubiacent pro Dei nutu. A natura, generatio, auctio vel incrementum, corruptio, vnde Plantæ animalia, metalla & ſimilia ex cauſa determinata. A fortuna ſunt, quæ rara ſunt, & inſperata ſeu non expectata agenti ſecundum propoſitum, cùm aliud quàm inquiratur, inquirenti euenit, & præter id quod euenire natum eſt, vel ſolet ex eo quod agitur: vt ſi quis effodiens ſepulchrũ, theſaurum inueniat. A caſu procedũt, quæ & inanimatis contingere poſſunt, neque ex determinatis ſed præter propoſitum,

aduenīūt. Ab homine, vis & violētia: quæ vel impulsiua, vel expulsiua, vel turbans, vel inquietans, vel metus maior, scilicet mortis infamiæ, morborum, turpitudinis, & similium, dicitur. Potestas quæ pendet ex his quæ in nobis sunt, est in voluntate, ex qua principia nostrorum operum, in quibus locum habet consultatio & electio, potissimum in adiaphoris & contingentibus: vt & velle, & agere, & desiderare, num velimus artes addiscere, & his similia.

Potestas ex mixtione eorum quæ pendent ex nobis & aliunde, habet actiones, quæ quidem ex nostra fiunt voluntate, sed quæ vi impediuntnr extrinseca. Potestas & alia, mixta, ex his quæ ex nobis non sunt, sed tamen habent occasiones ex his quæ ex nobis vel in nobis: quales sunt retributiones actionum nostrarum bonarum vel malarum, in hoc vel alio seculo: Talis etiam corruptio, mórsque, nobis contingens ex scelere à primo parente commisso.

Synopsis eorum quæ potentiam referunt.	*Repugnant his.*
Agere.	Succumbere.

Autho

Authoritas.	Sine authoritate.
Dignitas.	Priuatum.
Diuitiæ.	Paupertas.
Dominatio.	Obedire.
Facultas.	Prohibitio efficax, vel impedimētum.
Fortitudo.	Debilitas, timor.
Idoneum.	Non idoneum.
Iurisdictio.	Sine iurisdictione.
Libertas.	Seruitus.
Magistratus.	Siue magistratu.
Præcipere.	Obtemperare.
Principatus.	Famulat⁹, subiectio.
Patrem esse.	Filius.
Potestas.	Impotentia.
Robur.	Infirmitas.
Vis, omnis virtus.	
Violētia, & ea omnia per quę vis infertur, vt arma, lapides, coactio &c.	Resistentia.

Axiomata Potentiæ.

1 Omne sempiternum abstractum & necessarium, est actus, nec est in potentia passiua.

2 Potestatum, aliæ considerātur, veluti efficientes in effectu, sicuti intellectus in intelligibili: alia est in fieri, per quam al-

aliquid fieri poſſit realiter.

3 Potentia quæ actum ſuum bonum aſſequitur, perfectior & melior, quã cùm in fieri erat.

4 In malis, actus malus, ideo & peior eius potentia.

5 Omnis poteſtas à Deo eſt, vel effectiuè vel permiſſiuè.

6 Potentiæ ſignum eſt, tendere vel progredi ad eſſe: impótentiæ autem, ad non eſſe.

7 Nulla eſt in natura potentia paſſiua, cui non reſpondeat vel adſit alia poteſtas actiua.

8 In poteſtate noſtra legitima ea eſſe non cenſentur, quibus boni mores, lex, aut conſtitutio iuſta, vel ius, vel æquitas firma & recepta, repugnant.

9 Nihil poteſt eſſe ſimul in potentia formali, & in actu formali, reſpectu eiuſdem: veluti nihil eſt eodem tempore & eodem modo, actu & poteſtate calidum: Poteſt tamen aliquid eſſe, in actu, (vt dicunt) virtuali, & in potentia formali ſimul.

10 Vnum quodque intelligitur, in quantum eſt actu, non inquantum eſt in potentia: Quia intelligere, eſt actus, idcirco & id quod intelligitur debet eſſe in

in actu: Quod etiam ad veri & falsi intellectum referendum est.

11 Potentia naturalis, aptitudo, & impotentia, qualitatis sunt species.

12 Quæ impossibilia sunt factu, in eo ipso non admittunt, obligationis vel iuris vinculum.

De Cognitione. CAP. V.

COgnitio, est rei latentis vel ignoratæ manifestatio vel declaratio. Cognoscimus, coniectura, definitione, consecutione, & aliis modis, de quibus in primo libro.

Cognitio, alia creata, alia increata. Increata in Deo solo est, hæcq; sola perfecta, ab vno rei extremo vsque ad aliud, ex integro permeans.

Creata, vel acquisita, vel connata est. Acquiritur autem, vel propria inquisitione, & proprio labore, vel aliorum ope. Connata illa est, quæ ex Dei consticutione cuique animalium naturæ; indita est, vt ea vtatur quando organa ad eam erunt exercendam idonea.

Creata autem omnis, in intellectualem, rationalem, æstimatiuam, sensualem, & instinctum diuidetur. Intellectualis, est quæ formatur vnico actu, veluti vnico in-

tuitu manifeſtans: qualis inuenitur in angelis, & hominibus: Dicemus eius generis, ſcientiam infuſam, quando plurium cognitio ſimul & ſemel à Deo, notionis fit in mentem infuſio: non ſecus ac in arte typographica, plures orationes & ſententiæ ſimul & ſemel, vna prœli depreſſione, papyro excipiuntur: eo modo Prophetia, & ſimilia cognoſcuntur.

Rationalis cognitio, vel opinio vel ſciẽtia dicitur. Omnis autem ſcientia, vel ſpeculatiua vel practica eſt. Speculatiua ſciẽtia, vel realis, vel rationalis. Realis ſpeculatiua triplex, metaphyſica, phyſica, mathematica: prior, de rebus ſupernaturalibus, ſecunda, de naturalibus, agit: tertia, de quatuor demonſtratiuis, de aſtrologia vel aſtronomia, de muſica, de geometria, de arithmetica.

Rationales ſpeculatiuæ ſcientiæ, grammatica, dialectica, rhetorica, poëtica, hiſtoria: Addere licet iuris ſcientiam, & eius ſpecies nouem: nempe, ius diuinum, naturale, gentium, pontificium, ciuile, ius conſuetudinis, honeſtatis, neceſſitatis, & aliud quod ius poſitiuum.

Practica ſcientia, vel actiua vel factiua eſt. Inter actiuas, erit Politica, quæ ad tractandas res ciuitatis pertinet: Ethica quæ

ad

ad mores: œconomica, quæ ad domestica pertinet. Factiua practica scientia, continet mechanica, vt, lanificium, militiam, nauigationem, agriculturam, medicinam, venationem, fabriles & reliquas mechanicas artes.

Æstimatiua, est cognitio illa quæ generatur in parte capitis eius nominis, in æstimatiua inquam, ex distinctione reali, & collatione eorum quæ sensibus comprehenduntur, & hæc adest quibusdam animalibus perfectioribus.

Sensualis cognitio est, quæ fit per sensus exteriores & interiores, ex propria obiecti apprehensione.

Instinctus, est quædam species cognitionis in animalibus omnibus, & in plantis, & aliis inanimatis, per sympathias & antipathias manifesta.

Synopsis aliquorum, quæ cognitionem refferunt.	*Repugnant his.*
Ars omnis, liberalis vel mechanica, & arte facta.	Temere & sine arte facta.
Certitudo.	Incertum.
Coniectura.	
Consilium.	Inconsultè factum.

Distin-

Distinctio, ſeparatio, diuiſio.	Confuſio.
Doctrina.	Incognitũ. Ignorãtia.
Experientia.	Inexperientia.
Fides.	Dubitatio.
Gradus omnes, quibus ſcientes ornátur inſignib⁹: Pręceptoriatus, Bacchalaureatus, protylatus vel licẽtiatura; magiſterium, doctoratus.	
Induſtria.	Sine induſtria.
Intelligentia.	Ignorantia.
Iuriſperitia.	
Lex.	Leleges.
Opinio.	Error.
Ordo.	Inordinatum.
Peritia.	Imperitia.
Prædeſtinatio.	
Prænotio.	Incognitum.
Præſcientia.	Improuidentia.
Prognoſticatio.	Mendacium.
Prudentia.	Imprũdentia.
Ratio.	Irrationale.
Regulæ pręſcriptio.	Irregulatum.
Reprobatio.	
Sagacitas.	Stultitia.

Sapien

Sapientia.	Insipientia.
Scientia.	Obliuio.

Axiomata Cognitionis.

1 Principium scientiæ est, demere ex animo se aliquid scire, opinionem.

2 Naturalia, non possunt exponi ab homine, expositione perfecta: Neque potest studio consequi homo, vt sciatur, inquiunt periti, pars principiorum suorum.

3 Naturalia, sunt rationibus inuestiganda: moralia, vsu comparanda: diuina verò, per oracula sacra intelligenda.

4 Melioris conditionis non debent esse stulti, peritis.

5 Cuilibet naturę intellectuali proprium est, vt intelligat secundum modum suæ substantiæ.

6 Scienti, intelligenti & volenti, non fit iniuria.

7 Iurisconsulti, in his quæ scientiam exigunt, paria existimant scire, & nescire, si vtique scire quis debuisset & potuisset.

Subnectere & placet, Pauli Ricij, centū conclusiones scientiæ.

Conclusiones quibus resolitiuè modum sciendi assequimur.

Prima claßis.

1 Omnes, naturâ scire desiderant.

2 Qui naturâ scire desiderat, idipsum sine externo adminiculo, assequi potest.

3 At quamquam id assequi naturâ possit, pluribus tamen, prȩsertim orbatis oculis, ars ipsa auxiliatur.

4 Ars, modúsque sciendi (non enim sciẽtia) est ea facultas, quam logicam dicimus.

5 Logica quȩ modum tribuit sciendi, nihil aliud, quàm conceptus rationis moderari, proponit.

6 Moderantur conceptus, si concipiendis rebus ab extrà, conformes illis statuuntur.

7 Conformes fiunt conceptus, si eo pacto rem concipimus, quo res ipsa est.

8 Est autem res quæque concipienda, per esse suæ causæ.

9 Per essentiæ causæ itaque conceptionem, rem ipsam concipiamus oportet.

10 Quando per causam cognoscimus, demonstrationem appellamus.

11 Demonstratio, ex ignotioribus ad notiora perducit.

12 Noto-

12 Notiora sunt, vel naturæ & nobis, vel naturæ & non nobis, vel nobis & non naturæ.

13 Quod naturæ notius est & non nobis, nullam demonstrationem statuit.

14 Quod nobis & naturæ, demonstrationem facit, quæ tamen vera demonstratio non est.

15 Quod autem naturæ & nobis, id in duplicem considerationē cadit: Nam, aut idem est notius nobis & naturæ, non autem eodem modo, quia non secundum habitudinem quam habet ad ignotius, aut sicut idem, sic & eodem modo.

16 Primum, demonstrationē dat propter quid: quia scio rem per causam, hanc autem esse rei causam ignoro.

17 Secundum, demonstrationem simpliciter constituit. Rem enim scio per causam, & quoniam est causa.

18 Simpliciter demonstratio, ipsum quod simpliciter est scire nobis largitur, qua humani generis perfectio tota consistit.

Conclusiones quæ pertinent ad modum ordinandi resolutiuè doctrinam quamlibet, & ad cuiusuis libri quæsitiq; subiectum, discernendum.

Secun

Secunda claßis.

19. 1 Humanum genus, perfectionem exoptat:
20. 2 Hanc assequitur, dum ea possidet quæ sua natura exoptat:
21. 3 Possidet hæc, dum à suo principio, ea suscipit actu:
22. 4 Suscipit, dum principio coniungitur:
23. 5 Coniungitur, dum ei simile efficitur:
24. 6 Simile efficitur, dum sciendi actū exercet.
25. 7 Eundem exercet actū, dum causam rerum intuetur:
26. 8 Intuetur, dum eas quæsiuerit.
27. 9 Quærit, cùm dubitat:
28. 10 Dubitat, dum admiratur:
29. 11 Admiratur, per animæ fugam à repugnante:
30. 12 Repugnat, quod animæ perfectioni tam primę quàm secundæ, obstat:
31. 13 Obstat animæ perfectioni, (quia ipsa vna indiuisibilis immobilisque existens, vnum indiuisibile
32. 14 ac immobile petit) multitudo, magnitudo, motus.
33. 15 Ens, in se plura complectitur.

34. 16 Plura, ratio in simul quærere nequit.

35. 17 Inquirit primum, quod se admirabile prius offert.

36. 18 Se prius admirabile, magísque repugnans offert, ens mobile.

37. 19 Mobile ens, ex pluribus quæ ei insunt, consistit.

38. 20 Secundum plura in simul, se nullum ens offert.

39. 21 Se offert primum, secundum id quod primum ei inest:

40. 22 Primum inest, quod prioris causæ est opus:

41. 23 Prioris causæ opus est, quod se latius communiúsve effundit.

42. 24 Se latius diffundit, mobile simpliciter, quā mobile loco, & quæ deinceps.

Conclusiones, quibus scientia de natur cō=positiuè, progrediendo à parte in par=tem, iuxta executionem naturæ pro=gredimur.

Tertia classis.

43. 1 Mobile est, quod sit ex aliquo

aliquid, non ex quolibet, ſed ex apto nato.

44. 2 Ex apto nato dumtaxat, cum rē fieri contingat: è nihilo fieri aliquid philoſophantium remuit dogma.

45. 3 Quum è nihilo res fieri nequeat, mobile ex tribus re ipſa diſtinctis principiis, per ſe conſtare aſſerimus, priuatione, materia, forma:

46. 4 Priuatio, eſt non ens enti admixtum: Materia, eſt admixtum non enti: forma eſt ens omnis priuationis expers.

47. 5 Formæ vt bono, materia adhærere exoptat.

48. 6 Hanc verò ſuam cupidinem materiæ, cum totam in ſimul explere nequeat, motus neceſſario emergit.

49. 7 Motus, eſt perfectio entis in potentia, ſecundum huiuſmodi.

50. 8 Ens in potentia, mouetur ad actum, ab alio.

51. 9 In his quæ mouent & quæ mouentur, dandum eſt primum.

52. 10 Primum moués, nec corpus nec virtus in corpore eſt, ſed infinitum, vigore mouens vt finis, efficienſq; mobile primum.

53. 11 Mobile primum, eſt cœlum, ex anima (id eſt Deo primo mouente ſine

cõmixtione cœli & ſui)efficiẽte motũ.

54. 12 Quod fertur in orbem, quatenus latione, namque vniforme exiſtit, eatenus ſublunarem hanc materiam, primæ vniformíque caducorum formæ, adaptat.

55 13 Prima ſublunarium cõmunis ſubſtantialíſque forma, eſt natura corporea, quam coæternam materiæ cõtendimus.

56. 14 Hac intercedente, per varia cœli organa, nec non & per corruptibilium corporum diſcrimina, (quæ corruptibilia inquam corpora) nõ primarie, imo & minus quam inſtrumenta agere(vt 2. de genera. Ariſtoteles poſuit) ad diſtinctas numero ſpecie & genere formas, eadem materia diſponitur.

57. 15 Terminãt verò eam formis diſtinctis quidẽ genere, leges: prima, Elementi: ſecunda, imperfecti mixti: tertia, mineralium: quarta, vegetalium: quinta animalium, quibus deeſt ratio: ſexta, in quã totius naturæ intẽtio vergit, Humana ratio.

58. 16 Hanc(rationẽ ſcilicet)materialẽ, potentialem ne aſſerimus.

59. 17 Hæc etſi potentialis fuerit, nec materiam tamen, nec materiæ permix-

tam, sed substantiam abstractam, ostendimus.

60. 18 Quæ quia abstracta, ideo & semper intelligens actu.

61. 19 Et quamuis suapte natura intelligat actu, humano tamen corpori formam tribuens, quandoque intelligit, quandoque verò minime.

62. 20 Intelligit, quando ei cogitatiua phantasma porrexerit: hoc cùm nō porrigat, nequaquam.

63. 21 At phantasma, cùm sua natura intelligibile non sit, virtus in nobis danda est agens, quæ & potentia, actu intelligibile constituat.

64. 22 Intelligibilia actu cùm fuerint, materialis facultas, adeptum intellectū parit.

65. 23 Adepto intellectu genito, ab eóque phantasmatum appendicibus delectis, nobiscum, agens intellectus iungitur, quo & abstracta cuncta prospicimus, adhæsionémque altissimi Dei, assequimur.

Conclusiones, quibus Metaphysicam sapientiam diffinitiuè, à toto, scilicet in partes incidendo assequimur.

Quarta

Quarta classis.

66. 1 Dei adhæsionem assequimur, si ipsum nouerimus.

67. 2 Nouimus si illinc entis attributorúmve ambitum, passim dependere cõcipimus.

68. 3 Dependere concipimus, si entis partes, attributáque inuicem, attribuimus.

69. 4 Entis, quadrifaria partitio est: Aut enim ortum habet in re, & in re ipsa cõsistit: Aut oritur ab intellectu, in eodémque sistit: Aut à re ducit originẽ, in intellectu tamen reponitur: aut oritur ab intellectu, & sistit in re ipsa ab extra.

70. 5 Quod oritur intus sistítque ab extrà, artificialium, moraliùmque cultor pertractat.

71. 6 Quod ortum habet in re extra sistítque intus, sunt intelligibilia, speciésve, quæ actu reflexo, per adeptum intellectum intuentur.

72. 7 Quod originem ducit intus, & intus reponitur, est ens rationis, quod logicus considerat.

73. 8 Quod verò in re extra & oritur & consistit, alij scientiarum opifices, vt

tale, Metaphyſicus autem, quatenus ens, ſpeculatur.

74. 9 Ens quatenus ens, eſt propria ratione aliquid, quod omnibus analogicè ineſt.

75. 10 Huius, ſi eſſentiam in ſe aſpexeris vnum (veluti peculiarẽ eius paſſionem) ipſum ſcilicet ens, perpendes comitari.

76. 11 Quod ſi ad aliud, ad id ſcilicet cui primum ratio competit entis, (ad intellectum inquam) retuleris ipſum, verum ipſum ſociari dices.

77. 12 Si verò ad voluntatem, quæ continuò intellectus comes eſt, idipſum conferas, bonum ei mox competere, agnoſces.

78. 13 Vnum igitur ens dicit indiuiſum, ſecundum quod diuiſum, verum, vt intellectu apprehenſum: bonum, vt volitum)

79. 14 At quoniam volitum apprehenſumque eſſe, non ex abſoluta, ſed ex collatiua mẽtis ratione dependẽt, ideo partes diiunctáque attributa, ens ipſum ſortiuntur.

80. 15 Quatenus independens, ſubſtantia; quatenus dependens, accidens emergit.

81. 16 Rur

81. 16 Rursum, vt independens, vnum: quia dependens multum:

82. 17 Hinc actus, illinc potentia.

83. 18 Hinc, prius: illinc, posterius:

84. 19 Hinc, causa: illinc causatum:

85. 20 Hinc vniuersale: illinc particulare:

86. 21 Hinc infinitum: illinc finitum

87. 22 Hinc necessarium: illinc contingens:

88. 23 Quæ singula, enti, vt modos attributáue, non vt partes competere dicimus.

89. 24 Partes verò, primo contrahentes, ens (non modos) substantiam & accidens, asserimus.

90. 25 Substantiæ ratio est, non inhærere: Accidentis verò, inhærere subiecto.

91. 26 Quum accidens inhæreat, substantia verò minimè, potior pars entis substantia.

92. 27 Substantia, alia mobilis, alia immobilis est.

93. 28 Mobili substantiæ, materiam cõtrariis subiectam esse, oportet.

Subiecta materia, ens est, non actu, sed potentia: in æternis quidem, ad vbi: In generalibus, ad formam.

94. 29 Quod in potentia est, mouente eget vniuoco, quo ducatur in actum.

95. 30 Mouens vniuocum, quod sensu cernimus, quum perpetuò generationē, & corruptionem subeat, aliud perpetuò mouens adesse contendimus.

96. 31 Quod perpetuò mouet, nulla potentia ac materia, commisceri contēdimus.

97. 32 Quod nulla potentia inficitur, actus est, se primùm, & reliqua omnia, secundò intelligens & curans, vita in summo delectabilis atque perfecta, vt appetibile & intelligibile mouens, à quo in esse & in moueri, dependet atque natura.

98. 33 Cœlum à tali mouente, veluti à causa effectus, manat: quótque eius sunt motus, tot erunt & motores.

99. 34 Motores inquam duplices: quorum vnum coniunctum, & animam: alterum reipsa seiunctum, & intelligētiam, decernimus.

100. 35 Et quāquam plures sint motores, hi tamen (quemadmodum & per se mota) ad inuicem ordinis vnitatem obtinēt, & ab vno, veluti exercitus à duce, pendent: & ad vnum refluunt vniuersa.

De

De Appetitu & uoluntate.

CAP. VI.

APpetitus, est incitatio vel impetus quidam, manans à naturali facultate: cuius vi, vel per se, vel aliunde, res ad aliquid excitatur.

Appetitus, vel rationalis, vel irrationalis est. Rationalis, dicitur volūtas, quæ vel Diuina vel angelica, vel humana. Diuina voluntas, in se vna, sed secundum nostrū intelligendi modum, dicitur vel voluntas signi, vel beneplaciti apud Theologos: atq; ea, vel absoluta, vel conditionalis, vel permissiua. Humana & angelica interdum simpliciter voluntas, interdum propositum dicitur.

Irrationalis appetitus, est vel naturalis, vel sensualis. Naturalis, dicitur & facultas, attractrix, retētrix, alteratrix, expultrix: itē antipathia, & sympathia. Sensualis vel animalis duplex, cocupiscibilis, & irascibilis: cocupiscibilis, vel bonus per se, vel malus: Bonus per se, vt amor, desiderium, gaudiū: Malus, vt odium, abominatio, tristitia. Inde & cōcupiscentia, vel sensualis vel spiritualis: Sensualis, bona, mala, indifferens: Bona quæ est ordinata ad finem bonum: mala, ordinata ad malum, vel inordinata absolutè

concupiſcentia: indifferens erit, naturalis paſſio & affectio: Sicut ſpiritalis concupiſcentia, mala ad malum, bona ad bonũ. Iraſcibilis, ſenſualis appetitus eſt: veluti, ſpes, deſperatio, timor, audacia, ira, impetus, furor, &c. Operũ quæ motu voluntario fiũt, alia libera ſunt, alia affectibus corporũ ſeruiunt. Libera ſunt, quæ à nobis abſque impedimento fiunt, vt ire ad aliquem, alium alloqui, capere quidpiam. Affectibus corporũm ſeruiunt, opera non perpetuò libera, ſed in tempore & cum menſura, vt egerere, & meiere.

Synopſis eorum quæ appetitum &c. referunt.	*His repugnant.*
Amor.	Odium.
Amicitia.	Inimicitia.
Audacia.	Timor, metus, pauor.
Beneuolentia.	Maleuolentia.
Concupiſcentia.	Nihil concupiſcens.
Conſuetudo.	Deſſuetudo.
Cupiditas.	Nihil cupiens.
Deſiderium.	Nullum deſiderium.
Dilectio.	Odium.
Gaudium.	Triſtitia.
Interpretatio.	Dubium.

Libertas.	Seruitus.
Lex.	Sine lege,incertum.
Liberum arbitrium.	Coactio.
Licentia.	Nullus appetitus.
Permissio.	Prohibitio.
Spes.	Desperatio.
Voluntas.	Nolle.

Axiomata appetitus.

1 Appetitus,regulam & efficacia interpretationum accipiunt, secundum naturam propriam rerum de quibus appetitus dicantur,& ita alius appetitus animalis,hominis,bruti,plantæ,&c.

2 Quò magis voluntas accedit ad maius bonum,eò præstantior.

3 In eo quod est concupiscibile vel desiderabile,& quod ex voluntate concupiscibile propter se, quia bonum:volūtas melior,perfectior,& præstantior, quàm in eo quod desideratur propter aliud.

4 Motus omnis corporis animalis,est per se voluntarius,in homine,quia voluntas ipsum excitare & sedare potest, eundo, sedendo,ambulando,&c.

5 Deus,& iudices,& quilibet,qualitatem actus boni vel mali,ex voluntate potius, quàm ex ipso actu,iudicant.

6 Duo sunt, quæ necessariò ad perficiendum

dum actum desiderantur, voluntas & potestas simul.

De Virtute. CAP. VII.

VIrtus Aristoteli, est facultas bonarum rerum consiliatrix & conseruatrix, facultas benefica bonarum rerum, atq; ideo omnium, & per omnia.

Virtus alia spirit⁹, alia corporis. Spiritus virtus multiplex, superintellectualis, intellectualis, rationalis, moralis, theologalis. Superintellectualis illa est, quę procedit ex Dei omnimoda & nobis incognita vi, qualis virtus miraculorum, & eorũ quæ Deus operatur supra causas per angelos bonos, vel quæ permittit malos agere, qualia magica, præstigia, sortilega.

Intellectuales virtutes sunt, sapiẽtia, sciẽtia, prudẽtia, quæ tamen propriè refferuntur ad cognitionem.

Rationales virtutes, vel partis animæ sunt, vel totius. Partis animæ, vel partis cupidæ, qualis temperantia, continentia: vel partis animosæ, vt mansuetudo, fortitudo, iracundia. Totius autem animæ sunt, iustitia, & liberalitas. Morales virtutes sunt, iustitia, fortitudo, temperantia, quæ non nascuntur sed acquiruntur, & sunt, vt dicunt, ad extrà, discretiuæ actuum in proximum.

Theo

Theologales virtutes, fides, ſpes, charitas, dona quoque gratiæ diuinæ, quæ dirigunt ad Deum, & infunduntur, vt loquuntur claſſici ſacri interpretes, ad intrà: vndè ſunt diſcretiuæ virtutis actuum, in Deum tendentium.

Corporis virtus, aut animalis, aut vegetalis, aut elementalis, aut cœleſtis. Animalis rurſum, vel ſenſitiua, vel motiua, vel vitalis. Senſitiua item, exterior aut interior: Exterior, quæ operatur per ſenſus exteriores circa obiectum particulare, in loco, & tempore: ſcilicet, per viſum, auditum, olfactum, guſtum, tactum: Interior quę operatur per ſenſum communem, & per imaginationem, phantaſiam, opinionem, memoriam. Motiua animalis, aut naturalis, aut appetitiua eſt: Naturalis vnde motus reſpirationis perfectorum animalium, pulſus, & motus vitalis, ex corde: Appetitiua, eſt aut iraſcibilis ſeu tranſibilis, aut cõcupiſcibilis: Iraſcibilis, circa ardua & difficilia: Concupiſcibilis, circa delectabilia & deſiderata. Vitalis motiua, eſt qua vita noſtra ſuſtinetur.

Vegetalis virtus, eſt quæ operatur, vel conſiſtit in generatione, auctione, & nutritione: quæ fiunt mediante virtute, attractiua, retentiua, concoctiua, vel digeſtiua, &

expul

expulsiua.

Elementalis illa est virtus, quæ ex mixtura oritur elementorum, aëris, ignis, aquæ, terrçillaq;, vel est motiua secundum locũ, vel naturalis.

Cœlestis, quæ ex influxibus cœlestium corporum, & ex eorum commixtionibus, coniunctionibus, oppositionibus, aspectibus, &c. & ex motu, & natura eorum.

Synopsis, eorum quæ sub uirtute continentur ultra diuisiones.	*His repugnant.*
Actiuum.	Deficiens in actu.
Agere. quod agit.	Non valens agere.
Fortitudo.	Debilitas, Imbecillitas.
Generatio.	Corruptio.
Potentia omnis.	Impotentia.
Regulatio.	Irregulare.
Robur.	Infirmum.
Virilitas.	Mollities, ætas immatura.
Vis.	Defectus animi.
Virtus.	Vitia.

Axiomata.

1 Qualibet virtus ad suum obiectum prin-

incipale, secundum æqualitatem, proportionem vel comparationem, accipitur: im virtus rei, secundum obiecta mensuretur.

Virtus minor, maiori cedit, cæteris paribus.

Virtus corporea, ipsa corpora, absque corporis dispositi beneficio, nec exercere, neque operari valet: vt calor non extat, nec operatur nisi in corpore cui præsidet, & in igne: Frigus pariter, nec existit, nec infrigidare potest, nisi terræ vel aquæ, vel aliis adsit eius vis prædominans: Sic, visiua virtus, minimè in suas operationes transit, si oculum dispositum, qui eius est instrumentum non habeat, ita de audiendi virtute, indisposita vel sublata aure, & de aliis similibus coniicere licet. Omnis denique virtus, corporea, ita se habet in corpore, sicut in cera aut ære, imago: Siquidem, dum cera vel æs dissoluitur, actutùm perit imago ipsa, & sculptura.

4 Virtus vnita, maior seipsa dispersa.

De ueritate. CAP. VIII.

VEritas, est cuiusque rei, sicuti est, exhibitio vel intelligentia.

Veritas, alia increata, alia creata. Increata

ta veritas Deus,qui & veritatis totius fons & author,non secus ac sol & lumen, lucis fontes.

Creata veritas, vel rei, vel intellectus, vel orationis est. Rei veritas, in essentia, moribus,& actionibus: Intellectus & orationis, quando res sicuti est intelligentia & sermone continetur.

Synopsis eorum,quæ ueritatem referunt.

Adæquatio.
Approbatio.
Authoratio.
Confirmatio.
Essentia.
Fides.
Lex.
Prædestinatio.
Probationes omnes, vt testes instrumenta,&c.
Quiditas.
Registrum.
Verum.

His repugnant.

Adulatio.
Ambitio.
Arrogantia.
Calumnia.
Contingens.
Futurum.
Deceptio.
Dolus.
Error.
Fabula.
Falsum.
Fallacia.
Fictio.
Hypocrisis.
Iactantia.
Ironia.
Mendacium.
Ostentatio.
Periurium.
Proditio.
Susurratio.
Simulatio.

Ad ueritatem assequendam, sequentia necessaria.

1 Acre & impigrum ingeniũ, exigitur.

2 Educatio & exercitatio à puerili ætate in bonis disciplinis, potissimũ in mathematicis.

3 Aures optimis quibuscunque eius temporis, accomodare.

4 Laboribus non parcere, circa meditationem rerum.

5 Veritatis amore, spretis propriis, & aliorum passionibus, capi.

6 Methodum quandam perscrutari, qua facilius verum à falso distinguatur, eámque in praxim deducere.

7 Impellit ad inquisitionem veritatis, cũ quis cupit magnus & sapiens, præ cæteris, haberi.

8 Iuuat maximè, subtilitas animi in apprehendendo.

9 Vitare oportet in vero discutiendo, quæ solent aliò mentem deflectere, qualia arrogantia, iactantia, philautia, siue nimius sui amor, honorum atque bonorum immoderata libido, falsa persuasio sapientiæ, auaritia, ira, pertinacia, munera, & similia quæ animũ à sua integritate & puritate auocant.

10 Cauenda similium confusio, & affinitas dist'nctionibus secernenda.

11 A facilioribus & notioribus exordiendum.

Axiomata ueritatis.

1 Veritas, propter pugnantium argumentorum difficultatē, reiicienda nō est.

2 Veritas odium parit.

3 Veritas, super omnia, omniáq; tandem vincit aduersa.

4 Veritas non quærit angulos.

5 Veritas in omnibus quærenda.

6 Veritas simplicitatis amica.

De *Gloria*. CAP. IX.

GLoria est multorum bonorum ore cōcelebrata laudatio, quādo quis habet, vel existimatur habere, quod plures, vel omnes probi expetunt. Aut dicetur, claritas vel splendor vel lux, cum laude, ratione cuius, id quod anteà latebat, apparet. Gloria, alia vera, alia falsa. Vera, aut perpetua, aut temporalis: Perpetua, in seculo futuro & vita æterna beatis, & angelis: Temporalis in hoc seculo mutationibus obnoxio, eaq; vel essentiæ vel actuum est. Falsa & inanis gloria est, vel ratione rei à qua

sumitur

ſumitur, vel ratione eius qui gloriam dat, vel ratione eius qui eam ſibi vſurpat. Inanis gloria ratione rei eſt, ſi ea non ſit, ſi modica vel vilis, ſi igaominioſa & potius vituperio digna. Inanem & falſam dicimus ratione dantis, veluti, ſi laudet Dæmon, mundus, impij homines. Ratione accipientis, ſi is qui laudatur, ſit indignus, ſi hypocrita, ſi eam ſibi vſurpet immeritus, ſi eam ambit, ſi ſuis meritis non Dei gratiæ, quæ concedit laudabilia agere, adſcribat: ſi ea ſuperbiat.

Synopſis eorum qui gloriam ueram, uel inanem referunt.	*His repugnant.*
Ambitio.	Infœlicitas.
Arrogantia.	Obſcuritas.
Beatitudo.	Dedecus.
Celebritas.	Priuatio vitæ.
Decus.	Infamia.
Dignitas.	Memoriæ damnatio.
Fama.	Obliuio.
Feſta.	Damnatio.
Fœlicitas.	Triſtitia.
Gaudium.	Inhonoratio.
Honor.	Iniuria.
Iactantia.	Calumnia.

Laus.	Contemptus.
Maiestas.	Vituperium.
Nobilitas.	Tenebræ.
Ornamentum.	Populare.
Pulchritudo omnis.	Ignobile.
Remuneratio.	Inornatum.
Splendor.	Deforme.
Superbia.	Exilium.
Triumphus.	Pœna.

Axiomata Gloriæ.

1 Sequitur vt vmbra corpus, semper virtutem gloria.

2 Gloria, æmulationem Reipublicæ saluberrimam parit.

3 Gloriam consequi, omnium finis.

4 Gloria, quies operum est, & condimentum suauissimum laborum.

SYNT.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS,

LIBER QVINTVS.

In quo de accidentibus agetur.

De Accidentium summaria distinctione.

CAP. I.

NOBIS, priusquam substantiæ cognitæ sint, sese offerunt accidentia sigillatim consideranda, à quibus ad substantias præparatur tractatio: Igitur generaliter consideratis transcendentibus, optima methodo, ad singulares rerum apparentes peruenimus notas accidentales, & antequam ad earum fundamentum & basim descendamus, ad substantiam scilicet. Vna substantia, accidentia nouem, quæ à pluralitate ad vnum tamquam ad subiectum, reducuntur. Omnia autem hæc, denario conclu-

duntur numero, decémque nominibus & essentiis, ad quas omnia reiiciuntur, vnde & decem dicuntur prædicamenta, quorum naturam, duobus versibus Murmellij, exprimimus:

Versus continentes naturam prædicamentorum.	*Nomina decē prædicamētorū, quorum primū substantia, alia.9.accidentia.*
Arbor,	Substantia.
Sex,	Quantitas.
Seruos,	Relatio, vel ad aliquid.
Frigore,	Qualitas.
Refrigerat,	Actio.
Vsto,	Passio.
Ruri,	Vbi.
Cras,	Quando.
Stabo,	Situs.
Nec tunicatus ero.	Habitus.

SVNT tamen quædam, extra prædicamenta, quæ ad aliquod accidentium reduci nequeunt. Duobus etiam versibus expressa ad memoriam iuuandam.

Versus

Versus exceptorum à numero Prædicamentorum.

CONCEPTVM, Id est vox composita ex pluribus (vt homo iustus) nisi cõplexum, vnum significet, vt corpus animatum.

CONSIGNIFICANS, Syncategorema, id est, nihil per se significans, & nisi cum alio, vt omnis, nullus. Quamobrẽ & ex octo partibus orationis, quatuor, categoriis continentur tantum, nomen, participium, verbum, aduerbium.

FICTVM, Veluti Syrenes, Centauri.

POLYSEMVM, Id est, quod multa significat, nisi fiat distinctio.

VOX LOGICAE, Huiusmodi sunt termini dicti secundæ intentionis, quos dialectici aliarum rerum gratia vsurpāt, vt nomen, verbum, oratio, propositio.

DEVS, Id. omnia nomina infinita actu, vt Deus, creator, extra prædicamenta sunt: eo quòd prædicamenta omnia finita actu sunt.

EXCEDENS, Id est, id omne quod transcendens dicitur, vt vnum, ens, aliquid: nobis, bonitas, magnitudo, duratio, &c.

PRIVATIO, Hoc est, quæ priuatio-

nem ſignificant, vt cæcitas, ſurditas, tenebrę, &c.

PARS QVE, Id eſt, vox partis principiiue materialis ſignificatiua, vt forma, materia, &c.

Prædicamenta conſiderantur interdum in abſtracto, interdum in concreto: in abſtracto propriè, veluti ſubſtantia, quantitas, qualitas, &c.

In concreto, vt ſubſtantiuatum quãtum, quale.

De Quantitate. CAP. II.

QVia rudior & facilior rerum cognitio eſt illa, quæ per diſtinctionẽ numeralem fit: vt corpus hoc ab illo, nemo differre neſcit vel ex eo, quod hoc & illud, duo ſunt: in quo, quãtitatis eſt obſeruatio. Idcirco prius, vt à facilioribus, argumenta ducimus poſt ſuperiora, à quantitate.

Quantitas omnis, vel non prædicamentalis, vel prædicamentalis eſt. Non prædicamentalis eſt, diſtinctiua graduum perfectionis, virtutis & ſubſtantiæ, ſecundum plus & minus, atque hæc propriè dicitur magnitudo, quam enumerauimus inter genera metaphyſica vel trãſcendentia: veluti dum dicimus, magnum architectum, magnam & paruam ſubſtantiam, & maximam.

mam vim.

Prædicamentalis, eſt ens accidentale dimenſionem faciens ſubſtantiæ, per quod, quantus & quotus in ordine quis dicitur. Atque hæc quantitas, vel per ſe, vel per accidens eſt. Per ſe, ea quæ propriè & eſſentialiter ſinè reſpectu ad alterum, Quæ ſubdiuiditur in continuam & diſcretam.

Cõtinua quãtitas eſt ea, cuius partes copulantur in termino aliquo communi: aliter, coniuncta & cohærens dicta: qualis eſt in linea, ſuperficie, corpore, loco, tempore. Linea eſt lõgitudo ſola, ex fluxu puncti cõtinuata: & terminus eius communis, punctum. Superficies, eſt longitudo cum latitudine ſolum: communis eius terminus, linea. Corpus, eſt latitudo cum profunditate: communis eius terminus, ſuperficies. Locus, ſuperficies eſt, in qua aliquid: communis terminus, linea. Tempus, eſt Solis & orbium conuolutio: communis eius terminus, curſus, conſequentia & continuum.

Diſcreta quantitas eſt, cuius partes non copulantur ad vnum terminum communem. Atque hæc erit vel numerorum, vel menſurarum, vel orationis. Numerorum quantitas, vt vnum (quod numeri principium, non numerus) duo, tres, &c. Numerus autem, eſt multitudo aggregata ex vni-

tatibus. Quantitas mẽſurarum, vel eſt temporis, vel liquidorum, vel aridorum, vel ponderum, vel interualli. Temporis menſuram & quantitatem diſcretam refferũt, Atomus. 6. 5.4.3.2. minuta, gradus, hora, dies, hebdomada, menſis, annus, olympias, luſtrum, ſeculum, æuum, &c. Liquidorum mẽſura, Cyathus, coclear, culeus, metreta, &c. Aridorum, medimn⁹, chœnix, modius, ſaccus, &c. Ponderum quantitatem exprimunt, ſcrupulus, vncia, denarius, libræ, talentum, &c. Interuallorum menſuræ, digitus, palmus, pes, paſſus vterque, pertica, funiculus, craſſum, latum, altum, profundum, &c.

Orationis diſcreta quantitas, eſt diſtinctio & menſura, diſtincti ſoni, ſeparatarũq; ſyllabarũ: & idcirco, hæc diſcretio in duas ſcinditur partes, vt ſit vel ſyllabarũ, vel totius orationis. Syllabarum quantitas triplex, Longa, Breuis, Anceps. Totius orationis quantitas, quando propoſitio dicitur vel vniuerſalis, vel particularis, vel indefinita, vel ſingularis, de quibus & in ſuperioribus egimus.

Per accidens quantitas eſt, quæ habet quidem quantum, ſed non propriè, nec ex ſe, nec eſſentialiter tale quantum dicitur, & niſi reſpectu ſubiecti: veluti albedo, magna

gna vel parua, habita ratione subiecti, quòd magnæ vel paruæ superficiei sit, cui adiacet albedo, sic etiam de intensione albedinis vel remissione, quod quippiam, minus vel magis album sit, quæ potius ad prædicamentum ad aliquid, referri oportet ob relationem, & propter repugnans secundũ quantitatis axioma.

Axiomata Quantitatis.

1 Quantitas, quantitati contraria non est, vti bicubito, tricubito, nihil contrarium, &c.
2 Quantitas, non recipit magis nec minus.
3 Maximè proprium quantitati, quòd secundum eam æquale vel inæquale quippiam dicatur, vt secundum latitudinem aut longitudinem.
4 Rei magnitudo, propriè molis, in qua magnum paruum:
5 Multitudinem, quot, indicat:
6 Multiplicationem, quoties:
7 Distributionem, quotuplex.

De relatione, uel ad aliquid. CAP. III.

NAtum hoc accidens, ex consequentia rerum, eo quòd res omnes à summa

ma Dei ſapientia, cum in modum colligatæ ſunt, ſimilitudinis vel alterius cuiuſdam participatione, vt vix res aliqua inueniatur: quæ ſi plane, vel aliqua ex parte ſit cognita, ad alterius cognitionem aditum non præbeat, ſecundum relationem ad aliud.

Relatio autem, vel realis, vel ſecundum modum dicendi: Realis, abſoluta eſt, ratione eſſentiæ, vel ſubſtantiæ vel alterius ad aliud: vt dupli & dimidij, patris & filij, totius & partis, actionis & paſsionis, & aliorum ſequentium accidentium. Secundum modum dicendi, eſt relatio non abſoluta, ſed ratione alicuius qualitatis vel ſubſtantiæ: Ratione qualitatis, vt dum opinio, reffert opinabile: ſcientia, ſcibile, ſenſus, ſenſibile. Ratione ſubſtantiæ, vt ſi agatur de capite & manibus, relatio ſubintelligitur hominis, qui manus habet ſolus.

Cæterùm cuiuſcunque ſit modi relatio, ea vel comparationis ſiue proportionis, aut ſuppoſitionis erit. Cõparatio ſeu proportio, poteſt eſſe communionis, continuationis materiæ, vel alterius qualitatis: Communionis, veluti amicus alium amicum reffert, ratione communis amicitiæ: æqualis, æqualem, ratione æqualitatis communis: ſic de ciuili & aliis continua-

tio

tio materiæ relationem facit, vt inter patrem, matrem, & filios. Inter auum, & nepotes, fratres, & sorores, proximos, affines. Ratione alterius qualitatis, relatio inuenietur, quia qualitates plures, multiplex, vt inter commensales, familiares, domesticos, argentarios, socios, ergolabores, &c.

Fit & proportionis relatio, in dictionibus compositis ex vocula cog, vel con, vt in cognatus, consocius, conscius, consimilis, &c.

Suppositionis relatio, est ordinis, aut naturalis, aut artificialis aut contingentis, secundum prædicationem seu enuntiationem maioris vel minoris, quia & plus & minus sunt ad aliquid. Sic subordinantur minus dignum, digniori: subditus, imperanti: cliens, patrono: inferior, superiori: seruus, domino: filius, patri.

Axiomata Relationis.

1 Relatio, interdum contraria recipit, vt virtus reffert vitium, sciētia ignorantiam.

2 Relatio suscipit maius & minus, ex intentione vel remissione rei: ita, & similes & dissimiles magis & minus res, qualitate.

3 Omne

3 Omne relatiuum ad correlatiuum respicit, vel, vt tritum est, ad dependentiam aut conuertentiam alterius.

4 Relatiuorum altero posito, alterũ censetur etiam positum: altero sublato, & alterum sublatum. Quod intelligitur de positione, & ademptione eius in quo fit relatio, non de essentia.

5 Cognito altero relatiuorum determinatè, cognoscitur & alterum in quo est relatio, non tamen in aliis.

6 Ideo pro cõciliatione argumentorum, considerandum est id, in quo fit relatio.

De Actione. CAP. IIII.

QVia substantiæ non sunt perperam ad actionem & passionem rerum, ordo desiderat vt perueniamus deinceps.

Idcirco, Actio, vel functio, vel operatio rerum, est motus actiuus, qui à facultate procedit, quæ Græcis ἐνέργεια. Vel breuius, Actio, est motus ex faciente in patiens. vt Passio, est motus in patiente, ex faciente in patiens.

ACTIONVM, alia manens, alia transiens. Manens est ea, quæ remanet in agente, & pficit ipsum, & est subiectiuè in ipso. Huius generis sunt actiones animæ, velle,

desiderare, intelligere, sentire, & aliæ morales actiones. Sed hæc actio vel passio, prædicamentalis non est, & pertinet ad metaphysicum.

Transiens ea est actio, quæ causam accipit ab agente, & recipitur subiectiuè in patiente: sic agens, principium quidem est, recipiens autem subiectum. vt calefactio aquæ, actiuè quidem est ab igne: sed calefactio in aqua, passiuè. Et hoc genus, constituit prędicamentum actionis & passionis.

Actio trãsiens rursum, vel est actio ipsa, vel factio. Actio ipsa est, cum non videtur effectus post actionem remanens, sed is cũ actione ipsa transit: vt cantare, citharam pulsare, nauigare, ire, &c. Factio, est actio per quã producitur effectus, post actionem remanens: veluti post fabricationem, ædificationem, demolitionem, remanet fabricatum, ædificatum, demolitum, &c. Et hæc generaliter de omnibus actionibus, & omnium rerum, dicta sint.

Actio iterum, vel ab incorporeo, vel à corpore procedit. Incorporea, sine corporis ministerio fit: qualis est Dei & angelorum, & animæ, quæ tamen & per corpus operatur. Corporea, quæ fit mediante

te corpore: eáque duplex, inconuerſiua, & conuerſiua: inconuerſiua, in qua agens in agendo non repatitur: Conuerſiua, in qua agens in agendo repatitur, quæ propriè generabilibus & corruptibilibus competit.

In humano corpore, actio in ſumma duplex, animalis & naturalis. Animalis, voluntaria, à neruis & muſculis procedens, quando quieſcit, excitari poteſt: vt ſedés, poſtea mouere crura & pedes poteſt: excitata poteſt ſedari, vt currens, ſedere poteſt ſi velit, vt actionis motus, velocior vel tardior fit pro voluntate. Erit autem hæc animalis quadruplex actio, ſentiendi, mouendi, regendi, reſpirandi. Actio ſentiendi rurſum, quintuplex, audiendi, videndi, odorandi, guſtandi, tangendi: quæ paſſiones etiam illis relatas conſtituunt, audiri, videri, odorari, guſtari, tangi. Mouendi actio, patet: at rectrix, actio princeps, quadruplex eſt, nempe imaginatio, cogitatio, ratiocinatio, memoria: vnde paſſiones totidem, imaginati, cogitati, examinati, memorati. Reſpirandi actio, planè animalis & voluntaria, habétq; paſſionem, pati reſpirationé, & reſpirationé. Obſeruandum etiam eſt, actionum animalium voluntariarum, alias abſolutè liberas,

alias

alias non omnino liberas. Absolutè liberæ illæ sunt, quæ à nobis & à nostra pendent libera potestate, vt loqui, tacere, accipere, velle, nolle: quibus respondent passiones, dictum, accipi, quod voluimus, &c. Actiones nō absolutè liberæ, sunt, quæ corporeis affectibus seruiunt, quæ nō perpetuò, sed in tempore quodam, & cū certa mensura, sine impedimēto fiūt, vt meiere, egerere, quæ nemo perpetuò, aliquandò tamen, agit in respiratione idem recipitur.

Actio naturalis corporis humani, volūtatis est expers, nec à voluntate sed à vena & arteria procedens, sponte & naturaliter fit, nec pēdet ab arbitrio vel electione: huiusmodi est alteratio, formatio, corruptio, ex quibus generatio, item nutritio, quæ est perfecta assimilatio ex agglutinatione & adhærentia: postquam enim succus à vasis excidit, dispersus per partes agglutinatur, & postea partibus assimilatur. Ad hanc etiā actionem naturalem pertinet, attractio, retentio, concoctio, distributio, motus cordis: motus arteriarum, idest pulsus: auctio, quæ est incrementum, in longum, latum & profundum, permeans. Ex quibus passiuè fit, alterari, formari, corrumpi, nutriri, attrahi, retineri, coqui, distribui, moueri, augeri.

Axiomata & media actionis, in capite traduntur sequenti.

De Paßione. CAP. V.

QVæ dicta sunt de actione, in passione passiuè tradita esse censeantur. Annotandæ tamen seorsum adhuc passionis acceptiones sunt, vt hæc methodus sine confusione procedat.

Paßionis acceptiones.

1 Passio sumitur, pro propria qualitate fluente à principiis naturalibus, quæ constituunt specificas differētias, vel passiones indiuiduorũ: eiusmodi est risus in homine: hinnitus, in æquo: latratus in cane: & sic de similibus, quæ dicuntur passiones indiuiduorum, & specificæ.

2 Pro conceptione intellectus; cuius expressiones sunt, ea quæ sunt in voce notæ passionũ quæ in anima degũt.

3 Pro motu appetitus sensitiui, in quo dicuntur esse animi passiones: quoniã excitantur, cum alteratione corporis.

4 Pro supplicio, vltione, & pœna, siue iustè, siue iniustè infligantur: hinc passionem dicim' domini nostri IESV-

CHRI

CHRISTI, & martyrum eius, pro cruciatu.

5 Pro qualitate ſenſibili non firmata in ſubiecto, de qua in tertia ſpecie qualitatis agitur, cuius eſt ruboris, iræ, verecundiæ concitatio.

6 Pro eo quod ab agente, ſiue pro eo, quod ab agente cauſa fluit: vt ab actione ignis & ſolis, fit calidum & calefactio paſſiua. Et hoc ſexto modo, conſtituitur prædicamentum paſſionis, prout fit relatio actionis.

7 Paſſio pro permiſſione ei⁹ qui aliquid fieri patitur & ſinit, ſumitur.

De mediis agendi & patiendi.

Actio agit, paſſióue patitur, vel per medium cauſæ formalis, vel per medium inſtrumenti naturalis coniuncti cum agente, vel per medium inſtrumenti ſeparati ab agente. Medium cauſæ formalis, habet, vel formam permanentem, vel formam fluentem. Forma permanens eſt, quæ agit per qualitatem ſibi intrinſecam & permanentem: vt ignis agit in aquam per calorem: ſol per lucem, in hæc inferiora. Forma fluens, illa quæ agit per actionem, cuius principium ipſa eadem qualitas quæ ineſt agenti.

Per medium instrumenti naturalis, coniuncti agenti, actiones fiunt, vt per mẽbra, & alia quæ natura generat & nutrit, per quæ suis fungitur actionibus. Per medium instrumenti separati ab agente, actio vel passio fit, vt dum quis serra findit, secat securi, dolabra polit, ense necat.

Axiomata actionis & passionis.

1 Relatiuè sese ostẽdunt, actio & passio, cùm altera sola esse nequeat.

2 Agere & pati, contrarium implicant in eodem, secundum idem, & eodẽ tempore, propter contrarias qualitates quas recipere possunt.

3 Agere & pati, magis & minus recipiũt.

4 Omnis instrumentaria causa, per se ipsam actionis est expers, neque agit, nisi à superiore vel diuiniore causa excitetur.

5 Omne simul actiuè & passiuè mouens, physicè mobile existit.

De Vbi. CAP. VI.

VBI, esse in aliquo loco ostendit: Aliud tamen, locus, aliud vbi. Esse in loco, idem est quod replere locum illum. Estq; relatio vbi, ad locum pertinens. Collocatio rei in loco, triplici modo est; vel circumscriptiuè,

scriptiuè, vel definitiuè, vel contentiuè. Circunscriptiuè, quando corpus in loco, alio est circundatum: & eo modo, nulla substantia incorporea est in loco, neq; illi conuenit illud vbi, circumscriptiuè, & ita circumscriptiuè vbi facit prædicamentū. Definitiuè vel cum determinatione in loco quid est, quando virtus incorporei agētis, est finita, & applicatur vni loco, in quo operatur: quo tempore, cùm incorporeum illud agens finitum sit, in alio loco non potest esse. Hoc modo angelus est in vbi, & in loco definitiuè, non autem priore modo, quoniam caret quantitate loci repletiua. Contentiuè siue repletiuè, aliquid est in loco, quando virtus agentis est infinita, & operatur & influit omni loco: & hoc modo, solùm Deus est in loco, extra prædicamentum tamen.

Locus multiplex, communis, proprius, naturalis, violentus, superior, inferior, lateralis. Communis, est terminus qui plura immediatè continet. Proprius, terminus corporis continentis, contento immediatus. Naturalis, in quo res naturales natura quiescunt: in eo autem res natura quiescunt, in quo conseruari possunt, natura. vt terra, locus grauiorum: aër, leuium: &c. Violentius, in quo præter na-

turam, res naturales quiescunt. Superior & inferior, situ distinguntur: lateralis, autem est, dexter, sinister, anterior, posterior. Loci dimensiones sunt, longitudo, latitudo, profundum vel altitudo.

Axiomata de ubi.

1 Vbi, contrarium non habet, secundum logicos.
2 Vbi, non suscipit magis vel minus.
3 Per vbi, interrogamus locum in quo.
4 Per vnde, locum à quo.
5 Omnia mutabilia, moueri necesse est, quia in loco sunt vniuersa.
6 Corporum vnumquodque, suapte natura, aut sursum, aut deorsum tendit, aut ibi manet.
7 Quia loca finita sunt, & quæ ibi continentur prædicamentaliter, finita esse necesse est.
8 Ex opportunitate loci & temporis, secundum Pythagoricos, omnibus bonum adest.
9 Pro locorum varietate, variæ fiunt qualitates rerum intrinsecæ vel extrinsecæ, vel ob naturam diuersam soli, vel ob mores & vsum incolarũ, & diuersas functiones.

De

De Positione, uel situ. CAP. VII.

POstquam nouinus locum in quo, quid sit, impellitur mens ad quæstionem de situ & positione: quia verbi fit relatio, & ratio habetur totius locati & totius loci, cum circumscriptionis expressione: at, per positionem, exponitur situs partium locati, in partibus loci, singulari & propria sedis nota: Veruntamen positio, tripliciter accipitur, pro propositione, ordine, & prædicamento. Pro propositione vel θέσει, quãdo proponitur axioma sine medio: Pro ordine, quando partes supponuntur mutuò, vel dum habetur respectus ad totum, qua acceptione ad quantitatem reiicitur positio. Prout autem positio prædicamentum constituit, dicetur ordinatio, vel situs, vel dispositio partium alicuius corporis positi in loco.

Omnis positio rerum, aut naturalis, aut voluntaria, vel casualis. Naturalis positio, quando ordo naturæ seruatur, vt positio capitis in homine superior, pedum inferior: manuum in lateribus, elementorum in propriis locis. Voluntaria positio, quando pro arbitrio ea fit, vt si caput deiiciatur, pes eleuetur, si sedeamus, iaceamus, &c. huc pertinet ordinatio per artẽ,

vt columnarum diſpoſitio, arborũ in certum ordinem plantatio, &c. Caſualis, quãdo fit caſu vel fortuna præter naturam, veluti ſi contingat hominem capite prono, obuerſóve cadere, ſi præter ſpem aliquid accidat, vt in taxillis iactus, &c.

Poſitorum, alia immobilia alia mobilia: immobilia, vt terra & agri, & quæ per ſe non mouentur. Mobilia, vt aër, ignis, aqua, animal & ſimilia.

Repetantur hìc in ſumma, modi ſitus & poſitionis, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, antè, poſt, retro, ſtare, ſedere, iacere. Frequénſq; notatio ſitus, apud mathematicos, aſtrologos, geometras, coſmographos, ruſticos, nautas, per ortũ, occaſum, meridiem, ſeptemtriones. Eſtq; Glareano, poſitio recta vel obliqua.

Axiomata Poſitionis.

1 Poſitioni, nihil eſt contrarium.

2 Poſitio, non recipit magis vel minus.

3 Proprietas poſitionis, quòd ſubſtantiæ proximè adhæret, omnibus formis aliis prædicamentalibus, ideſt accidentalibus præſuppoſitis, quæ præcedunt ipſam poſitionem.

4 Qui ignorat poſitionem partium corporis

poris humani, facilè ignorat earum vſum & actionem.

5 Qui propoſitioni ſeu theſi non credit, reprobare debet: & qui reprobare non valet, credere debet.

De Quando. CAP. VIII.

SVperioribus decurſis, ad tempus conuertitur inquiſitio, circa rē eandē: ſubindicátque quæſtionis quādo ſolutio, rem eſſe in tempore, non autem naturam ipſius temporis, quæ quidem quantitatis eſt, ideo non præſentis ſed alterius categoriæ vel prædicamenti.

Conſtituunt periti, duplex quando: ſimplex inquam, & cōpoſitum. Simplex, cùm rès ſe habet ad tempus vt ad indiuiſibile: Tempus autem indiuiſibile & á ſuſceptione menſuræ ſemotum, eſt æternitas, ſempiternum, ictus oculi, momentum, atomus. Compoſitum quando, dum ſe habet res tēporalis vt ad diuiſibile tempus, vt ad certum diem, annum, menſem &c. Diuiſibile enim eſt tempus, in partes ſucceſſionis.

Tempus omne, ex motu vniuerſi & numero conſtat.

At tempora conſiderantur, vel vt naturalia, vel vt non naturalia. Naturalia præterita, præſentia, futura, & ex illis nata, anti-

qua recentia, instantia: & ea quæ naturam temporis exhibent, hyems, æstas, ver, autumnus: & anni tempora, vt hora, dies, hebdomada, menses, &c.

Non naturalia tempora, sacrificia, dies festi, nuptiæ, casu facta, euentus: consilio, imprudentia, errore, metu facta: feriç repétinæ, indictæ, statæ.

Est & temporis, simul: Porrò simul, triplici modo. Primùm de his quæ sunt eiusdem temporis, vt simul nata, facta, creata, idest in eodem tempore. Secundò simul, ratione conuersionis, quæ simul incedũt, vel se referunt: vt duplum & dimidium, pater & filius. Tertiò simul, quæ sunt species eiusdem generis: vt homo & brutum, simul in genere animalis: Equus, asinus, leo, simul in bruto.

Axiomata Quando.

1 Quando, nihil est contrarium.
2 Quando, non suscipit maius & minus.
3 Quando, habet proprium, esse in tempore, estq; respectus mensuræ, inter tempus & rem temporalem.
4 Omnia tempus habent.
5 Quæ participant in tempore, & sunt in tempore, cum ipso ætatem agant, & seipsis seniora & iuniora dicuntur.

6 Distin

6 Distingue tempora, & multas consiliabis antinomias.

De Habitu. CAP. IX.

COgnita distinctione temporali externa, alia rei scientia notior offertur ex habitu, Qui est medium quoddam, inter corpora, & ea quæ corporibus adiacent, secundum quod, hæc scilicet quæ adiacent, haberi, illa autem nempe corpora, habere dicuntur. ita habitus armatura, tunicatio. &c. Quamobrem & habitus ab habere differt, quòd habere possessionem quandã referat. Habitus itaque, est adiacentia corporum, & eorum quæ circa corpus sunt: Quæ in corpore humano, intelligunt esse in acci dente mediante inter corpus hominis & vestimentum, vt non circundationem ipsam, non vestem, non tempus ostendãt, sed differat habitus, à quando, ab vbi, & à situ.

Possumus tamen in hac arte, extra prædicamentorũ naturam, hic sedem constituere rationum ductarum ab omni ornamẽto ab ornatu extrinseco adhęrẽte, vel attributo. Sic in summa, habitus continebit, propriè vestitum, deinc generaliter omnẽ ornatum, possessionis vel quasi, modũ habendi, item dominij titulum, atque habitũ

siue

ſiue diſpoſitionem rei, quæ tamen eſt qualitas propriè.

Axiomata Habitus.

1 Habitus, ſuſcipit magis & minus.
2 Habitus non ſuſcipit contrarium.
3 Talis quiſque eſſe præſumitur, quales ſunt ij, quorum vtitur habitu.
4 Priuatio præſupponit habitum, in poſſeſſione.

De Qualitate. Cap. x.

ACcedit plus ad ſubſtantiam qualitas, quàm cætera prædicamenta, & idcirco, poſtremam ex Accidentibus conſtituimus, quò facilior eſſet tranſitus ad ea quæ ſubſtantiatum continent.

Eſt autem qualitas, forma accidentalis, incorporalis, ſecundum quam, quodlibet dicitur eſſe tale.

Qualitas in ſumma, alia intrinſeca, alia extrinſeca. Intrinſeca rurſum, vel habitus & diſpoſitio, vel naturalis potentia. Diſpoſitio, eſt quædā præparatio, qua quid poſtea facilè fieri poteſt. Quamobrē ea diſpoſitio, imperfectus habitus, & initium eius dici poteſt: Differúntq; diſpoſitio & habitus, quod diſpoſitio ita ſe ad habitum habet, vt ætas puerilis ad virilem. Atque iterū diſpoſitio,

diſpoſitio, eſt aſſuefactio & promptitudo actibus pluribus comparata: verumtamen infirma, hoc eſt, qualitas inſenſibilis ex multis actibus vel vnico acquiſita, ſed non firmiter radices agens, & quæ à ſubiecto facilè amoueri poſſit. Iterũ habitus & diſpoſitio, aut animæ aut corporis: Animæ, cùm ſubiectum, eſt in anima aut in eius intellectu, vel in voluntate. Ex habitu & diſpoſitione intellectus, oriuntur, ſapientia, intellectus, ſcientia, prudentia, ars, opinio. Ex voluntate habitus & diſpoſitiones morales ſunt virtutes, iuſtitia, fortitudo, temperantia, item vitia, Corporis habitus & diſpoſitiones, habent ſubiectum in corpore: atque in iſtis corporeis qualitatibus, vltra ea quę ars addit, aliquam membrorum exercitationem exigimus, veluti in habitu pila ludendi, ſcribendi, currendi, & ſimilium.

NATVRALIS qualitas intrinſeca, eſt potentia vel infirmitas naturalis, qualitas congenerata, cum naturali complexione temperamenti alicui indita, perquã aliquid naturaliter fit, potens vel impotẽs ad agendum, obſiſtendum, vel non agendum. Ad eum modum naturaliter, quidam ſunt ſani ex conſtitutione naturę: alij naturaliter ægri: alij molles, duri, ad pacem,

ad

ad arma fati. Hûc pertinent omnes potentiæ naturales, tam animæ quàm corporis: animæ, vt qualitas voluntatis, intellectiua, memoratiua, quæ quidem indigent corporeo instrumento, sed immediate habent subiectum in anima. Naturales corporis potentiæ & qualitates, sunt facultates vegetatiuæ, vt attractrix, retentrix, qualitas &c. Item sensitiuæ interiores & exteriores, & motiuæ secundum locum.

Extrinseca Qualitas, aut passio, aut figura esse potest. Passio, est passibilis qualitas: Attamē differūt, quòd passio citò transit, nec fixa est, vt de dispositione dicimus: Passibilis autem qualitas, diuturnior. Exempli causa, subitò irasci, passio est: Radicata autem passio iracundiæ, passibilis est qualitas. Atque sub hoc genere, comprehendūtur omnia obiecta sensuum exteriorum, vt colores, lux, lumen, soni, voces, sapores, qualitates tangibiles, frigidum, humidum, calidum, siccum. Figura, est qualitas formæ extrinsecæ, qualis figura anguli, quadranguli, & similes geometriæ. Item figura, pulchritudo rei cuiusque: item triste, benignum, lætum, & aliæ formæ vultus; & reliquæ notę, characteres, & superficierum distinctiones, vel naturales, vel artificiales rei cuiusque,

iusq;,vt domus,vestis,&c.

Cæterùm forma, tripliciter vsurpatur. Primùm,pro forma substantiali, qua compositũ naturale constituitur & habet essentiam actu.veluti per animam formam dantem,homo dicitur : per animæ & vitæ alterius formam,leo,&c.Quæ forma,non est in prædicamento qualitatis, quia est substantia.Secundò, forma ponitur pro omni re quæ verè est accidens, & dat esse accidentaliter, postquam subiectum constitutum est, vel dum constituitur per formam substantialem, in esse accidentali:quæ forma,inuenitur in nouem omnibus prædicamentis. Tertiò, forma sumitur,in specie, siue vt dicunt specificè, pro re accidentali, quæ procedit ex determinatione vel circumscriptione quãtitatis conclusæ lineis, aut aliqua superficie,prout quibusque rerũ conuenit naturis.

Axiomata Qualitatis.

1 Qualitas aliquando suscipit contraria, vt virtus, vitium : album, nigrum: Interdum non suscipit, vt apparet in coloribus mediis inter album & nigrum,nempè in rubro, pallido, & similibus.

2 Figuræ contrarium non admittunt.

3 Qua-

3 Qualitas aliqua, non tamen omnis, suscipit maius & minus.

4 Magis & minus suscipiunt figuræ imperfectæ: quales sunt, rectum, curuũ, conuexum, concauum, & simile, quia potest esse rectior, magis incurua vel conuexa linea.

5 Magis & minus, non suscipiunt perfectæ figuræ: quia illis nihil addi vel detrahi potest, sine mutatione speciei. Talis figura, est sphærica, cubica, pyramidalis, triangularis, quadrangularis, &c.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS,

LIBER SEXTVS.

Vbi agetur de prima cellula classis substantiarum, Nempè de Deo & Theologia.

De ratione methodi præsentis, & de classe substantiæ in uniuersum.

CAP. I.

ABsoluto cursu, per accidentia instituto, ex quo rudior quędã nobis erit comparata cognitio, ad substantias rerum conuolandum ordine est, & à singulis eruenda & aduocanda auxilia, cognitio propria & singularis, rationes, probationes, & distinctiones. Hicq; incipimus vela, in altissimo profundoq; pelago, nauigationi dare, & à præludiis ad rem ipsam deuenimus:

k Quam-

Quamobrem qui hanc classem probè cognouerit, nihil ferè habebit eorũ quæ sciri possunt, incognitum. In primis etenim, rerum omnium, ex admirabili istius classis graduum ordinatione, apparet perfectionis distinctio, mutuáq; connexio: Deinde, ex cuiusque gradus summaria anacephaleosi, naturâ præstantiora traduntur. Proinde annota, in supremo gradu Deum esse, & postea alios, eò minus præstantes, quò magis recedunt ab eo: vt quantò magis ei vicini sunt, tãtò sint inferioribus meliores: semper enim, descendendo, aliquid amittũt perfectionis maioris, & contrà ascendendo perfectionis adiiciũt. Hinc & licet colligere, nihil verè perfectum infra Deum, nec quicquam Deo esse perfectius, quia vlterius gradus alius non inuenitur eo superior: sicut inferior, elementorum simplicium est, vbi consideratio rerum simplicium, ex quibus artificis summi prudẽtia, ascendentium graduum replentur distinctiones, per colligationes & concathenationes implexas. Quas vt facilè concipias, constitue duplicem ordinem in hoc schesmate rerum, vnum quo fit descensus, elongatio vel diminutio perfectionis, alium, quo fiat ascensus à minus perfectis ad magis perfecta, & à simplicibus ad cõposita.

posita. Deinceps, vt perfectiora intelligas, à simplicioribus incipe. Primus itaque naturæ gradus & minor, in simplicibus elementis rerum, scilicet ex principiis incópositis constituitur. Ex horum mixtione & compositione prima, nascitur secundus gradus, qui res tantùm compositas, & maiorum rerum rudem materiam contineat: & ideo quia simplex est elementorum ibi compositio, inde generata vel facta, dicuntur elemẽtata, & corpora silentia Hebræis, sine vita. Ex hoc, tertius gradus alius accipit materiam, cui additur vitæ animalis rudimentum, nempe vita vegetans, qualis inest plãtis. Quartò, hic fit accessio sentiendi, & constituitur gradus alius vitæ sensualis, in quo sunt omnia genera & species brutorum animalium. Sextò Deus adhuc viuendi substantiam excellentiorem humano huic admiribilique opificio adiunxit, quæ non ex compositione elementali corporea penderet, & esset vitæ animali & vegetatiuæ superior, hanc animam diximus: Quæ sine corpore esse potest, postquam scilicet à corpore seiungitur morte. Et septimò, quia anima simul & semel, ac perfecta sunt eius organa in corpore hominis, creatur, & corpori infunditur, fit alius gradus vitæ hominis intelle-

ctualis, qui quidem habet omnes facultates vitæ vegetatiuæ & sensitiuæ, quæ non ex eâ animali vel plantæ, inferioríue commixtione, sed ex animæ pendeant & regãtur vi & potentia: hæcque anima suprà corpoream est substantiam sibi subiectam, si suum tueatur gradum. Nam si ei corpus & vita sensualis imperet, tunc ad gradum inferiorem, ex proprio decidit. Et quia vicinitas illa graduum bruti & rationis in anima, mouet pugnam in subiecto hominis, altior & præstantior erit in cœlo gradus & in angelo: In cœlo septimus, habita ratione corporis, quod liberum est, omnesq; suas actiones secundum legem à Deo præscriptam, exerit sine pugna & impedimento aliquo: In angelo autem octauus gradus, eo quod & ipse non patiatur pugnam corporis, & sine corpore est, & præstantius anima nostra intelligit, efficacius operatur, gratia firmatur ne labatur, proximius Deo accedit, vnde omnia perficiuntur, vbi vltimus & summus gradus, perfectio ipsa aliorum, fons rerum omnium.

Graduum

Graduum perfectionis naturæ Epitome.

Ordo, quo à Dei perfectione, res declinant.	1 Deus.	9	Ordo, quo à simplicibus ad perfectiora fit ascensus.
	2 Angelus.	8	
	3 Cælum.	7	
	4 Homo.	6	
	5 Anima rationalis.	5	
	6 Vita sensualis.	4	
	7 Vita vegetabilis.	3	
	8 Elemẽtata vel silẽtia.	2	
	9 Elementa, principia simplicia.	1	

De Dei nominibus. CAP. II.

DE Deo hic, non quidem de cognitione essentiæ eius perfecta, quia incomprehensibilis est, sed quatenus concessum est, agemus.

Nomina quæ Deum dicunt, vel significant vniuersaliter, vel per compositionem caballasticam, vel per attributionem, vel metaphoricè, vel per relationem ad creata, vel ratione proprietatis. Generaliter vt plerumque, omnibúsque ferè orbis populis, appellatio hæc numinis summi, est quadrilitera. Apud Hebreos, אדני adonai, יהוה Iehoua, אהיה eheieh, qui est,

&c. Aſſyriis, Adad: Perſis, συρὶ. Aegyptiis θωὺθ vel θεὺθ: Magis, ὀρσὶ: Arabibus, ἀλλὰ: Græcis θεὸς: Turcis ἀγλὶ: Ethruſcis ἐσὰρ: Latinis, Deus: populis noui orbis, zimi.

Per compoſitionem Caballiſticam, ex ſacris literis caballiſtæ plura nobis tradunt nomina, vt ferunt, virtutis & efficaciæ admirabilis, cuiuſmodi nomen illud quod dicunt ſem hamephorah, quadraginta literarum: nomen agla, & ſimilia, de quibus ſi Deus vitam largiatur, & velit, latius in iam præparatis dicemus commentariis de Deo. Per attributionem, nomina ſunt ſeptuaginta fortitudinis, qualia benedictus, creator, magnus, &c. Et totidem amoris, vt vir, iuſtus, &c. quibus ab iiſdem caballiſtis appellatur: quæ in commentariis vtroq; idiomate, & Hæbreo & Latio, exhibebo.

Metaphoricè Deus, ſiue per tranſlationem, dicitur Leo, aſtrum, paſtor, cuſtos, &c. Per relationem ad creata, creator, dominus, ſanctificator, refugium, ſalus, &c. Ratione proprietatis, Deus dupliciter dicitur, vel ratione proprietatis perſonalis, vel alterius. Perſonalis proprietas, ſanctiſſimam trinitatem exprimit, in qua pater generans, filius naſcens, & ſpiritus ſanctus procedens. Ratione alterius proprietatis,

Deus

Deus dicitur Bonitas, fons bonorum. Sapientia, vita, deitas, essentia, æternitas, per se existens, &c.

Nomina Dei & Domini nostri IESV CHRISTI sunt, Chistus, vnctus, Messiah, Emanuel, verbum Dei, vnigenitus patris, primogenitus virginis Mariæ, α & ω, via, veritas, panis, vita, iustitia, semen iustum, filius hominis, vermis, &c.

Nomina Spiritus sancti, charismatum largitor, digitus Dei, columba, ventus occultè gratiam inspirans, ignis, mel, ros, oleum animam impinguans, animumque exhilarans, paracletus, consolator.

De distinctione ueri Dei ab idolis, & unde idola. CAP. IIII.

DEus, aut verus, aut fictus, seu idolum. Deus verus, vnus est substantia. Malac.2.ca.1.Corint.1.Sapien.12.Deus Deorum dominus.Psal.49. In personarum trinitate, pater, filius, Spiritus sanctus. Sunt & Dij dicti participatione homines aliquãdo, vt ob creationem, filij excelsi omnes. Psal. 81. vel ob adoptionem, regenerati Christiani.Roma.5.& 8.Ioha.ca.1.vel participatione beatitudinis, & eius fruitione: vel ob ministerium Dei exequutum, vt

Moses constitutus à Deo, Deus Pharaonis, Exod. ca. 7. & angeli boni, dij. Iob. ca. 1. Quodque iudices Dei iudicium exerceant, dij dicti. Exo. 22. Psal. 46.

Falsi dij, originem habuerunt ex Diaboli impietate, vel ex præsumptione & sui superbia, ex aliorum fictione, ex inani ratiocinatione, ex admiratione virtutis, ab euentibus, locis, regionibus, à metu & superstitione. Diaboli impietas vel suasio; potissima fuit idololatriæ causa, & seminarium falsorum deorum. Voluit ipse enim, esse Deus & similis fieri altissimo, Esai. 14. voluit & adorari ab ipso Deo domino nostro IESV-CHRISTO. Math. 4. sic dij gentium, dæmonia. Psal. 80. eáque persuasione primos parentes aggressus est, eritis sicut dij, Genes. 3. Præsumptione autem propria deos se dici voluerũt & passi sunt, superbia vel rerum placido successu, plures. Vt rex Tyri, Ezechiel. 28. Herodes, Actuum, 12. Alexander & alij. Fecerunt aliqui sibi deos, & vnaquæque gens fabricata sibi est Deum suum, 4. Reg. 17. vt Sydonij, 3. Re. 12. Ephesij, Actuum, 19. adorauerunt & rectores orbis terrarum, Sap. 3. Atque per adulationem Deum dixerunt Nabuchodonosor. Iudith. 5. vt ob nimiam dilectionem, aliquando filij parentes, & cõtrà

trà patres filios post mortem venerati sunt, & dicarunt cultus diuini ergò, statuas. Sapient.14. Sicut & ob virtutem insignem & miracula voluerunt, Dei honores deferre Apostolis, Actuum.14. Prisci, rerum inuentores, vel qui earum vsum docerent, pro diis honorarunt. Lactant.lib.1.cap.18. eósque, qui eis aliquo modo profuissent. Hinc illa farrago idololatriȩ, Cereris, Bacchi, Iouis, Herculis, & similium. Fuit & aliquando Dei delatus honor tyrannis, ad consiliandas sibi eorum mentes.

Ex inani ratiocinatione, pertinaces in suis axiomatibus philosophi, cùm non possent ad supremum primum & prȩcipuũ gradum conscendere principiorum, quæ sibi persuadebant esse principia priora, cõstituerunt deos: Sic Alcmeon, deos dixit sydera: Alexander Milesius, astra: Anaximenes Milesius quoque, aërem: Aristoteles, sed variè, mundum & mentem: Brachmanes, lumen rationis: Cleanthes Assius Stoicus, æthera: Chrysippus, diuinam necessitatem: Democritus pœnam & beneficium: Empedocles quatuor elementorum naturas: Heraclitus Ephesi⁹, deos ex igne: Parmenides & Melissus, coronam quãdam fictitiam vniuersi: Prodicus Ceus, quatuor elementa, solem atque lunam: Pythago-

ras Samius, & Mar. Varro, animam per vniuersum mundum meantem: Straton & Lucretius naturam. Stoici mundum: Speusippus vim naturalem: Theophrastus, vnũ & vniuersum & omne: Zeno Citieus, diuinam legem & æthera.

Ab admiratione virtutis, virtutes ipsas, & alia, pro numine habuerunt: vt pudicitiam, concordiam, spem, honorem, clementiam, fidem. Sic de vitiis etiam aliquibus: Ab euentibus, fortunam, victoriam, & similia deas fecerunt. A locis, plures ethnicis, vt terrestres, cœlestes, inferi palustres, montani, marini, fontanales, fluuiales, manes, lares, &c. A regionibus cœli & alios distinxerunt, de quibus ad fastidium vsque Cicero. Metus & superstitio, eiusdem farinæ quoque deos fecit, serpentes, dracones, pomonam, floronam. Faciunt & Deum suum quidam ventrem, idest voluptatem, vt 1. Corin. ca. 6. ad Philipp. 3.

De Theologia. CAP. IIII.

QVia theologia, nihil aliud est quàm sermo de Deo, de ea disputandi conueniens sequitur occasio: hoc tamen, præter morem in superioribus vsurpatum, eo quòd de rebus agatur, arduis, probationes quasdam

quaſdam ſubnectemus dictis, ne dum commentaria in has ſyntaxes expectantur, dubius remaneat & ab authoritate diuinæ paginæ ieiunus & deſtitutus animus.

Baſis itaque & fundamentũ Theologiæ, DEVS.

At ſermo de Deo vel theologia. Docet in ſumma, DEVM cognoſcere, eius mandata & eccleſiæ vniuerſalis ſeruare, myſteria & ſacramẽta legis, fœlicitatem beatorum, pœnas, & ſupplicia contumacium: Theologia, alia vera, alia falſa: vera rurſum, triplex, myſtica, ſymbolica, ſimplex. Myſtica theologia, eſt ſecretiſſima mentis cum Deo loquutio, diuinæ caliginis intuitio, & ad Deum per ſecretiora & admirabiliora ſcanſio, qua per contemplationem, quis erigitur, vſque ad ipſam vnitatem, Deo magis appropinquando, relictis ſenſualibus & intellectualibus ipſis. Symbolica, eſt quæ per figuras & inuolucra quædam alia, diuina ſignificantia, ea quæ Dei ſunt exhibet. Quemadmodũ, Pythagoras olim ſuis dogmata tradidit: & Dominus noſter IESVS CHRISTVS parabolis ſeu parœmiis vſus: ſymbolicæ & Prophetarum aliquæ viſiones, & angelorum apparitiones. Simplex theologia, eſt quæ ita ſimpliciter docet, ac tradit.

Falſa

Falſa Theologia, eſt deorum falſorum, fictæq; religionis, & hæreticorū. Euſebius, aliter theologiam diuidit, in fabuloſam, naturalem & ciuilē. Fabuloſa, quam & hiſtoricam dicunt, poëtis maximè attributa. Naturalis & myſtica, quam ſapiētes approbarunt. Ciuilis quæ in ſingulis ciuitatibus, conſuetudine & legibus defenditur.

Theologia, cōtinetur in lege antiqui teſtamenti, & noui: vtraque, ſcripta & nō ſcripta: volumina rurſum teſtamenti antiqui, diuidunt, in legem, prophetas, & hagiographa, Hebræi. Legem ſcriptam dicunt, תורה בכתב cuius quinque libri, Geneſis, habens 50. capita: Exodus, habens cap. 40: Numerorum, capitum 36. Deuteronomium, cap. 34. Prophetas, in maiores vel primos, & minores diuidunt. Maiores illis, Ieſaias, habens capita 66. Hieremias, habēs capita 53. Ezechiel, habēs cc. 48. Cōnumerant inter primos prophetas Thalmudiſtæ libros Iudicum, Ioſue, & Samuelis, ideſt primum & ſecundum Regum, & Melachim, ideſt 3. & 4. Regum. vt ait Galatinus lib. 1. aduerſus Iudæos ca. 1. Minores dicunt Prophetas, Oſeam, Ioëlem, Amos, Abdiam, Micheam, Nachum, Abbacuch, & alios ſequentes, inter ſacra Biblia.

Hagiographa, hæbræi vocant כתובים

inter

inter quæ annumeramus libros Sapientiæ, Ecclesiastem, Ecclesiasticũ, Psalmos, Prouerbia: Historiales, Iosuæ, Iudicũ, Hester, Thobiam, Ruth, &c.

Notat Rabi Kimhi in directorio viarum linguæ sanctæ, per versus apud Hebræos sacra Biblia fuisse scripta, atque in libris legis, esse versus 5845. Prophetarum omniũ qui in Hæbraico extarent sermone, 9294. Hagiographorum. 8064. Quod non est referendum ad omnia volumina, quæ hodiè extant Latinè excussa, quæ quamuis sint in canone ecclesiastico, & meritò recepta, nõ tamen sunt in canone Hæbræorum.

Legem non scriptam Hæbræorum, kabalam & traditionem dixerunt antiqui: Et Rabini eorum nominant תורה שבעל פה idest legem quæ in ore, scilicet Mosis, data est in monte Synai, quam ille tradidit Ieoscuæ, Ieoscuas autem senioribus: Seniores prophetis: & prophetæ viris synagogæ magnæ, vt scribitur in libro qui פירקי אבות idest capitula patrum. Per hanc, intelligunt, mysticam & spiritualem legem, publicatam primùm à Mayr, qui, ex Idumæo necromantico factus Iudæorũ proselytus, falsò interpretatus est legem diuinam & prophetas, & legẽ illam contexuit & confinxit quam dicunt Misna, id est secun

cundam legem, & multis voluminibus illustrauit & pręscripsit Rabi Monoa: vt refert Iacob. de Valentia in Psalmum 81.

Noui testamenti lex etiam, & scripta & non scripta est. Scripta, habet Euangelia 4, Sãctorum Matthęi, Marci, Lucæ, Iohãnis. Continet & historiam Apostolorum, Epistolas eorundem, & propheciam Apocalypseos. Non scripta continetur traditionibus Apostolicis & Ecclesiasticis, vniuersalibusq; synodis. Et in summa, in omnibus sacris voluminibus & constitutionibus, littera, gesta docet: quid credas; allegoria: moralis, quid agas: quo tendas, anagogia.

De Epitome totius Theologiæ.

CAP. V.

APostoli Domini nostri IESVCHRISTI, pædagogi totius ecclesiasticæ disciplinæ præstantissimi, omnem fidei & theologiæ rationem in capita duodecim, per cõpendium coniecerunt. Singulis quid de ea sentirent exprimentibus, vnde epitome illa, nobis symbolum dicitur Apostolicum. Hocque Christianis vbiq; per orbẽ vniuersum, pro tessera est, qua se internoscant: & pro lapide Lydio, ad quem dicta, facta ve, & scripta nostra, relata & collata, num Christiana sint, comprobentur. Oportet

tet autem credere antequàm intelligamus. Esaię cap.7. Quamobrem omnia capita fidei & symboli apostolici, per verbum credo incipiunt.

Symbolum apostolicum.

55. *Apostolorum nomina.* *Articuli.*

1 D. PETRVS. Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

2 D. ANDREAS. Credo in IESVM CHRISTVM, filiũ eius vnigenitũ.

3 D. IOANNES EVANGEL. Qui conceptus est de Spiritusancto: Natus ex Maria virgine.

4 D. IACOBVS MAIOR. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

5 D. THOMAS. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

6 D. IACOBVS MINOR. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris.

7 D. PHILIPPVS. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

8 D. BARTHOLOMAEVS. Credo in Spiritum sanctum.

9 D. MATHAEVS. Credo ecclesiam catholi-

tholicam, Sanctorum communionem.

10 D. SIMON. Remissionem peccatorũ.

11 D. IVDAS. Carnis resurrectionem.

12 D. MATHIAS. Vitam æternam.

De Theologiæ uinculo, dilectione, & diuinis præceptis.

CAP. VI.

EX dilectione, pendent lex & Prophetæ. Ea autem est, Dei, & proximi. Dilectio Dei, instituitur per tria priora præcepta primæ partis tabularum mandatorum diuinorum, sicuti reliqua Decalogi mandata, actus nostros ad proximi dilectionem formant. Sunt & alia extra Decalogum, quę & eodem referri par est. Decalogi præcepta decem sunt.

1. Non habebis deos alienos corã me. Exod. 20. Deut. 6. & 5. Leui. 26. Psal. 80. Iosue 24. 1. Corinth. 6. & 10. Genes. 35. Hic cultus iniungitur diuinus. Dilectio Dei, est cordis, in fide, spe, & charitate. Fidei diuinæ aduersantur vel repugnant, omissio bonorum operũ, infidelitas, dubitatio fidei, nimia scrutatio eiusdem, hæresis, fidei abrenuntiatio, magia, incantatio, obseruatio sortium, dierum, & temporum & somniorum vana, irreuerentia in Deum & eius sanctos,

ctos, superstitio, idololatria, id est deferre cultum qui soli Deo debetur, creaturis. Spei bonæ aduersatur excessus, nimia sui confidentia, nimia securitas, vel nimia præsumptio suorum meritorum: aduersatur & defectus, desperatio misericordię Dei. Repugnat & charitati dilectionis Dei, seruili timore & pœnæ formidine, Deum colere, vel ob retributiones solas & res temporales, cúmque odio proximi: item anteponere diuinæ voluntati hominum iussa.

2 Non assumes nomen Dei tui in vanum. Exod. 20. Quo præcepto, dilectio Dei in verbo, mandatur. Cui repugnat, periurium, blasphemia, hypocrisis, votum pro vanis & illicitis, voti culposa dilatio, & infractio, iuramentum temerarium, cuiusmodi illud est, quod non fit cum iudicio vel discretione rerum, cum veritate, necessitate cogente, pro iustitia, & cum Dei reuerētia. Assumit & nomen Dei in vanum, qui sacris mysteriis, sacramentis, & gratia diuina abutitur.

3 Meméto vt diem Sabbati sanctifices. Exod. 20. Hoc iubet & re ipsa Deum diligere. Cui repugnant, excessus & defectus. In excessu peccatur, festis diebus opus facere seruile. Dare operam ludis, theatris, negotiationibus, irreuerenter vel superstitio-

fè ſacros dies colere: defectu committitur in illud præceptum, non omnino vel malè, vel pro parte colere, omittere quæ diuini officij ſunt vel ſacrarum ceremoniarũ, non ieiunare, ieiunia temerè peruertere.

4 Honora patrem tuum & matrẽ tuã, vt ſis longæuus ſuper terram. Honor hic, conſiſtit in veneratione, obedientia, ope & auxilio ſpirituali & temporali. Pater propriè & mater, ratione generationis dicitur. Patris nomen tamen hic, referri poteſt ad Deum ratione creationis, & generationis, dignitatis, curæ & poteſtatis, Erit & pater ratione informati animi & ingeneratæ doctrinæ, diſcipulis præceptor: patrimus, qui cathechizat & inſtruit baptizatos, prælatus, magiſtratus, & ratione poteſtatis & ſolicitudinis paternæ, princeps, tutor, adoptans: & ratione ætatis, ſenior. Inhonorantur iſti omnes, ingratitudine, inobediẽtia, irreuerentia, contemptu, irriſione, contumelia, detractione: ſi percutiantur, ſi non alantur, ſi non iuuentur.

5 Non occîdes: ſcilicet, neque te neque alium, non ore, non corde, non opere. Corde, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt 1. Iohan. 3. Ore, contumelia, detractione, & conſilio necem quis inferre poteſt, ſaltem bonæ famæ interitum. vt iudices, ſententia

etiam

etiam innocenti possunt vitam impiè adimere. Opere, quis potest vel ansam exemplumq; dare perditionis, vel manu propria, duello, alióve modo occidere, vel auxiliari, vel occasioné præbere, vt venenum vel poculum subiicere. Licet tamen certis de causis interdum, non quidem propria sed publica authoritate, mortem inferre. Sic licet animalia ad vsum vitæ cōcessa, sine iniuria tamen alterius, necare: licet pœnas vltimi supplicij, lege iusta aliqua iubente, impiis irrogare: in bello indicto iusto, hostes interimere. Se autem occidere vlla ex causa non licet, verùm oblatam mortem & illatam eligere potius, quam aliquid scelestū committamus, ęquo animo & alacriter, ob Dei fidem, salutémq; proximi, licet & decet. Sicuti sancti Dei martyres, post martyrum omnium caput, fecerunt.

6 Pręceptum, Non mœchaberis. Exod. 20. Mar. 10. ad Hębr. 13. Hoc præcepto, sordes veneris illicitæ submouentur & prohibentur. vt mollicies, qua se quis voluntariè polluit: Corinth. 6. Genes. 38. infandum crimen Sodomiticum, ad Rom. 1. Genes. 19. Leuit. 20. concubitus cum brutis, Leuit. 20. prohibetur, & cum mulieribus extra matrimonium: ideo damnata fornicatio dicta simplex 1. Corinth. 6. ad Ephes. 5. non erit

ſcortum.Deut.23. prohibetur adulterium. Leuit.ca.20.Tob.4.item ſtuprum, vel cum virgine,vel vidua:Inceſtus cum conſangui nea vel affini:ſacrilega cõmixtio cum moniali,monacho, preſbytero, diacono, ſubdiacono.Raptus,cõtra voluntatem coniugum vel parentum:vel ante nuptias cõiunctio:abuſus vxoris in concubitu : & omnis illa turpiſſima fellatio,& irrumatio.

7 Non furtum facies. Exod. 20. ad Epheſ.4.Mar.10.Hoc prohibetur iniuria à bonis proximi,ſicuti ſuperiori prohibebatur à perſona.

Furtum eſt,inuito domino, rem eius con trectare,illicitè retinendo,ſubſtrahendo,la trocinando,prædando, per artes licitas extorquendo,vt ludo,lenocinio,adulterio, vſuris,rapere, ſimoniacè adipiſci beneficia: bona pauperum retinere, bonis à Deo con ceſſis abuti:malè bona alterius diſpenſare.

8 Non loqueris contra proximum tuũ falſum.Exod.20.Deut.5.Leuit.19. Hoc in iudiciis ẽgemus, ne quis falsò deferat, accuſet,teſtetur,iudicet:item in ſocietate cõſeruanda hominum, ne falſum quis dictet, ſcribat,dicat,quod famam,amicitiam,veritatem,honorẽ alterius tollat,imminuátve: conuitiando, calumniando, nequis mentiatur.

Men-

Mendaciorũ D. Augustinus species constituit plures, libro proprio: capitale, vt in religione: alicui nocens & neminẽ iuuans: aliquem lædens & neminem iuuans: aliquẽ iuuans, neminem lædens: in sola mentiendi fallendiq; libidine: placendi cupiditate dictum: Quod nulli obest, & prodest alicui, obest tamen mentienti, qui nunquam propriam animæ salutem debet postponere vtilitati vel bono alterius.

9 Non concupisces domum proximi tui, &c. Exod. 20. 1. Corinth. 10. ad Rom. 7. 2. Pet. 1. Hoc præcepto radix omnium delictorum exscinditur nempè cupiditas. 1. Timot. 6.

10 Eodem referri debet, vltimum pręceptum: Non desiderabis vxorem proximi. Deus enim maximè cor & voluntatẽ scrutatur. 1. Reg. 16. Sapien. 1. quia ex corde, exeũt delictæ & cogitationes prauæ. Math. 15. b. & cõcupiscentia cùm conceperit, generat peccatum, ex cuius consummatione mors. Iac. 1. b.

Reliqua de præceptis, & quædam Axiomata de Deo & Theologia.

CAP. VII.

VLtra Decalogi præcepta, alia dicuntur moralia, alia ceremonialia, alia

iudicialia. Moralia de moribus ſtatuunt, quæ non fuerunt in lege Euangelica ſublata, vtpotè quæ iuris naturalis & immutabilia ſint. Ceremonialia, modum & formã colendi Dei præſcribunt. Iudicialia, ad commercia humana & politiam pertinẽt: quorum ceremonialium ſcilicet & iudicialium ſpecies, lege noua partim ſublatæ, inquantum vmbras futurorum referebant: partim retentæ, & rurſum inſtitutæ. Omnia præcepta apud Hæbreos, vel affirmatiua numero 248. vel negatiua numero 365. erant. Reducuntur & illa, ad præcepta Decalogi vel tanquam concluſiones ex illis elicitæ, vel tãquam principia, vel vt ſepes & propugnacula eorum, qualia potiſſimũ ceremonialia.

Axiomata de Deo.

1 Nihil in Deo, quod non ſit Deus.

2 Deus accidentia non recipit, quamuis enuntietur per attributas aliis proprietates.

3 Deus ſubſtantia incomprehenſibilis, ſicut & eius opera.

4 Cogita de Deo, quicquid melius potes: de te quicquid deterius vales.

5 De Deo amplius credere debes, quàm ſcire poſſis.

6 Religio nobis à natura indita: modus autem colendi Deum, ex lege & more receptus.

Axiomata de Theologia.

1 Scripturæ ſacræ authoritas, ſuprema omnibus aliis eſt, quia à ſancto Spiritu dictata, ſubiectumq́; habet nobiliꝰ Deum: & finem præſtantiorem, vitæ æternæ beatitudinem.

2 Theologiæ ſtudium bene ordinatum, incipit ab articulis fidei, vt aliæ ſcientiæ à naturaliter notis principiis.

De Sacramentis. CAP. VIII.

ELegit Deus certam materiam, per quã addita forma ex ſanctorum verborum conceptione, diuinam gratiam ſuo arbitrio diſtinctam, hominibus exhiberet: nõ ſecus ac poteſtate ſua, in creatione rerum, ſingulis verbo ſuo conceſſit, certas & efficaces naturas ex tota ſubſtantia pendentes. Sacramentum itaque, & ſacræ rei inuiſibilis, viſibile erit ſignum in quantum res videtur: ſed ratione gratiæ oblatæ, erit vltra ſignum, res ipſa ſignificata: vt ſignum eſt eſſe animam in corpore hominis, ſi corpus fungatur hominis actionibus, & tamen ibi vltra ſignum animæ, anima eſt ipſa, effi-

cax sed indiuisibilis.

Sacramenta, alia legis diuinæ antiquæ, alia nouæ: Antiquæ erant ceremoniæ legales, potius tamen pura signa, quàm verè sacramenta, quòd tantùm futuram gratiam indicarent, non autem exhiberent. 1. Corint. 10. b. ad Hebreos 8. 9. 10. D. Ambros. in Psal. 73. Erat & circumcisio sacramentū legis antiquæ, quæ delebat originale peccatum præputij minutione, in virtute & fide tamen futuri, non præsentis Messiæ.

Nouæ legis, secundùm catholicam ecclesiam sacramenta septem sunt, quibus Deus nos sibi consecrat, sanctificat, nos curat, & conseruat.

Primum, Baptismus Christi in remissionem peccatorum: de quo Iohan. 3. ad Ephesios. 5. 1. Ioha. 5. Actuum. 2. Cyprian. lib. 1. Epistola 12. alius à Beati Iohannis Baptismo, qui in pœnitentiam erat institutus. Actuum. 9. & in actis cōcilij Niceni. Hoc ianua aliorum sacramentorum. ca. fi. De cleri. non baptiza. ministran. in volumine Gregorij.

Secundum, Cōfirmatio, de qua Actuum 19. in concilio Florentino, apud Cypri. De ablutio. ped. & lib. 1. Epist. 12. in conci. Triden. decreto de confir. ca. 1. August. contra Donat. c. 20. Et cōtra literas Petillia. c. 144.

Ter-

Tertium, Euchariſtia, Ioha.6.concil. Florent. &c. vocat D. Dionyſius Areopagita hoc ſacramentum, conſummationem aliorum ſacramentorum, lib.de eccleſiaſt.hierarch.ca.4.

Quartum, pœnitentia: Actuum 8.Iohannis. 2.cuius partes contritio, confeſſio, ſatisfactio.

Quintum, extrema vnctio, Iacob. 5. D. Chriſoſto.tracta.de Sacerdotio.

Sextum, matrimonium. Ad Epheſ. 5. Mathæi 19.

Septimum ſacer ordo, & poteſtas, ad tractanda & exhibenda ſacroſancta fidei myſteria. 1. Timo. 3. Conſtituitur autem hic ordo, inter eccleſiaſticas perſonas: quarum inferiores oſtiarij tēpli.1.paral.9, 15 & 26. c. oſtiarius 23.diſt.in decreto magno Gratiani. Deinc lectores; de quibus Actuum 15.Luc.4. Cypri. lib. 3. Epiſto.23. & lib.2. Epi.5. Tertiò exorciſtę, de quibus & Actuū 19.Ioſeph.lib.8.antiqui.ca.2. Quartò, Acolytæ, de quib. Cypri.lib.2.Epiſt. Epiſt.8.ca. acolytis 23. diſti.ca.cleros 21. diſt. Quintò, ſubdiaconi, ca. ſubdiaconus, 23. diſti. Sextò Diaconi, Actuum 6.dicto, ca.cleros. Septimò preſbyter 1.Tim.3.

Conſiderantur in ſacramentis, Deus, qui gratiam largitur: materia, cui verba acce-

dunt: forma in verbis & aliis posita, Minister & dispensator mysteriorum: gratia ipsa concessa, siue res sacramentalis: & character, in his potissimùm, qui characterem imprimunt indelebilem, vt Baptismus, cõfirmatio, ordo. Consideratur & modus exhibendi sacramenta, in quo quædam præcedunt, & quædam sequuntur obseruanda.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER SEPTIMVS.

In quo, agetur de Angelis & Magia.

De Angelorum diuisione. CAP. I.

SEcundum locum, post Deum inter substantias Angeli habẽt, in nostra arte: Spiritus diuini, ad ministeriũ Dei, à Deo creati, hominibus, eius voluntate, ad salutem, operandam

operandam etiam officiosi, nuncij & legati Dei, vnde & ἄγγελοι dicti: incorporei, immateriales, impassibiles corporaliter, non mente, quia gaudere, contristari, amare, & metuere dicuntur.

Angeli, omnes creatione & substãtia boni sunt, electione autem facti aliqui mali, distincti ideo ab iis qui boni remanserunt. De bonis prius agamus, de malis deinceps.

Bonorum angelorum synonyma.

Angeli. Genes. 32. Exod. 14.
Angeli boni. eo.
Angeli Dei. eo.
Angeli domini, Genes. 16.
Angeli Sancti, Lucæ. 9.
Filij Dei, Iob. 1.
Electi, 1. ad Timo. 5.
Reges, vel מלכים melachim.
Dij, vel אלהים elohim.
Vigiles, Daniel. 9.

Angelorum bonorum ordo, hierarchia dicitur cælestis, est namque triplex hierarchia, nempe supercælestis, Deitatis solius. Cœlestis, angelorum: Terrestris, militantis ecclesiæ.

Hierar

Hierarchiæ cœlestis ordines nouem, secundum Thalmudistas.

In 1. sũt חיות הקודש, chaioth hakodesc: in quo constituunt angelos, per quos Deus vitam largiatur.

In 2. אופנים ophanim: in quo constituũt angelos, per quos Deus chaos distinxit.

In 3. אראלים aralim, vbi sint, per quos iuncto nomine Dei היהוה haiehoua, Deus fluxibilem materiam largitur.

In 4. חשמאלים haschemalim: per quos Deus corpora fabricatur.

In 5. שרפים Seraphim: per quos Deus elementa depromit.

In 6. מלכים Melachim: per quos De⁹ metalla producit.

In 7. אלהים Elohim, per quos Deus producit vegetabilia.

In 8. בני אלהים bene elohim: per quos Deus producit animalia.

In 9. כרובים Cherubim, per quos Deus producit homines.

Secundum Christianos, ex D. Dionysio Areopagita, Hierarchia cœlestis, tres classes, & nouem ordines habebit huiusmodi.

Prima

Prima claßis.

In 1. ordine & ſupremo, viciniores Deo angeli, dicuntur שרפים Seraphim, ideſt incendentes, & ardentes in illuſtratione diuinæ contemplationis. Eſai.ca.6.

In 2. כרובים Cherubim: ideſt multitudo ſcientiæ. Eſaiæ. 6. Ezechiel. 9. & 28. Pſal. 79.

In 3. Throni, apud quos, relucet iudicij diuini & voluntatis Dei rectitudo. meminit D. Paul. ad Colo. 1.

Secunda claßis.

In 4. Dominationes: ex iis legitima formula dominandi, & imperiorum. Dio. Areopag. lib. de cœl. hier.ca.8.

In 5. Principatus: ex quibus ducendi, & regendi notio.

In 6. Poteſtates: ex quibus modi coactionis iuſti & legitimi.

Tertia claßis.

In 7. Virtutes.
In 8. Archangeli.
In 9. Angeli.

Ordines primæ & ſecundæ claſſis, in cõtemplatione & diſpoſitione eorum quæ exequi alios oportet, conſiſtere videtur.

Tertia

Tertia autem classis in actione & exequutione.

De officijs bonorum angelorum.

CAP. II.

Officium bonorum angelorum, ministerium exhibet vel Deo immediatè, vel hominibus, vel aliis rebus: in Dei ministerio contemplatio, & voluntatis eius exequutio. Circa homines, ministerium angelorum societates, prouincias, & respublicas & imperia eorum sollicite curare: vel singulis adesse: in illis custodiendis, consiliandis, defendendis, iuuandis, erudiendis, deducendis, sanandis.

Exhibent autem suam opem, vel inuisibiliter, vt plerumque, vel visibiliter, ea forma, quæ congruit mysterio, vel quæ concipi possit ab eo cui apparent. vt aliquando apparuerunt in forma rotæ, animalium, hominis alati, iuuenis, pastoris, & aliis figuris, vt dicemus in commentariis.

Circa res alias angeli soliciti, cùm eas ex Dei lege disponunt, conseruant, tuentur aduersus dæmonum & aliorum vim, cùm tempestates fugant, vtilia promouent.

De

De dæmonibus siue angelis malis & nominibus eorum quibusdam.

CAP. III.

ANgeli mali, dæmones sunt: quos tamen Ethnici & bonos & malos genios rati sunt esse.

Synonyma, quibus generaliter omnes impij Spiritus, appellantur.

Angeli mali, Psal.77.	Volucres cæli, Mat. 13.Mar.4.
Diabolus, Mathæi 25.	Leo deuorãs, rugiẽs, 1. Pet.ca.fi.
Dæmones, sæpè.	Leuiathan, Iob.40.
Serpens, Genes.3.Apoca.12.	ἀπολλύων, Apocal.15.
Draco. Apocal.12.	Exterminator, eod.
Beemoth, Iob.40.	Vectis, Esaiæ.25.
Principatus, ad Ephes.c.fi.	Serpẽs tortuosus, Iob. 25.
Potestates tenebrarum.	Tentator, Mathæi. 4.
Satan, calumniator, Luc. 10. Mathæi. 16.Apoca.20.	Inimicus homo, Mathæi.13.

De

De distinctione Dæmonum, & de quibusdã naturis eorum. CAP. IIII.

DIstinguntur dæmones, vel ratione nominis suppositi, vel ratione locorum in quibus degunt vel operantur. Nomina, varia sunt, partim apud magos vanissima & conficta, partim ex aliqua alia causa illis imposita, vt Beelzebub, Baal, Dagon, &c. A locis, dicti cœlestes, vel aërei, aquatiles, terrestres, subterranei, ignei, vagi. Cœlestes vocat aëreas. Potestates D. Iohannes, Apoca. ca. 13. & D. Paul. potestates aëris huius, ad Ephes. 2. Dominus autem IESVS-CHRISTVS, volucres cœli, quæ bonum semen, in vtilitatem hominum sparsum, deuorent: Mathęi 13. Marc. 4. Luc. 8. istos, dicunt negotiari in aëre, & ex cõgregatione rerum alibi existentum, cõfingere in eo phasmata varia, spectra, idola, acies, pugnas: concitare ἐκνεφίας, τυφῶνας, πρηστῆρας, tonitrua, fulmina, pluuias quasdam, grandines, & ventos: corrumpere aëris puritatem, & morbos immittere. Subdiuidere autem, cœlestes licet Dæmonas, in æthereos, & aëreos propriè. Aetherei erunt illi, qui & planetarij, qui vel circa planetas, vel ex planetis, quasdam operationes perficiunt: tótque erunt eorum

species

ſpecies, quot planetæ, Saturnini, Iouiales, Martiales, Solares, qui ferè in forma apparēt leonis: Venerei, qualis Com⁹ apud Philoſtratum, li. 1. de iconibus: & Lunares. Aërei reliqui ſublunares ſunt, regionibus diſtincti, vt alii orientales, alii occidentales alij meridionales, alij ſeptētrionales ſint, alij diurni, alii lucifugi, quales telchines, laruæ.

Aquatiles Dæmones, qui rebus & hominibus in aquis & per aquas inſidiantur, moliunturq́; ſubmerſiones.

Terreſtres, qui ſuper terram inſidiantur, certis regionibus aliquando gaudentes, vt qui rogabāt Dominum ne extra regionem illos mitteret. Matth. 5. Sic aliqui montani, ſyluis gaudentes, vel ibi exorciſmis morari coacti: qui quibuſdam dicti ſunt ſyluani, fauni, ſatyri, quamuis & alioquin animalia videantur: Hæbræis, piloſi שעירים ſcegirim, Eſaiæ 13. & 34. Leuit. 17. ſunt & terreſtrium numero dicti onoſcelides, qui apparent forma crurium aſini, apud Sozomenē. lib. 8. cap. 6. Item aliud Dæmonium ſagarum & veneficarū, hirci forma: ſunt & terreſtres empuſi, vno pede incedentes, & δείκελοι terrorem incutientes: penates, lares, lemures: genij mali, qualis is quem Brutus antè mortem conſpexit, & Sylla, & Dæmo

nium illud Socratis : tales Teranti, dissidia mouentes : Ternistratores, qui insidiantur verbo,cogitatione,opere,hominibus, animalibus,rebus.Item Spiritus; fornicationis apud Oseam cap.6.Leuit.20.Deuter.18. & aliorum vitiorum suasores : De quibus Origen.homil.15.in Iosue, & D.Hierony.in ca.6.ad Ephes.tales ei incubi,succubi,quos vocabant Dusios Galli.De quibus & D.August.lib.15.de ciuit.capi.23.

Subterranei Dæmones, perniciosissimi, qui sæpè apparent puteos & metalla effodientibus : Nominat duos Georgius Agricola,lib.de subterraneis animalibus, alterũ Annebergium,alterum Suebergium. ij ruinas adstruunt,terram concutiunt.

Ignei,qui in igne,vel circa degũt,vel per ignem operantur. Vagi dæmones, miseri magis dicuntur ab Empedocle, errantes, quos impellat æther in pontum atrum, & inde pontus in continentem proiiciat, tellus rursum agat in solem rapidum, qui posteà implicet illos telluris vertigini, vt ait Plutarch.lib.non esse fœnerandum.

Dæmonum quorundam qui sibi Dei cultum usurpauerant nomenclatura.

CAP. V.

Adonis

ADonis, Thamus Hæbræis.id. conſumptus, ſiue incendium: idolum Syrorum. Ezechiel, cap.8.

Adramelech, ideſt palliũ regis, vel magnitudo, vel potentia regis: idolum Sepharnaitarum. 4.Reg.17.

Anamelech, ideſt afflictio vel reſponſio regis: etiam Sepharnaitarum idolum. 4. Reg.cap.17.

Aſima, ideſt delictum: idolum virorum Emath.

Aſtharte, à caule vel grege dicta Dea: idolum Sydoniorum. 3.Reg.11.4. Reg.23.

Aſtaroth, idolum Paleſtinorũ. Ioſeph.lib. 6.antiq.cap.14. 1.Reg.4.7. & 4. Reg.23.

Baal, ideſt dominus, vel ſubiiciens, aut poſſidens: idolum Sidoniorum, Samariæ & Moabitarum. Numer.22. Iudic.6. ad Roma.11. De hoc 3.Reg.16.18.19.22. & 4.Reg.3.10.17. Hieremiæ cap.2.12. 23.32. Oſeæ ca.2.10.13. Martem, Græcis fuiſſe arbitratur Lactantius lib.2. de orig.error.cap.15.

De Baalim Iudic.cap.2.3.8. & 1.Reg.7.12. & 3.Reg.8. & 2.Paralip.cap.24.28.34.

Baalberith, fœdus Baal, phanum Baal. Iudic.cap.9.

Beelzebub, ideſt Dominus muſca, idolum Accaronitarum. 4.Reg.1. Matth.ca.10.12.

Marci 3. Lucæ 11. Princeps dæmoniorũ, vt Pluto apud Græcos.

Bel, ideſt vetuſtas, idolum Babdoniorum, Hiere. 50. 51. Daniel. 14. Eſa. 46. Belphegor, ideſt dominus hians, vel aperiens, dominus nuditatis: Idolum Moabitarum Oſeæ cap. 9. 1. Numerorum 25. Deut. 4.

Chamos, quaſi palpans vel recedens, vel auferens: Moabitarum idolum. Num. 21. 3. Reg. 13. 1. Parali. 20. Hierem. 48.

Dagon, ideſt frumentum, vel dolor, vel piſcis eorum: Idolum Philiſtinorũ. Iudic. 16. 1. Reg. 5. 1. Machab. 10.

Deumus, cacodæmon adoratus in Tamérani inſula. Ludouicus Romanus Patritius lib. 5. Nauigation cap. 2.

Melchon, rex vel conſiliator eorum, idolũ filiorum Amon. 4. Reg. 23. 1. Paralip. 20. Hiere. 49.

Militia cœli, ſiue ſtellarum numen, Deuter. 17. & 4. Re. 17. 21. 2. Paralip. 33. Hierem. 19. Sophon. 1.

Nergal, ideſt explorans, vel lucerna: Idolũ Cuthæorum.

Nibhas, prophetans, vel viſionem loquẽs: Idolum Eucorum.

Regina cœli, Hieremiæ 44. quo loco, legũt Hæbrei, opus cœli, vnde alij horoſcopia, alij lunam [illegible].

Phegor

Phegor, hiatus, nuditas, Numer. 25. Deut. 34. Iosue. 22.
Remom 4. Reg. 5. ideſt, altitudo.
Remphas, exaltatio nihili. Actuum. 7.
Serapis, idolum Ægyptiorum, apis & oſiris dictum, quod Porphyrius putat principem & imperatorem malorum dæmonum, & teſſeram Theodoretus li. 3. Græcar. affectio.
Succor Benoth, ideſt tabernacula filiarum, idolum Babiloniorum.
Tarthar, concathenatus, idolum Heneorũ. 4. Reg. 17.
Vualdat, idolum etiam Babyloniorum: Abdias lib. 8. hiſtor. Apoſtolicæ. Obſeruarũt & aliqui, illa nomina Iupiter, Mercurius, & aliorum idolorum, fuiſſe nõ hominũ, ſed dæmonum, vt Origenes contra Celſum: Euſeb. lib. 4. Præpar. Euang.

Alia diſtinctio dæmonum, ex operibus eorum. CAP. VI.

DIſtinguntur etiam dæmones, à muneribus quæ exequuntur. Quamobrem, aliqui vltores ſunt ſcelerum, Eccleſ. 39. & ita vſurpatur illud, tradi ſatanæ & angelis eius: talis poteſt eſſe qui dicitur Aſmodeus, deſtructor, vel ignem menſu-

rans. Tob. 3. aliter dictus Samaël. Talis & Abbadon. i. perdens. Alij. præstigiatores & magici, alij seminatores malorum. Apocal. 7. Alij criminatores, exploratores Apocalypſ. 9. Alij tentatores, quales παρέδροι aſſeſſores diaboli, ad vitæ tædium & deſperationem impellentes, alij inſidiatores, &c.

Inſinuant ſe, & hominibus apparent dæmones, iſtis de cauſis potiſſimum:

1 Si inueniant eos vacuos bonis actionibus.
2 Si ſæpè innocentur, ſi ſe ipſis quis deuoueat.
3 Si curioſa quis ſectetur,
4 Vel ardeat habendi deſiderio.
5 Si impurus ſit, non ſecus ac beati mundi, Deum videbunt.
6 Si nimio odio proximi, vltionem perniciosiſſimè expetat.
7 Si nimia triſtitia deiiciatur.

De Magia uetita & poteſtate dæmonum.

CAP. VII.

SVbiectum improbatæ magiæ & præſtigiorum, in dæmonibus eſt, & in ſuperſtitione vana.

Exercent

Exercent itaque poteſtatem ſuam dæmones, in ea quæ animi, quæ corporis, quæ externa ſunt. In animum agunt, eundem de mente ac ſanitate deturbantes, infatuãtes, phantaſmata porrigentes: ſicuti, dum Saul furebat, quando poſſidebatur ab ſpiritu malo, 1. Reg. 16. Et lunatici apud D. Math. 17. agunt & perſuadendo intrinſecus mouentes voluntatem: incitant & eandem extrinſecus, cùm mouent corpus obiectis, philtris, veneficiis: cogunt autem, nunquam. perturbant & animum, dum Dei permiſſu inuadunt animam, vt apparet in energumenis, item dum imbuunt malis artibus & magicis aliquem.

Super corpora poteſtatem exerunt, vel transferendo corpora, ſicuti Mathæi 4. & vt ferunt fide digni authores, Simonem magum per aëra volaſſe, Egeſippus lib. 3. de excidio Hieroſoly. D. Ambroſ. ſermo. 66. & in cap. 8. ad Romanos D. Auguſt. ſermo. 3. De Petro & Paulo. Quod & bonos angelos aliquando feciſſe legimus: Sic enim puto raptum Eliam, Abbacuc delatũ in lacum Danielis. Dan. 14. Et D. Philippum tranſlatum in Azotum, Actuum 8. Operantur & magicè mutando corpora, ſi vera ſunt quæ referunt mutatos fuiſſe ſocios Vlyſſis à Circe, in beſtias, vt Plutar. in

Grillo. Virgil. in Pharmaceutria, Homerus & alij scribunt. Item socios Diomedis, in aues, apud Virgil. in 10. Ænei. & Ouid. 4. Metamor. Archades traiecto stagno, in lupos apud Plinium lib. 8. cap. 22. Homines in iumenta, apud D. August. lib. 18. de ciuit. & Pallad. in vita Macharij Alexandrini cap. 19. & 20. Sicuti & sacra pagina in exordio tradit virgas in colubros mutatas, aliáq; magicis incãtationibus à magis Pharaonis. Rursum & potestatem in corpora exerunt, occidendo, Dei permissu, vt Iob. c. 1. Morbos inferendo, fascino, incãtatione, mutatione & corruptione elementatorũ: constringũt & concumbendi cum mulieribus potestatem, can. Si per sortiarias, ca. requisisti, 33. q. 1. tit. de frig. & malefic. Quod operantur (secũdum Palladinum Hierosolymitanum episcop. in 4. Senten. distinct. 34. quæst. 2. arti. 5.) modis quinque:

1 Per interpositionem corporis.
2 Per refrigerationem virtutis generatiuę.
3 Per detentionem membrorum genitalium.
4 Per occlusionem spirituum, quorum vi fit congressus:
5 Per speciem menti obiectam, quòd videatur mulier turpissima.

Dicunt in res externas dęmonũ potestates

tes apparuisse, in traductione facta aliò messium satarum, vt ait Virgilius in Pharmaceutria: dúmq; ait, 4. Ænei. deduci montibus arnos, sicuti & Plinius li. 17. cap. 23. tradit alia similiter iisdem incantationibus traduci: operantur & mirificè in externa, subtiliter mouendo, tollendo, impellendo, & aliunde in vnum locum cogendo.

De definitione & distinctione magiæ.

CAP. VIII.

MAgiæ nomen, Persico idiomate, tantùm exprimit sapientiam & apicem perfectioris philosophiæ: Nam iidem sunt magi apud Persas, ac apud Græcos, philosophi: apud Indos Brachmanes & Gymnosophistæ: Apud Gallos Druydæ, Bardi, & Semnothei: apud Siculos Galeotæ: apud Aegyptios, sacerdotes: apud Italos Hetrusci, haruspices: apud Latinos sapientes: apud Caballistas, prophetæ: apud Babylonios & Assyrios, Chaldæi. Cæterum, cùm ferè cuncta saluberrimis orta initiis, peruenerint ad nimium, degenerarunt & discipuli aliqui à magorum & sapientum puris putísque institutis, atque aliquando præter modum curiosi, vel affectata quadam sciendi superstitione, metas veræ sapientiæ

transgredientes prolapsi sunt in vanas illas magiæ improbatæ obseruationes, & tam celebri magiæ nomine conspurcato, in odium appellatio antea honoris & præstantiæ, conuersa & in dedecus est: vt & docet Plinius lib. 30. ca. 1. & alibi. Constat igitur, ob abusum magiam exosam: at quatenus suis regulis cōtinetur, cognitionē esse rerū eximiarum, diuinarum & humanarum, siue naturalium, aliamq; probam nempe naturalem, & diuinam: aliam improbam, nempe dæmonicam, natam ex abusu diuinæ sapientiæ, & superstitiosam, natam ex eiusdē abusu & rerum naturalium. Naturalis magia est, quæ ex naturis rerum, nō omnibus sed doctioribus & peritioribus cognitis, pendentibus vel ex tota compositi substantia, vel certa aliorum mixtione effectus operatur mirabiles: estq; philosophiæ physicæ consummatio, atque apud vulgus instar miraculi. Quare hæc accipit, effectus à natura, & virtute cœlorum, stellarum, elementorum, animalium, metallorum, plantarum, lapidum: quorum scientia, ex astrologia, metaphysica, physica, medicina, experientia & obseruatione.

Siue sit diuinatrix, qua futura & effectus ex causis naturalibus pendentes prædicat: siue operatrix, quæ mirabilia ignorantibus

causas

causas & vires rerum, exhibeat. Diuina sapientia vel magia, quæ in virtute, in nomine & potestate Dei, non rebus naturalibus consistit: veluti, quando prophetæ ventura prædicunt, quãdo eo modo miracula Christiani perficiunt, vel fide, vel oratione: vnde verá cabala, quæ non est superstione Rabinorum, conspurcata, fluit, composita ex nominibus omnipotentis Dei, vel expressis in sacra pagina, vel extractis arte aliqua, vel receptis per manus à viris sanctis.

Improba, dæmonica, vana & superstitiosa, est quæ Theurgia & γοητεία dicitur, illaq; aut simplex inuocatione & operatione constans dæmonum: Aut composita, scilicet addito quodam fuco naturalis cuiusdam virtutis, vel veræ religionis interposito colore, vt incauti, eius prætextu, decipiantur, & plerumque illa composita, est specie recti decipiens.

Composita itaque magia vanissima, vtitur inuocationibus dæmonum, vel tacitis cum iisdem pactionibus, quæ maximè homini Christiano, abominatio: & vt fraudes celet, addit ex quatuor elementis aliquid, vel terræ, vnde geomantia: vel aquæ, vnde hydromantia: vel aëris, vnde aëromantia: vel ignis, vnde pyromantia. Abutitur hominibus olim eos sacrificare iubens, vt exta inspi

inſpicerentur. Abutitur & hominibus, vt inſtrumentis ſuæ impietatis, per eos promẽte dæmone oracula p os, per pectus, per vmbilicum, per genitalia, vt ſcribit Plutar. De ceſſatio. oracu. Iamblychus, De myſteriis Ægyptiorũ. Origenes lib. 7. contra Celſum. Euſtathius, in 2. Iliad. D. Chriſoſt. homil. 9. in epiſt. ad Corinth. Cæl. Rhodig. lib. 4. ca. 10. Scrutatur & magia, in manu lineas, vnde nata χειρομαντία, vultus, & faciei ſectiones, & proportiones, (quæ tamen, ſi non excedant temperamenta corporea, nõ omnino improbantur) hanc dicunt phyſionomiam.

Abutitur etiam animalibus, dum ex auiũ garritu, perſuadere futurorum nititur cognitionem, hanc dixere augurium, vt ait Cicero. 2. de diuina. vel dum diuinat per earundem inſpectionem, vnde haruſpiciũ, auſpicium ſeu οἰωνοσκοπία, Tireſiæ inuentũ, ſecundum Plinium lib. 7. capit. 56. vel dum volatilium iubet paſtum, cautum, volatum, obſeruare, ac ſi in illis eſſet diuinitas, aut futurorum notio, cùm tamen, nec ſe, nec ſibi futura, aues cognouerint. Quod & de aliis animalibus quæ obſeruantur dictũ velim.

Plantas item ſuæ inſaniæ accõmodat, vt ait Plinius lib. 24. cap. 17. lapides, & metal-

la, vnde & λεκανομαντία, quæ fit peluibus aqua plenis, dæmone inuocato, quam magiam apud Persas seruari testatur Strabo in 15. Accedit κατοπτρομαντία, quæ per specula fiat, Et ἀξινομαντία, quæ per secures, & alia instrumenta ferrea, siue alligentur cribro, vnde κοσκινομαντία, siue clauis alligetur Psalmis, siue quis alio modo metallis abutatur.

Horrenda & illa, quæ manes & mortuos putat se infestare & euocare: dicta νεκυομαντία, quæ habet cum dæmonibus colloquia ad quam, vsus superstitiosus & vanissimus trãsfertur characterum, suffumigationum, ecclesiasticarũ orationum, & scelestissimus fit sacramentorum abusus. Et in summa, nihil sanctum est, quod magus non vsurpet & polluat. Atque idcirco in magia, frequẽs abusus, non dicam vsum, dæmoniorum, veneficiorum, collyriorum, vnguentorum, potionum, philtrorum, alligationũ, suspensionum, annulorum, imaginum, characterum, laminum, chartarum, certorum numerorũ, sonorum, sacrificiorum, purificationum, solitudinũ, sortium, ligationũ, fascinationum, cogitationum seu imaginationũ, animi excessus, incantationũ, adiurationũ, exorcismorum, consecrationum, deuotionum, ieiuniorum, somniorũ, orationum, ceremoniarum, & coniunctionũ cœlestium.

Et

Et hæc hactenus, De Angelis bonis & malis dixisse sufficiat. Superest, vt de ijs quę in classe substantiæ tradũtur, dicamus, quæ alius tomus Syntaxeon proximè Deo fauente excudendus, docebit, in quo, breui compendio, de mundo, de homine, & de eius omnibus artibus, & inuentis docebimus, & de reliquis quę in artis Speculo explicanda & percurrenda relinquuntur: nunc enim non datur otium, quia ad lectiones ordinarias prosequendas, Cadurcum reuocor.

* * *

FINIS.